

**Voorstel tot aanwijzing
gemeentelijke monumenten
Zomer 2015**

Redengevende omschrijvingen

Hoofdadres:	Akerkhof 19, 19a, 19b
Nevenadres:	
Architect:	
Bouwjaren:	16 ^e /17 ^e /18 ^e eeuws; 19 ^e eeuw (voorgevel)
Oorspronkelijke functie:	Winkelwoonhuis
Huidige bestemming:	Winkel met wonen (kamerverhuur)

Inleiding

Het pand Akerkhof 19, 19a, 19b maakt onderdeel uit van de zuidelijke gevelwand van het Akerkhof en grenst aan de westkant (links) aan een steeg die vooraan is overbouwd. Het huis bestaat uit een drielaags voorhuis met een afgeknot tentdak en een aangebouwd tweelaags smaller achterhuis met zadeldak. Daarachter is een kleine overbouwde binnenplaats. De verdiepingen van het voorhuis zijn over de gang heen gebouwd zodat hier een poort is ontstaan. Het huis is met uitzondering van de overbouwde gang geheel onderkelderd. Het voorhuis van Akerkhof 19 heeft aan de rechterzijde (oostzijde) een mandelige muur met het oudere huis Akerkhof 17 en is vermoedelijk tegen de bestaande gevel gebouwd. Dat geldt vermoedelijk ook voor de linker zijgevel boven de poort op de aansluiting met Akerkhof 21. Dit huis is in 1555 gebouwd zodat Akerkhof 19 hierna zal zijn gebouwd (begane grond en verdieping), maar - gezien de karakteristiek van de verdiepingsbalklaag - wel in de 16^e eeuw. Wellicht is het huis gebouwd als poortgebouw van Akerkhof 17 dat uit de 15^e eeuw dateert. In de 17^e-eeuw werd een vrij smal tweelaags achterhuis met zadeldak gebouwd waarvan de linker zijgevel grenst aan de steeg. In deze gevel werd een groot aantal kruisvensters geplaatst zo blijkt uit de bouwsporen in de zijgevel en de opzet van de verdiepingsbalklaag.

In de 18^e eeuw onderging het huis enkele aanpassingen en in het derde kwart van de 19^e eeuw werd het huis met een verdieping verhoogd en van een afgeknot tentdak voorzien. Tevens werd toen de voorgevel vernieuwd en de indeling gewijzigd. Hierna vonden nog diverse verbouwingen plaats, onder andere in 1922 (verplaatsing trap), 1960 (samenvoeging begane grond met Akerkhof 17) en 2013 (vernieuwen winkelpui en winkelinterieur waarbij de binnenplaats bij de winkel werd getrokken).

WAARDERING

Het pand Akerkhof 19, 19a, 19b is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege de stedenbouwkundige waarden, als kenmerkend onderdeel in de middeleeuwse verkavelingsstructuur van de stad. Van groot belang is de ligging aan de steeg waarbij het voorhuis als een poortgebouw over de steeg is gebouwd. Daarnaast past het pand in de ritmiek van de noordelijke gevelwand van het Akerkhof. Dit is des te meer van belang omdat de relatie met de middeleeuwse Der Aa-kerken historische bebouwing om het kerkhof heen nog min of meer intact is. Wellicht is het huis in aanleg onderdeel geweest van een groter complex met Akerkhof 17 als hoofdhuis, waar Akerkhof 19 mogelijk als poortgebouw bij heeft gehoord; bovendien herinnert het dwarse voorgedeelte met de overbouwde steeg in 19^e-eeuwse vorm nog aan de situatie op de kaart van Haubois (circa 1643);
- vanwege de architectuurhistorische waarden, tot uiting komend in de hoofdropzet en indeling van de 19^e-eeuwse lijstgevel (uitgezonderd de onlangs vernieuwde winkelpui) met kenmerkende decoraties in het fries van de kroonlijst en de kunststenen vensteromlijstingen met consoles;
- vanwege de bouwhistorische waarden van het casco van het voorhuis uit de 16^e en 17^e eeuw (kelder, zijmuren, eikenhouten balklagen en achtergevel); voorts van belang is het casco van het achterhuis (de eikenhouten balklaag boven de begane grond, de achtergevel waarin tal van bouwsporen zijn bewaard en wellicht de oude kap met kagebinten). De relatie van de verdiepingsbalklaag in het achterhuis met de bouwsporen van de vroegere kruisvensters is zeldzaam en van groot belang. De gemeenschappelijke rechter zijmuur is eveneens van belang voor zowel Akerkhof 17 als 19. De zwart geglazuurde en rode oud-Hollandse pannen van het voor- en achterhuis hebben waarde als historische dakbedekking;

Hoofadres:	Akerkhof 21, 21a
Nevenadres:	
Architect:	
Bouwjaren:	1555 (onderdelen casco); 19 ^e eeuws (voorgevel)
Oorspronkelijke functie:	Winkel-woonhuis
Huidige bestemming:	Winkel met wonen (studentenhuysvesting)

Inleiding

Akerkhof 21, 21a ligt in het bouwblok tussen het Akerkhof (zuidzijde), de Akerkstraat (westzijde), Grote Kromme Elleboog (noordzijde) en Stoeldraaiersstraat (oostzijde). Rechts van het pand ligt een door een dwarsvleugel van Akerkhof 19 overbouwde gang of steeg.

Het pand Akerkhof 21 bestaat uit een langgerekt voorhuis, een eerste achterhuis en een tweede achterhuis. Van het voorhuis bestaat het voorste deel van het gebouw uit drie bouwlagen met een zadeldak met schildeind (voorzijde) en het achterste deel uit twee bouwlagen met een plat dak. Het eerste achterhuis is een rechthoekig, tweelaags gebouw met een plat dak. Het tweede achterhuis bestaat uit drie bouwlagen met een plat dak.

Hoewel op de vogelvluchtk kaart van Egbert Haubois uit omstreeks 1643 op de plaats van Akerkhof 21 een dwarshuis staat aangegeven, blijkt uit onderzoek dat is gedaan tijdens de verbouwing van de winkel, dat het voorhuis als diephuis is gebouwd. Op grond van de dendrochronologische datering van de verdiepingsbalklaag die uit 1555 dateert, is het voorhuis waarschijnlijk rond dat jaar gebouwd. Er is een kleine kans dat de bouwdatum vroeger gesteld moet worden. Dit voorhuis is waarschijnlijk gebouwd als 'diephuis' met kelder, twee bouwlagen en kap. Maar omdat de eerste verdieping en de kap in 1961 zijn gesloopt is dit niet goed meer vast te stellen. Het lagere achterhuis bestond in eerste instantie uit een souterrain, begane grond en een zadeldak, wellicht daterend uit de 15^e of 16^e eeuw, gezien het baksteenformaat dat gemeten kon worden. Rond 1700 werd het achterhuis met een verdieping verhoogd. Voor circa 1830 werd het tweede achterhuis gebouwd; nadere gegevens over de bouwdatum ontbreken.

In de eerste helft van de 20ste eeuw is het voorste deel van het voorhuis met een verdieping verhoogd en kwam de huidige lijstgevel tot stand. In 1919 werd het tweede achterhuis vrijwel geheel vernieuwd, een klein deel van het oude muurwerk werd gehandhaafd. Een ingrijpende verbouwing vond plaats in 1961-1962 waarbij vrijwel de hele begane grond tot winkelruimte werd ingericht met sloop van de dwarse tussenwanden. Verder werden van het voorhuis de eerste verdieping en zolder vernieuwd en werd de voorgevel binnen de bestaande hoofdopzet gemoderniseerd.

WAARDERING

Het pand Akerkhof 21, 21a is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege de stedenbouwkundige waarden als kenmerkend onderdeel van de historische huizenrij aan de noordkant van het Akerkhof. In hoofdopzet vormen de drie bouwdelen waaruit het huis is opgebouwd een waardevol onderdeel van de hier aanwezige historische bebouwing, mede ook vanwege de steeg ten oosten van het pand waarlangs dit diepe huis zich kon ontwikkelen. Het pand is onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad en van belang vanwege zijn straatbeeldkwaliteit;
- vanwege de architectuurhistorische waarden, tot uiting komend in de 19^e-eeuwse symmetrische hoofdopzet en indeling van de voorgevel, kenmerkend voor de verstedelijking van de binnenstad van Groningen en als karakteristiek onderdeel van de historische gevelwand van het Akerkhof, waar het pand qua schaal en maat goed in past;
- vanwege de bouwhistorische waarden, gezien de hoge ouderdom van het casco (zijmuren en balklagen) van het voorhuis evenals de kelder van het eerste achterhuis met daarin een zware tussenmuur en afwerking van vloer en wanden met plavuizen in diverse maten en kleuren waaraan een belangrijk deel van de bouwgeschiedenis van het huis afleesbaar is. Hoewel het huis sterk is verbouwd geeft het overgebleven historische casco (muurwerk van kloostermoppen en eikenhouten balken uit 1555, kelder) belangrijke informatie over de ouderdom en ontwikkeling van dit huis en vormt zo een bouwhistorisch waardevol onderdeel van de huizenrij aan de noordkant van het Akerkhof.

Hoofdadres:	Akerkhof 41
Nevenadres:	
Architect:	
Bouwjaren:	Casco (tenminste 17 ^e -eeuws; 19 ^e -eeuws (voorgevel))
Oorspronkelijke functie:	Woonhuis
Huidige bestemming:	Bedrijfspand met wonen

Afbeelding:	Kadastrale ligging:

Inleiding

Akerkhof 41 is gesitueerd in de gesloten noordelijke gevelwand van het Akerkhof en bestaat uit een onderkelderd smal diep voorhuis van drie bouwlagen met een steil zadeldak met voorschild en een eenlaagse aanbouw. Het huis dateert in aanleg uit tenminste de 17^e-eeuw en bestond toen al uit drie bouwlagen met een zadeldak tussen topgevels. Bij een verbouwing in het laatste kwart van de 19^e eeuw werd het pand gemoderniseerd waarbij onder meer de zolderbalklaag hoger werd gelegd om voldoende stahoogte op de tweede verdieping te krijgen. Ook de voorgevel werd aangepast en van een gepleisterde afwerking voorzien. Het zadeldak kreeg aan de voorzijde een eindschild. In 1909 werd de begane grond van het woonhuis ingericht tot winkel en van een winkelpui voorzien. De vensters bevatten toen zesruitsschuiframen. Nadien, onder andere in 1922, 1924 en in 1985 is de winkelpui aangepast en gemoderniseerd.

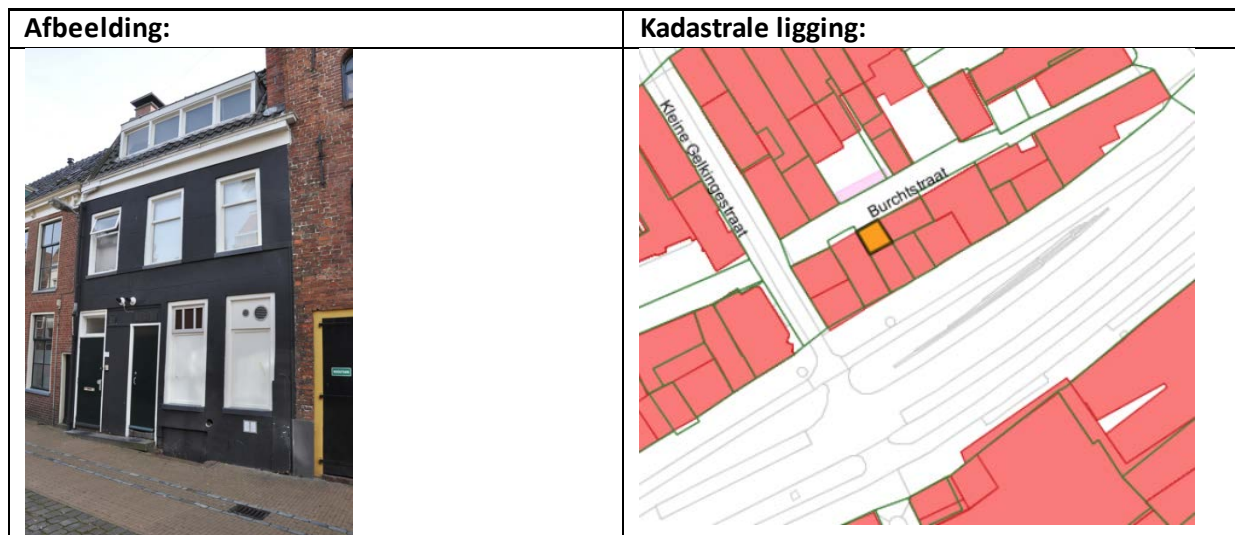
WAARDERING

Het pand Akerkhof 41 is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege de stedenbouwkundige waarden, als onderdeel van de laatmiddeleeuwse perceels- en bebouwingsstructuur ter plaatse, die deels intact is gebleven. In dit verband zijn de beide mandelige zijmuren van belang. De gevel past qua schaal en maat goed in de historische noordwand van het Akerkhof tegenover de middeleeuwse Der Aa-kerk, onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad en vanwege zijn straatbeeldkwaliteit;

- vanwege de architectuurhistorische waarden, tot uiting komend in de karakteristieke 19^e-eeuwse hoofdopzet van de voorgevel, de kenmerkende blokbepleistering en het geprofileerde stucwerk om de bovenramen van de vensters en de kroonlijst;
- vanwege de bouwhistorische waarden, tot uiting komend in het grotendeels 17^e-eeuwse, wellicht gedeeltelijk oudere casco: de voor- en achtergevel, een bepleisterde 17^e-eeuwse tuitgevel met vlechtingen en zandstenen afdekstenen, de zijgevels en balklagen en restanten van de 17^e-eeuwse kap met originele panlatten); de oud-Hollandse pannen maken deel uit van het historische gevelbeeld en hebben waarde als historische dakbedekking;
- vanwege de zeldzaamheid van de uilepan in het oostelijke zijdakvlak.

Hoofadres:	Burchtstraat 7
Nevenadres:	(souterrain hoort bij Gedempte Zuiderdiep 13)
Architect:	
Bouwjaren:	16 ^e /17 ^e eeuw, verbouw o.a. 19 ^e eeuw en midden 20ste eeuw
Oorspronkelijke functie:	Woning
Huidige bestemming:	Bedrijfspand met wonen (kamerverhuur)

Inleiding

Het pand Burchtstraat 7 staat aan de zuidzijde van de Burchtstraat op een smal bouwblok tussen de Burchtstraat en het Gedempte Zuiderdiep. Het pand ligt in het tracé van de voormalige middeleeuwse stadsmuur waarvan in de bebouwing delen bewaard zijn gebleven.

Op een nagenoeg vierkante plattegrond (ca. 5,3 x 5,3 m) heeft het gebouw boven een souterrain, twee bouwlagen en een afgeplat schilddak dat evenwijdig aan de straat ligt. Het gebouw beslaat het gehele perceel. Aan de zuidzijde van het pand sluit Gedempte Zuiderdiep 13 aan waarmee het pand een relatie heeft. De souterrainruimte van Burchtstraat 7 is bij Gedempte Zuiderdiep 13 in gebruik. Aan de zijde van de Burchtstraat ligt het maaiveld ruim 1,6 m hoger dan aan de zijde van het Gedempte Zuiderdiep, zodat het souterrain aan de zijde van het Gedempte Zuiderdiep gelijkstraats ligt en een begane grond vormt. Het pand heeft rechts een gemene muur (tegen het buurpand aangebouwd) en links vermoedelijk ook.

De Burchtstraat was oorspronkelijk een straat 'Achter de Muur' zodat de bebouwing aan de Burchtstraat in principe tot de middeleeuwen zou kunnen teruggaan. Na de 17^e-eeuwse stadsuitleg begon er bebouwing aan het Zuiderdiep te ontstaan. Op de kaart van Haubois uit 1643 is er aan de kant van het Zuiderdiep nog nauwelijks bebouwing, maar wel staat er aan de Burchtstraat een dwars en lang, vermoedelijk een laag pand (de hoogte is niet goed te zien door het gekozen perspectief). Het is denkbaar dat dit lange dwarse pand tegen de stadsmuur was aangebouwd en in afzonderlijke kamerwoningen was verdeeld. Deze stadsmuur is nu de zuidmuur van het huis en is opmerkelijk zwaar. Hij is deels 60 cm dik en heeft een vijflagenmaat van 45 cm.

Het souterrain en de begane grond dateren vermoedelijk uit de 16^e eeuw, hoewel een nog vroegere datering niet uitgesloten kan worden. Aanwijzingen voor deze dateringen zijn de karakteristiek van de eikenhouten balklaag boven de begane grond en de vele bouwsporen in de achtergevel (zuid) met onder andere eikenhouten lateien.

Gezien de karakteristiek van de vensters op de verdieping (oorspronkelijk zesruiters) en de balklaag boven de verdieping dateert deze ophoging uit de eerste helft van de 19^e eeuw. Toen ontstond de huidige lijstgevel en mogelijk ook de blokbepleistering.

Op enig moment, voor de instelling van het kadaster omstreeks 1830, werd aan de kant van het Zuiderdiep tegen de zuidmuur een huisje gebouwd waardoor de stadsmuur ingebouwd raakte. Later in de 19^e eeuw is dit vervangen door het huidige pand Gedempte Zuiderdiep 13.

Rond het midden van de 20ste eeuw kreeg Burchtstraat 7 een afgeplatschilddak met een dakkapel aan de voorzijde. In de loop van de 20ste eeuw is het souterrain van Burchtstraat 7 bij de winkelruimte van Gedempte Zuiderdiep 13 getrokken door op dit niveau de muur uit te breken waarbij het bovenliggende muurwerk op een stalen balk wordt opgevangen.

Tot de bijzonderheden van dit huis behoort een plank met halfronde bovenkant die rechts tegen de voorgevel is bevestigd. Dit is het enige overblijfsel van een openbare waterpomp in de stad Groningen.

WAARDERING

Het pand Burchtstraat 7 is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege de stedenbouwkundige waarden, als kenmerkend onderdeel van de historische perceels- en bebouwingsstructuur ter plaatse die redelijk goed behouden is gebleven. Het pand ligt tegen het tracé van de middeleeuwse stadsmuur van Groningen. In de zuidgevel van dit huis is de stadsmuur bewaard gebleven. Van belang is verder het gegeven dat het huis mandelige muren heeft met de buurpanden. Dit is karakteristiek voor de veelal bescheiden dwarse bebouwing tegen de stadsmuur. Het huis is vanwege zijn bescheiden volume met een dwarskap passend in de reeks panden tegen de stadsmuur, onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad;
- vanwege de architectuurhistorische waarden, tot uiting komend in de hoofdropzet van de voorgevel met in blokpleister afgewerkt muurwerk en een kroonlijst;
- vanwege de bouwhistorische waarden, tot uiting komend in de middeleeuwse zuidgevel die als stadsmuur is gebouwd en waar vóór de 17^e eeuw al huizen tegenaan gebouwd waren. Deze stadsmuur zit vol bouwsporen met onder andere eikenhouten lateien en resten van haardplaatsen. Verder van belang is de opbouw van het huis met een zware eikenhouten balklaag boven de begane grond en een veel lichtere naaldhouten balklaag boven de verdieping;
- vanwege de uiterst zeldzame, vermoedelijk 18^e-eeuwse plank, een restant van een vroegere openbare waterpomp. Dit is het laatste exemplaar aan de openbare weg in Groningen.

Hoofdadres:	Folkingestraat 51, 51a
Nevenadres:	
Architect:	
Bouwjaren:	16 ^e /17 ^e eeuw (casco); 1926 (voorgevel)
Oorspronkelijke functie:	Woonhuis
Huidige bestemming:	Winkel met wonen (kamerverhuur)

Afbeelding:	Kadastrale ligging:

Inleiding

Folkingestraat 51, 51a bestaat uit een diep tweelaags voorhuis (12 x 4 m.) met zolderverdieping met plat dak en zijschilden. Het oorspronkelijke achterhuis hoort thans bij Folkingestraat 53. Aan de linkerkant bevindt zich een steeg en aan de rechterkant heeft het pand mogelijk een drup. Het voorhuis heeft een mogelijk 16e- of vroeg-17e-eeuwse kern van één bouwlaag. De muren hiervan zijn opgetrokken in staand verband met eigenaardige, relatief korte dikke stenen, die ongeveer $\frac{2}{3}$ van de lengte van gewone stenen hebben en niet eerder aangetroffen zijn in Groningen. Ongeveer halverwege is het overblijfsel van een dichtgezette opening te bespeuren, dat mogelijk een venster is geweest. Vermoedelijk kreeg het voorhuis in de 19^e eeuw een verdieping. Bij een volgende verbouwing in 1926 kreeg het pand de huidige voorgevel en werd het steile dak veranderd in een mansardeverdieping. Ook de trappartijen en de indeling van de verdieping kwamen in 1926 tot stand. In 1986 is de bovenwoning gemoderniseerd ten behoeve van kamerverhuur.

WAARDERING

Het pand Folkingestraat 51, 51a is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege de stedenbouwkundige waarden, als herkenbaar onderdeel van een bouwblok met een laatmiddeleeuwse bebouwings- en perceelstructuur. In dit kader is de steeg aan de linkerkant van groot belang omdat dit wijst op een oude verkaveling en omdat er in de zijgevel nog de karakteristieke opbouw van een historisch Gronings diep huis in te zien is;

- vanwege de architectuurhistorische waarden, tot uiting komend in de sobere hoofdopzet van de voorgevel uit 1926 met een indeling in twee vensterassen (verdieping) en mansardekap;
- vanwege de bouwhistorische waarden, tot uiting komend in een aantal constructies, bouwsporen en materialen aan de hand waarvan de lange bouw- en ontwikkelingsgeschiedenis sinds de 16^e/17^e eeuw afleesbaar is; van bijzonder belang zijn de mogelijk 16^e-eeuwse zijmuren van de begane grond en een aantal bouwsporen zoals het bijzondere metselwerk met relatief korte stenen in staand verband in de linker zijgevel;
- vanwege de zeldzaamheid van de eigenaardige, relatief korte dikke stenen in de linker zijgevel die ongeveer $\frac{2}{3}$ van de lengte van gewone stenen hebben en niet eerder aangetroffen zijn in de stad Groningen.

Hoofadres:	Gelkingestraat 18, 18 a t/m c
Nevenadres:	
Architect:	
Bouwjaren:	16 ^e /17 ^e eeuws (casco-onderdelen); 1911 (voorgevel)
Oorspronkelijke functie:	Winkelwoonhuis
Huidige bestemming:	Horeca met wonen

Afbeelding:	Kadastrale ligging:

Inleiding

Gelkingestraat 18, 18 a t/m c is gesitueerd in de gesloten, oostelijke gevelwand van de Gelkingestraat en bestaat uit drie bouwlagen en een kap met plat en drie schilden. Op de linkerhoek van het voorschild bevindt zich een torenachtige, eenlaagse dakopbouw met een zadeldak, met de nok haaks op de straat. Het huis dateert in aanleg uit de 16^e/17^e eeuw. Aan de linkerzijde bevindt een ozendrup, wat duidt op een historische verkaveling. In 1911 werd het pand verbouwd en verhoogd tot drie bouwlagen met een kap met plat en schilden; de voorgevel werd daarbij geheel vernieuwd. De begane grond werd ingericht als winkel. In 1963 werd de pui aangepast in verband met de nieuwe functie van restaurant. Recent is de pui opnieuw aangepast. Ook zijn omstreeks 2010 de achtruitsbovenlichten in de vensters op de tweede verdieping vervangen.

WAARDERING

Het pand Gelkingestraat 18, 18 a t/m c is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege de stedenbouwkundige waarden, als herkenbaar onderdeel van de historische perceels- en bebouwingsstructuur ter plaatse, onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad. De ozendrup aan de linkerzijde is van groot belang omdat deze wijst op een historische verkaveling. De gevel is kenmerkend voor de verstelijking van de binnenstad van Groningen en van belang vanwege zijn straatbeeldkwaliteit;
- vanwege de architectuurhistorische waarden, tot uiting komend in de asymmetrische hoofdozet van de voorgevel met houten erker en torenachtige uitbouw op de hoek, die kenmerkend is voor de architectuur uit het begin van de 20ste eeuw en het bijbehorende

karacteristieke materiaalgebruik zoals de oranje-rode strengpersstenen, de kunststenen lateien boven de vensteropeningen en het gekleurd glas in lood en kathedraalglas;

- vanwege de bouwhistorische waarden, vanwege het 16^e- of 17^e-eeuwse casco van kelder, muurwerk (twee bouwlagen), twee balklagen, de dichtgezette kloostervensters in de achtergevel met zandstenen onderdorpels en kalven en de 17^e-eeuwse betegelingen in de kelder;
- vanwege de relatieve zeldzaamheid van de twee kloostervensters in de achtergevel.

Hoofdadres:	Gelkingestraat 26, 26a
Nevenadres:	
Architect:	
Bouwjaren:	17 ^e eeuws (casco-onderdelen); vroeg 19 ^e eeuws (voorgevel)
Oorspronkelijke functie:	Winkelwoonhuis
Huidige bestemming:	Winkel met wonen (kamerverhuur)

Afbeelding:	Kadastrale ligging:

Inleiding

Gelkingestraat 26, 26a ligt in het bouwblok tussen de Gelkingestraat, Grote Markt, Oosterstraat en de Carolieweg. Aan weerszijden van het pand bevinden zich smalle ozendruppen. Omstreeks 1980 is de begane grond van dit pand samengevoegd met het buurpand (Gelkingestraat 28).

Gelkingestraat 26, 26a is een rechthoekig pand van drie bouwlagen met een schilddak. Tegen de achtergevel staat een éénlaags aanbouw met plat dak, dat behoort bij de winkel.

Gezien de hoge begane grond, de druppelen ter weerszijden van het pand, de ligging op een eeuwenoud perceel en de ankers in de zijgevel heeft het huis een oude kern. Een precieze datering van deze kern is niet voorhanden. Aangenomen mag worden dat het huis al bestond in de 17^e eeuw omdat op de kaart van Haubois uit omstreeks 1643 een huis op dit perceel staat aangegeven. Op de kaart staat een tweelaags diephuis met een zadeldak, voorzien van een trapgevel aan de voorzijde. Achter dit huis staat een kleiner achterhuis, eveneens met een zadeldak. Gelet op de grote hoogte van de begane grond en de aanwezigheid van de beide ozendruppen valt aan te nemen dat dit huis nog steeds de kern vormt van het huidige pand. Vermoedelijk in de late 18^e eeuw of vroege 19^e eeuw kreeg het toen nog tweelaags pand een nieuwe voorgevel, een hogere 'schermgevel' van drie bouwlagen. De bovenste bouwlaag van deze gevel is daarbij uitgevoerd als een mezzanine-verdieping.

Op modernisering in de tweede helft van de 19e eeuw wijzen de bovenlichten van de ramen in de voorgevel (restanten van zesruitsschuiframen) en de schoorsteenmantel in de voorkamer op de tweede verdieping. Ook de opmetingstekeningen uit 1929 doen voor de indeling een 19e-eeuwse datering vermoeden. Op de begane grond bevond zich toen een café, op de verdieping een bovenwoning. In 1930 werd een hijsluik op de tweede verdieping van de voorgevel aangebracht.

In 1980 zijn de panden Gelkingestraat 26 en 28 op het niveau van de begane grond samengevoegd, ten behoeve van de uitbreiding van een fotowinkel. In 1983 volgde een aanpassing van het kamerverhuurbedrijf op de verdiepingen, waarbij niet alleen de indeling en interieur-afwerking zijn vernieuwd maar ook de achtergevel en de kap zijn vervangen.

De voorgevel is een drielaags lijstgevel uit de late 18^e eeuw of eerste helft van de 19^e eeuw, uitgevoerd in schoon metselwerk. De hoge begane grond bevat een winkelpui uit de late 20ste eeuw, die tevens een entree tot de bovenwoning bevat (circa 1980). De vensters op de eerste en tweede verdieping zijn verdeeld over drie venster-assen. Opvallend zijn de anderhalfsteens strekken. Op de eerste verdieping bevinden zich getoogde vensters met stolpramen en tweeruitsbovenlichten. Hiervan stammen de kozijnen uit de 19^e eeuw. De bovenlichten zijn restanten van zesruitsschuifvensters uit de late 19^e eeuw. De stolpramen zijn waarschijnlijk in 1980 geplaatst. Op de tweede verdieping bevinden zich twee kleine vensters met tweeruitsramen (linker en rechter venster-as) en een hijsdeur (1930). In de kroonlijst is nog een restant van een hijsbalk zichtbaar.

WAARDERING

Het pand Gelkingestraat 26, 26a is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege de stedenbouwkundige waarden, als een wezenlijk en beeldbepalend onderdeel van het samenhangende historische bebouwingsbeeld van de Gelkingestraat. Essentieel daarbij zijn de parcellering met herkenbare ozendruppen, de bouwmassa en kapvorm en de voorgevel, onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad en vanwege de straatbeeldkwaliteit;
- vanwege de architectuurhistorische waarden, tot uiting komend in de hoofdropzet en indeling van de drielaags lijstgevel uit de late 18^e of eerste helft van de 19^e eeuw (eerste en tweede verdieping). Deze gevel is gemetseld van rode bakstenen in kruisverband en drie vensterassen breed en wordt afgesloten met een lijst in de vorm van een hoofdgestel, bestaande uit een architraaf, fries en kroonlijst. Van de vensters dateren de kozijnen uit de 19^e eeuw en het raamhout dateert gedeeltelijk uit de 19^e eeuw;
- vanwege de bouwhistorische waarden, tot uiting komend in zijgevels en balklagen van het huis die uit (tenminste) de 17^e eeuw dateren.

Hoofadres:	Gelkingestraat 29, 29a
Nevenadres:	
Architect:	
Bouwjaren:	15 ^e /16 ^e en 17 ^e eeuw; 19 ^e eeuws (voorgevel)
Oorspronkelijke functie:	Woonhuis
Huidige bestemming:	Winkel met wonen (kamerverhuur)

Inleiding

Gelkingestraat 29, 29a ligt in het bouwblok ten westen van de Gelkingestraat, dat omsloten wordt door de Gelkingestraat, Hoogstraat, Herestraat en Carolieweg. Dit bouwblok heeft een opmerkelijke verkaveling vanwege de doorsnijding met gangen of achterontsluitingen van de bebouwing aan de Herestraat. Opvallend is de regelmaat - voornamelijk in het middelste deel van dit bouwblok - , waarbij steeds twee panden aan de Gelkingestraat worden geflankeerd door dergelijke gangen. Dit geldt ook voor de panden Gelkingestraat 29, 29a en 31.

Van belang voor de oude verkaveling is verder de ozendrup tussen de beide panden. Gelkingestraat 29, 29a grenst tegen de achterzijde van de panden aan de Herestraat. Opmerkelijk daarbij is dat de scheiding tussen de panden Gelkingestraat 29, 29a en Herestraat 48 enigszins willekeurig door de bouwmassa van het 'tweede achterhuis' loopt.

Gelkingestraat 29, 29a is een tweelaags huis met een zadeldak met schildeind aan de voorzijde op een enigszins onregelmatige, langgerekte plattegrond. Deze onregelmatigheid wordt met name bepaald door de knikken in de noordgevel. Het pand is samengesteld uit een voorhuis, een eerste en een tweede achterhuis (waarvan de tussenmuren zijn gesloopt). Achter in het voorhuis bevindt zich een kleine kelder, voorzien van een tongewelf.

Over de bouwgeschiedenis van het huis zijn zeer weinig gegevens beschikbaar, niet alleen vanwege het ontbreken van een bouwdoos, maar ook door ingrijpende verbouwingen in de 20ste eeuw. Verder zijn bij de ontmanteling in circa 2003 alle tussenwanden op de eerste verdieping verwijderd. Op de begane grond was dat reeds eerder gebeurd ten behoeve van de uitbreiding van de winkelfunctie.

De oudste delen van het gebouw zijn te vinden in het achterste deel van het pand, het tweede achterhuis. Op de begane grond van de noordgevel, net voor de knik in de gevel, bevindt zich

metselwerk met een 15e-/16e-eeuwse karakteristiek (10-lagenmaat: 82 cm). Bovendien valt in de ozendrup aan de zuidzijde te zien dat dit deel van het pand verhoogd is van één naar twee bouwlagen. Daarmee lijkt het vermoeden gerechtvaardigd dat dit tweede achterhuis aanvankelijk een eenlaags gebouw was, een achterhuis van Herestraat 48 of Gelkingestraat 29, 29a. Dit lijkt in overeenstemming met de afbeelding op de vogelvluchtplattegrond van Haubois uit 1643, waarop duidelijk sprake is van een langgerekt tweelaags voorhuis (voorhuis en eerste achterhuis?) en een eenlaags achterhuis.

Het voorhuis en eerste achterhuis hebben in hun huidige opzet een 17^e-eeuws karakter, zowel voor wat betreft het metselwerk (10-lagenmaat: 63½-64½ cm) als voor wat betreft de balklaag boven de eerste verdieping. Bovendien zijn er boven de vensters op de eerste verdieping van de voorgevel twee 17^e-eeuwse sierankers zichtbaar. Een faseverschil tussen het voorhuis en eerste achterhuis is goed mogelijk, gezien de aanwezige (bouw)naad in de noordgevel.

Ook het tweede achterhuis moet in de 17^e eeuw grondig zijn verbouwd. Zo stammen het metselwerk van de noordgevel en de eerste verdieping van de zuidgevel uit de 17^e eeuw (10-lagenmaat: 63-64 cm), evenals de balklagen boven de begane grond en de eerste verdieping. Ook de sleutelstukken van de balklaag boven de begane grond hebben een 17^e-eeuws karakter. Alles wijst erop dat het achterhuis in de 17^e eeuw verhoogd en grotendeels vernieuwd is, waarbij delen van het muurwerk zijn blijven staan (de begane grond van de zuidgevel en een klein deel van de noordgevel). In de balklaag boven de eerste verdieping zijn enkele hergebruikte balken met pengatverbindingen zichtbaar, die mogelijk nog behoren bij de 16^e-eeuwse voorganger.

Van de verbouwingen voorafgaande aan de late 19^e eeuw zijn maar weinig sporen behouden gebleven. Bij een verbouwing in het midden of derde kwart van de 19^e eeuw zijn onder meer enige nieuwe vensters in de noordgevel geplaatst. Dit waren forse kozijnen met zesruitsschuiframes. De vensters met T-stolpramen in de voorgevel stammen uit het begin van de 20ste eeuw. Kennelijk heeft in deze periode ook een verbouwing van de indeling en interieur-afwerking plaatsgevonden, want op de binnenzijde van de noordgevel zijn resten van een gang-lambrisering en een sjabloonbeschildering uit die periode zichtbaar.

Vermoedelijk in enkele fasen in de 20ste eeuw is de gehele begane grond in gebruik genomen als winkel, waarbij alle tussenwanden zijn verdwenen. De vensters in de noordgevel zijn in enkele fasen dichtgezet met machinale baksteen. In het voorste deel van het huis is een serie bovenlichten geplaatst, waarvan één ter plaatse van een dichtgemetseld, groot (19e-eeuws?) venster. De huidige afwerking van de winkelruimte met verlaagde plafonds en voorzetwanden stamt uit de late 20ste eeuw. Ook de etalage in de voorgevel is van betrekkelijk recente datum.

WAARDERING

Het pand Gelkingestraat 29, 29a is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege zijn stedenbouwkundige waarden, als onderdeel van de historische perceels- en bebouwingsstructuur, in het bijzonder vanwege de historische verkaveling met achterontsluitingen van panden aan de Herestraat; aan de westzijde van de Gelkingestraat zit in deze structuur een opmerkelijke regelmaat met om de twee huizen een steeg. De bebouwing aan de Gelkingestraat westzijde ontwikkelde zich langs deze stegen. Dit verklaart de duidelijke kromming in de noordgevel van Gelkingestraat 29, 29a. In dit verband is verder de ozendrup van belang, een kenmerkend onderdeel in de oude verkaveling, van groot belang voor de stedenbouwkundige ontwikkeling van dit deel van de binnenstad van Groningen, onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad;
- vanwege zijn bouwhistorische waarden, tot uiting komend in een aantal bouwsporen, afwerkingen, materialen en verbindingen aan de hand waarvan de lange bouw- en ontwikkelingsgeschiedenis sinds de 16^e/17^e eeuw afleesbaar is; in het bijzonder zijn van belang

de bouwmassa en het casco (gevels, kelder met vloer van groengeglazuurde plavuizen, balklagen met vloerdelen en kapconstructie) en een dichtgemetseld 17^e-eeuws rondboogpoortje in de zijgevel van het zijgevel eerste achterhuis;

- vanwege zijn architectuurhistorische waarden, tot uiting komend in de hoofdopzet en indeling van de sobere tweelaags lijstgevel uit de 18^e/19^e eeuw (de ruwe gepleisterde afwerking hiervan heeft indifferente waarden) en de 17^e-eeuwse sierankers boven de vensters van de eerste verdieping;

Hoofdadres:	Gelkingestraat 52, 52a
Nevenadres:	
Architect:	
Bouwjaren:	Late middeleeuwen, 16/17 ^e en 19 ^e eeuw (voorgevel)
Oorspronkelijke functie:	Winkel/woonhuis
Huidige bestemming:	Horeca

Afbeelding:	Kadastrale ligging:

Inleiding

Gelkingestraat 52, 52a bestaat uit een drielaags voorhuis met een steil zadeldak en schildeind aan de voorzijde. Hierachter is een smaller achterhuis aangebouwd dat even hoog is als het voorhuis en eveneens met een zadeldak is afgedekt met een eindschild aan de achterzijde. Aan de noordkant is aansluitend op de achtergevel van het voorhuis een kleine binnenplaats uitgespaard die later is overbouwd. Rechts van het huis bevindt zich een smalle steeg en links een ozendrup.

Het pand kent een lange bouwgeschiedenis die begint in de late middeleeuwen. Toen werd hier een diep eenlaags pand gebouwd met een zadeldak. De oude daklijn is nog zichtbaar in de achtergevel ter plaatse van de overbouwde binnenplaats. In de 16^e eeuw werd dit huis met een verdieping verhoogd. Vervolgens werd in de 16^e of de 17^e eeuw een eenlaags achterhuis gebouwd tegen de achtergevel van het voorhuis. In de late 18^e eeuw kreeg het pand een nieuwe voorgevel in neoclassicistische stijl. In de 19^e eeuw kreeg het voorhuis een derde verdieping terwijl het achterhuis met twee verdiepingen werd verhoogd. Beide bouwdelen kregen nieuwe kapconstructies in de vorm van sporenkappen. De bestaande lijstgevel moet voor de nieuwe hoogte zijn aangepast (opgehoogd), maar door het aanwezige pleisterwerk is dit niet zichtbaar.

Tijdens bouwhistorisch onderzoek in 1996 zijn tal van bouwsporen gevonden die deze bouwgeschiedenis inzichtelijk hebben gemaakt. De zijgevels van zowel het voor- als het achterhuis en de achtergevel van het voor- en achterhuis bevatten talloze bouwsporen waaraan de gefaseerde bouwwijze van het pand afleesbaar is (onder andere diverse formaten baksteen, oude vensters en vensterrestanten en muurankers). De balklagen boven de begane grond en eerste verdieping van het

voorhuis en de begane grond van het achterhuis dateren uit de late middeleeuwen, 16^e en 17^e eeuw. De overige balklagen dateren uit de 19^e eeuw.

De voorgevel dateert in essentie uit de 18^e eeuw, maar is in 1987 ingrijpend verbouwd met onder andere nieuwe (kleinere) vensters. De winkelpui is modern maar geplaatst tussen penanten met hardstenen versieringen uit het begin van de 20ste eeuw.

Het dak van het voorhuis is belegd met grijs gesmoorde keramische dakpannen, terwijl het achterhuis van rode en deels zwarte dakpannen is voorzien. Op de achtergevel van het voorhuis staat een gemetselde schootsteen. Een gemetselde schoorsteen staat ook aan de dakvoet van het achterhuis (noordkant).

WAARDERING

Het pand Gelkingestraat 52, 52a is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege de stedenbouwkundige waarden, als onderdeel van de laatmiddeleeuwse perceels- en bebouwingsstructuur ter plaatse, die redelijke goed in tact is gebleven. In dit verband zijn de steeg aan de rechterkant en de ozendrup links van groot belang. De voorgevel past qua maat en schaal goed in de historische oostwand van de Gelkingestraat als onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad en vanwege zijn straatbeeldkwaliteit. Van belang zijn verder de massa van dit lange en grote stedelijke huis met zijn twee steile zadeldaken;
- vanwege de architectuurhistorische waarden van dit forse huis met zijn steile dak en monumentale kroonlijst en de hoofdopzet van de gevelindeling;
- vanwege de bouwhistorische waarden van het casco van het voor- en achterhuis. Het betreft hier onder meer de zij- en achtergevels, de balklagen boven de begane grond van voor- en achterhuis en boven de verdieping van het voorhuis die dateren uit de late middeleeuwen tot en met de 17^e eeuw. Van belang zijn verder de 19^e-eeuwse kapconstructies van de beide bouwdelen als kenmerkende constructies van die tijd.

Hoofadres:	Guldenstraat 2
Nevenadres:	Vismarkt 5/1, 5/2 en 5/3
Architect:	
Bouwjaren:	13 ^e /14 ^e eeuws (casco-onderdelen); 18 ^e /19 ^e eeuws
Oorspronkelijke functie:	Woonhuis
Huidige bestemming:	Winkel

Afbeelding:	Kadastrale ligging:

Inleiding

Guldenstraat 2, (Vismarkt 5/1, 5/2, 5/3) staat aan de westzijde van de Guldenstraat dicht bij de hoek met de Vismarkt op een 26 meter diep perceel, waarbij de voorste 17,5 meter 7,5 à 8 meter breed is en het achterste gedeelte slechts 4 meter breed. Achter het perceel bevindt zich de noord - zuid lopende Burengang die vanuit de Vismarkt de diepe percelen aan de Guldenstraat aan de achterzijde ontsluit.

Het pand bestaat uit een drielaags voorhuis (circa 7,5 x 11,5 m), een smal drielaags tussenlid en een vierlaags achterhuis met smalle aanbouw aan de achterzijde. Alle bouwdelen hebben een plat dak. Naast (ten zuiden van) het tussenlid waarin de gang en de trap gezeten hebben, bevindt zich een thans overbouwde ondiepe binnenplaats.

Het vierlaags achterhuis bestaat uit een breed ondiep deel achter de binnenplaats (circa 8 x 4,5 m) met een smalle aanbouw aan de achterzijde (circa 4,2 x 9m). Het voorhuis, het tussenlid met de binnenplaats en het brede voorste deel van het achterhuis zijn onderkelderd.

Het huis heeft een oude gemene muur met het buurpand nummer 4 en vermoedelijk ook een gemene muur aan de zuidzijde.

Het huis heeft een zeer oude kern uit mogelijk de 13^e/14^e eeuw en is opgezet met gemene muren evenals een aantal van de buurpanden aan de Guldenstraat. De opzet met gemene muren is bijzonder en komt weinig voor bij middeleeuwse huizen in de stad Groningen. Op oude foto's is te zien dat het huis een kelder heeft gehad die een stuk boven het maaiveld uitstak. Vergeleken met andere middeleeuwse huizen aan belangrijke straten kan men ervan uitgaan dat de opzet van het huis bestond uit een kelder, een hoge begane grond, een lage verdieping en vermoedelijk een zolder met steile kap en borstwering. De linkerkant van het huis zal van oudsher de zijde met stookplaatsen zijn geweest en de gang zal aan rechterzijde hebben gezeten. In ieder geval zit in 18^e eeuw de gang al aan de rechterkant en is er in de linkerzijmuur een haardpartij op de begane grond.

Het is niet helemaal duidelijk hoe ver het voorhuis zich naar achteren toe uitstrekte. Het kan niet uitgesloten worden dat dit tot 17,5 meter diep was. Een andere mogelijkheid is dat het voorhuis toen al de huidige lengte van 11,5 meter had en dat direct aansluitend achter het voorhuis een onderkelderd achterhuis werd gebouwd, waarmee het voorhuis één groot bouwlichaam vormde. Dit zou dan de volledige onderkeldering van zowel het huidige voorhuis, de binnenplaats als huidige achterhuis verklaren.

De kaart van Haubois uit circa 1643 laat op de plek van Guldenstraat 2 een diephuis zien met een zadeldak en een smallere achterbouw met topgevel aan de achterzijde. De voorgevel lijkt opgezet als een trapgevel met pinakels. De schaal van het huis en de trapgevel met pinakels maken duidelijk dat het om een belangrijk middeleeuws huis gaat.

Op het minuutplan van omstreeks 1830 heeft het pand al de huidige vorm met de ondiepe binnenplaats en de smalle poot van het achterhuis. De binnenplaats is vermoedelijk tussen 1643 en 1830 ontstaan.

In de 18^e eeuw werd het pand grondig verbouwd. In deze periode werd het huidige brede deel van het achterhuis en het huidige tussenlid tussen het achterhuis en het voorhuis gebouwd. Naast het tussenlid kwam de binnenplaats. In dit achterhuis werd een schouw aangebracht tegen een 18^e-eeuwse zuidmuur. De gang bevond zich aan de rechterkant. Het achterhuis kreeg een naaldhouten balklaag boven de begane grond. Mogelijk wilde men meer licht in het huis en werd voor dat doel een binnenplaats aangelegd op circa $\frac{2}{3}$ van de diepte van het oude voorhuis zoals dat bij Haubois is afgebeeld. Het achterste deel van het voorhuis werd daardoor een ondiep breed achterhuis dat grotendeels nieuwgebouwd werd. Tegelijkertijd werd de achtergevel van het huidige voorhuis nieuw gebouwd. In de voorkamer van de begane grond werden schilderijen aangebracht in rococostijl, waarvan de gedeelten links en rechts van de schouw in de zuidmuur bewaard zijn gebleven. In 1877 werd de voorgevel voorzien van een winkelpui. Bij een volgende grote verbouwing in 1897 werd de winkelpui gemoderniseerd en de indeling gewijzigd. Het voorhuis kreeg onder leiding van architect P.M.A. Huurman een tweede verdieping met een plat dak (in feite een licht hellend zadeldak), waardoor ook de voorgevel aangepast moest worden. De voorgevel werd voorzien van een gepleisterde afwerking met een patroon van schijnblokken en een afsluitende balustrade. De hoofdopzet van de huidige voorgevel moet uit deze tijd dateren. Uiteraard zal ook de achtergevel een stukje verhoogd zijn. Ook het brede stuk van het achterhuis kreeg een tweede verdieping, evenals het voorste deel van het smalle stuk.

De begane grond van het voorhuis fungeerde als winkel (inclusief winkelpui met centraal gesitueerd portiek), de eerste verdieping als bovenwoning en de tweede verdieping als magazijn. Aanvankelijk was de winkel voorzien van twee kastenwanden met toonbanken: één aan de noordzijde en één aan de zuidzijde. In het tussenlid dat toen grotendeels nieuw opgetrokken werd zat een trap.

De binnenplaats werd overbouwd met een glazen dak en kreeg de functie van kantoor en pakkamer. Het brede deel van het achterhuis diende op de begane grond als huiskamer en in het smalle deel van het achterhuis was een keuken.

In 1907 werd een derde verdieping met een plat dak geplaatst op het achterhuis waarbij de smalle poot van het achterhuis een nieuwe pakhuisgevel aan de steeg kreeg. Toen werd ook de tweede verdieping van de smalle poot van het achterhuis naar achteren vergroot. De extra verkregen ruimte werd benut als magazijn. In 1937 werd de winkel uitgebreid door het achterhuis bij de winkel te betrekken. De oorspronkelijke gevel van het voorhuis werd hiervoor op begane grond niveau gesloopt en vervangen door een stalen balk. Ook de tussenmuren werden gesloopt, zodat één grote ruimte ontstond. Tevens kwam er een nieuwe winkelpui met veel glas en een portiek. Tot aan de verbouwing in 1998 is deze winkelpui bewaard gebleven. De tweede verdieping werd woonruimte in plaats van magazijnruimte. De indeling van de woonruimte op de eerste verdieping werd gewijzigd. De trap verhuisde van het tussenlid naar de rechterzijde van het voorhuis. Verder werden de verdiepingen in het achterhuis bereikbaar gemaakt middels een trap aan de noordmuur bij de achtergevel. In 1979 werd de indeling van de winkel wederom veranderd. De berging op de begane

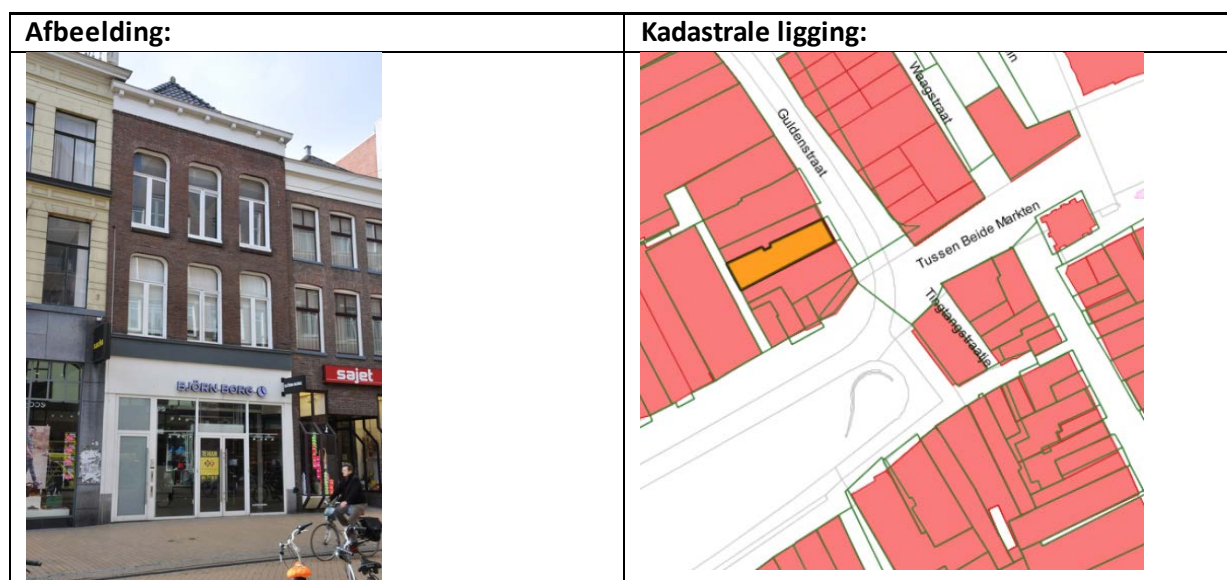
grond in het achterhuis werd verkleind ten gunste van de winkelruimte. In 1998 is de winkelpui van 1937 vervangen door een eigentijds modern exemplaar.

WAARDERING

Het pand Guldenstraat 2, (Vismarkt 5/1, 5/2, 5/3) is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege de stedenbouwkundige waarden, als onderdeel van een bouwblok met een in aanleg laatmiddeleeuwse bebouwings- en percelleringsstructuur die redelijk bewaard is gebleven. Van belang zijn de mandelige zijmuren, in het bijzonder de belangrijke mandelige noordelijke zijmuur die ook een vroege datering heeft. Het pand maakt deel uit van het in de Tweede Wereldoorlog gespaard gebleven restant van de historische bebouwing aan de noord(west)zijde van de Guldenstraat, onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad en van belang vanwege zijn straatbeeldkwaliteit;
- vanwege de architectuurhistorische waarden, tot uiting komend in de klassieke opzet en indeling van de voorgevel als laat-19^e-eeuwse lijstgevel met een indeling in vier vensterassen en een gepleisterde afwerking, voorzien van een patroon van schijnblokken met imitatie-frijnslag ; voorts zijn van belang de achtergevel van het voorhuis als restant van een 18^e-eeuwse gevel met laat-19^e-eeuwse ophoging, de zijgevel van het tussenlid vanwege de bewaard gebleven zware kozijnen en de achtergevel van het achterhuis is van belang als karakteristieke pakhuisgevel uit 1907 aan een steeg;
- vanwege de bouwhistorische waarden, tot uiting komend in het bouwvolume vanwege de herkenbare opzet en opbouw van een groot middeleeuws huis met een smaller achterhuis, waarbij vermoedelijk in de 18^e eeuw een binnenplaats werd ingebroken en het voorhuis in de late 19^e eeuw aangepast werd door de bouw van tweede verdieping met een plat dak en een lijstgevel. Van belang zijn het casco van het voorhuis (de gemene zijmuren, in het bijzonder de noordelijke mandelige zijmuur uit de 13^e/14^e eeuw en mogelijk ook waardevolle historische balklagen en de middeleeuwse muren van de kelder); voorts van belang het 18^e-eeuwse casco van het brede deel van het achterhuis (muren en balklagen en mogelijk de oude mandelige noordmuur langs het tussenlid en het achterhuis) en mogelijk het casco van de smalle poot (de middeleeuwse zijmuren tot en met de eerste verdieping, in het bijzonder het dikkere oostelijke gedeelte van de gemene noordmuur);
- vanwege de relatieve zeldzaamheid van de 18^e-eeuwse schilderijen met manshoge Groninger landschapstaferelen in Rococostijl op de zuidelijke zijmuur van de begane grond van het voorhuis aan weerszijden van een kachelnis die zeer waardevol zijn vanwege hun artistieke kwaliteit en omdat er weinig van zulke schilderijen gaaf bewaard zijn gebleven in Groningen. Voor zover zichtbaar is voor het overige weinig historisch interieur van betekenis bewaard gebleven. Mogelijk bevat de eerste verdieping van het voorhuis nog waardevolle interieurelementen uit de late 19^e eeuw en/of uit 1937.

Hoofdadres:	Guldenstraat 4, 4a, 4b
Nevenadres:	
Architect:	
Bouwjaren:	14 ^e eeuws (casco); 19 ^e eeuws (voorgevel)
Oorspronkelijke functie:	Winkelwoonhuis
Huidige bestemming:	Winkel met wonen

Inleiding

Het pand Guldenstraat 4, 4a, 4b ligt aan de westzijde van de Guldenstraat, gelegen in het bouwblok tussen de Guldenstraat (begrenzing aan de oostzijde), Zwanestraat (noordzijde), Stoeldraaijerstraat (oostzijde) en Vismarkt (zuidzijde). Dit bouwblok wordt doorsneden door een L-vormige steeg, het Soephuisstraatje. Achter de bebouwing aan de Guldenstraat ligt een smalle gang, die toegankelijk is vanaf de Vismarkt, de Burengang.

Guldenstraat 4 bestaat uit een voorhuis van drie bouwlagen met een schilddak en een achterhuis van vier bouwlagen met een plat dak. Volgens oude tekeningen is het voorhuis onderkelderd. Deze kelderruimte is echter niet meer toegankelijk. Voor- en achterhuis zijn op het niveau van de begane grond met elkaar verbonden, terwijl op het niveau van de eerste verdieping een doorloop bestaat (links). Zowel deze verbinding op het niveau van de begane grond als de doorloop op de eerste verdieping hebben een plat dak.

Bij het bouwhistorisch onderzoek van de winkel in 2007 is gebleken dat de zijgevels van de begane grond uit metselwerk van baksteenmoppen bestaat, waarvan het formaat een datering in de 14e eeuw doet vermoeden. Deze zijgevels hebben een dikte van tenminste anderhalve steen. Het 14e-eeuwse huis moet een globale maat hebben gehad van 6 à 6½ meter breedte en een diepte van 17½ meter. De enkelvoudige balklaag boven de begane grond bestaat uit eikenhouten balken van ongelijk formaat. Onregelmatigheden in het metselwerk doen vermoeden dat de balken herlegd zijn. Een volgend ijkpunt voor de bouwgeschiedenis is de vogelvluchtplattegrond van Egbert Haubois uit 1643, waarop het huis staat aangegeven als een tweelaags voorhuis met een zadeldak met een aangebouwd achterhuis van eveneens twee bouwlagen met een zadeldak. De achtergevel van dit achterhuis grenst aan een gang, haaks op de Vismarkt (Burengang).

Het voorhuis moet in de tweede helft van de 19^e eeuw zijn verhoogd tot drie bouwlagen met een schilddak. De vernieuwde voorgevel had een gepleisterde afwerking, versierd met hoekpilasters (met diamantkoppen?), lisenen, een rijk gedetailleerde kroonlijst op forse consoles en geprofileerde vensterlijsten met kuiven. Opmerkelijk was het Franse balkon voor het middelste venster op de tweede verdieping. Het is onzeker of de begane grond reeds in eerste instantie een winkelpui bevatte. Zeker was dat geval in 1900.

In 1900 werd het huis gesplitst in een winkel met woning (begane grond en achterhuis) en een bovenwoning (verdiepingen van het voorhuis). De begane grond van het achterhuis aan de Burengang werd ingericht als bakkerij. Bij de modernisering van de winkel is een nieuwe pui geplaatst, voorzien van een portiek aan de linkerzijde. Het portiek bevatte ook een toegang tot de verzelfstandigde bovenwoning.

In de 20ste eeuw is het pand meermalen verbouwd en gemoderniseerd. Zo is in 1951 is het 19^e-eeuwse pleisterwerk van de voorgevel vervangen door een halfsteens baksteenklamp. In 1959 is de achtergevel van Guldenstraat 4 geheel vernieuwd, waarschijnlijk inclusief het tussenlid tussen voor- en achtergevel (eerste verdieping).

De bovenwoningen zijn gemoderniseerd in de jaren '80 of '90 van de 20ste eeuw, waarbij de indeling en interieur-afwerking vrijwel geheel zijn vervangen. Daarbij zijn ook nieuwe ramen geplaatst.

WAARDERING

Het pand Guldenstraat 4, 4a, 4b is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege de stedenbouwkundige waarden, als onderdeel van de laat middeleeuwse perceels- en bebouwingsstructuur van dit gedeelte van de straat. Vanaf de hoek met de Vismarkt tot en met Guldenstraat 8 is deze goed bewaard gebleven. Het is opvallend dat de huizen hier allemaal gemene muren hebben. Dit kan erop wijzen dat dit deel van de stad al in de middeleeuwen dicht bebouwd was. De gevel past qua maat en schaal goed in de westwand van de Guldenstraat, onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad en van belang vanwege zijn straatbeeldkwaliteit;
- vanwege de bouwhistorische waarden, tot uiting komend in een aantal constructies en bouwsporen aan de hand waarvan de lange bouw- en ontwikkelingsgeschiedenis sinds de 14^e eeuw afleesbaar is; van bijzonder belang zijn de 14^e-eeuwse restanten van de zijgevels en de eikenhouten balklaag boven de begane grond van het voorhuis en mogelijk ook de oude eikenhouten balklagen boven de eerste verdieping van het voorhuis;
- vanwege de hoge ouderdom van het casco van het voorhuis is samenhang met de hoge ouderdom van de casco's van de naastgelegen panden als laatste overblijfsel van de middeleeuwse bebouwing aan de Guldenstraat.

Hoofadres:	Herestraat 14, 14a
Nevenadres:	
Architect:	
Bouwjaren:	>14 ^e -eeuws en later; 19 ^e -eeuws (voorgevel)
Oorspronkelijke functie:	Winkel met magazijn en wonen
Huidige bestemming:	Winkel met wonen (kamerverhuur)

Afbeelding:	Kadastrale ligging:

Inleiding

Herestraat 14, 14a is gesitueerd in de gesloten, oostelijke gevelwand van de Herestraat en bestaat uit een hoge drielaags lijstgevel met een in 1933 vervangen kortere kapverdieping, voorzien van een dakschild aan de voorzijde. Aan weerszijden van het pand bevinden zich ozendruppen wat duidt op een historische verkaveling.

In zijn oorspronkelijke opzet stamt het voorhuis uit de late middeleeuwen (14^e/15^e eeuw); er was toen sprake van een tweelaags pand. In de 16^e/17^e eeuw kreeg het pand een derde bouwlaag. Op de vogelvluchtplattegrond van Haubois uit 1643 staat op deze plaats een drielaags pand met een indrukwekkende trapgevel getekend. Daarachter lijkt reeds een achterhuis aanwezig te zijn. Dit bestond aanvankelijk uit twee bouwlagen met een kap, zo valt op te maken uit het metselwerk van de begane grond en eerste verdieping van de zuidelijke zijgevel (16^e/17^e eeuw). Het tussenlid moet in eerste opzet uit de late 17^e eeuw of vroege 18^e eeuw dateren.

Op de kadastrale minuut van circa 1830 bestaat het pand uit een voorhuis, een breed tussenlid (met rechts daarvan een smalle binnenplaats) en een breed achterhuis. Dit achterhuis werd in de 19^e eeuw grotendeels vernieuwd.

In het laatste kwart van de 19^e eeuw volgde een grondige verbouwing waarbij het voorhuis een nieuwe voorgevel kreeg in een rijk uitgevoerde neorenaissancestijl. In 1915 volgde een achterwaartse uitbreiding van de winkel, waarbij de kleine binnenplaats werd overbouwd en de indeling van het achterhuis werd gewijzigd. In 1927 vond een volgende vergroting van de winkelruimte plaats waarbij de bel-etage van het achterhuis geheel bij de winkel werd getrokken. In 1933 werd de bestaande kap van het voorhuis gesloopt. Hiervoor in de plaats kwam een korte zolderverdieping met een kapschild aan de voorzijde; ook werd het hoektorentje boven de

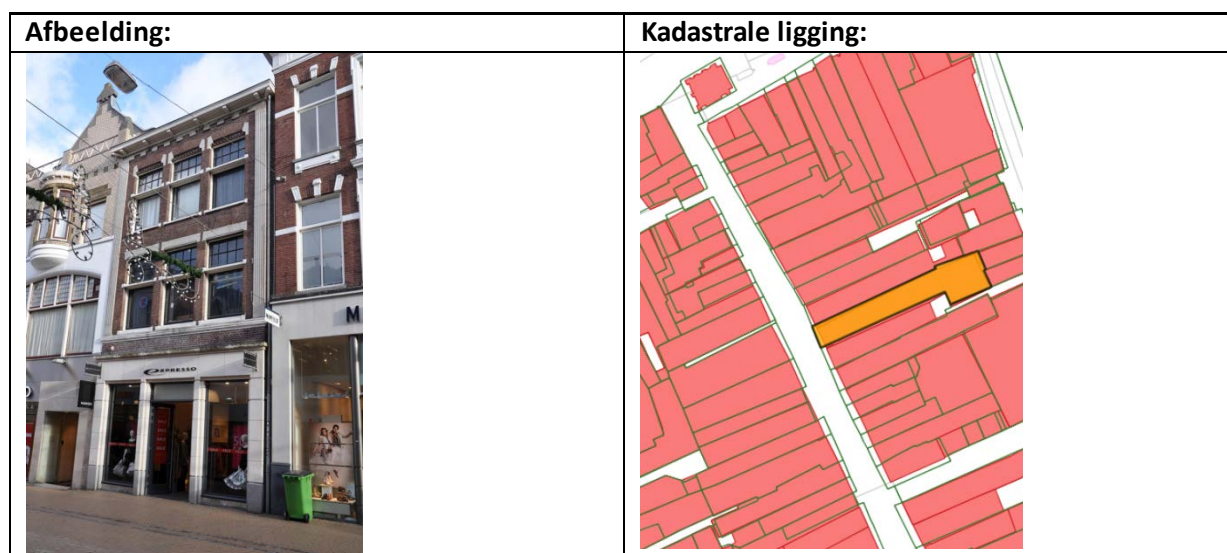
erkertravee verwijderd. De winkelpui werd diverse malen vernieuwd, onder andere in 1927 (waarbij het oorspronkelijke ingangsportiek met kolommen werd verwijderd), in 1964, 1968, 1985 en omstreeks 2000.

WAARDERING

Het pand Herestraat 14, 14a is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege de stedenbouwkundige waarden, als onderdeel van de historische perceels- en bebouwingsstructuur ter plaatse; de beide ozendruppen zijn in dit verband van belang omdat zij duiden op een historische verkaveling. De voorgevel is kenmerkend voor de 19^e-eeuwse verstelijking van de binnenstad van Groningen. De gevel past qua schaal en maat goed in de historische gevelwand, onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad en is van belang vanwege zijn straatbeeldkwaliteit;
- vanwege de architectuurhistorische waarden, tot uiting komend in de asymmetrische hoofdopzet met rechthoekige houten erkers en indeling van de gevel met uitbundig vormgegeven decoraties in neorenaissancestijl, kenmerkend voor de architectuur uit de laatste decennia van de 19^e eeuw zoals onder meer de hoekpilasters en de vensteromlijstingen, bestaande uit gestapelde pilasters, een hoofdgestel en bekroond met driehoekig frontons en halfronde frontons met schelpmotieven en de hoekpilasters;
- vanwege de bouwhistorische waarden, tot uiting komend in de hoge begane grondverdieping en het 14^e-/15^e-eeuwse casco van de begane grond en eerste verdieping (zijmuren en balklagen) en het 16^e-/17^e-eeuwse casco van de tweede verdieping (zijmuren en balklaag); het tussenlid en het achterhuis zijn van belang omdat de hoofdopzet uit de 16^e/17^e eeuw dateert;
- vanwege de zeldzaamheid van de zwartmarmere schoorsteenmantel van de voorkamer op de tweede verdieping, omdat hier sprake is van een bijzonder ontwerp.

Hoofdadres:	Herestraat 22
Nevenadres:	Gelkingestraat 13a
Architect:	G. Nijhuis (voorgevel)
Bouwjaren:	16 ^e /17 ^e eeuw; 1914 (voorgevel)
Oorspronkelijke functie:	Woon/bedrijfspannd, wellicht met opslag
Huidige bestemming:	Winkel met wonen (appartementen)

Inleiding

Het pand Herestraat 22 (Gelkingestraat 13a) staat op een diep perceel aan de oostkant van de Herestraat en maakt onderdeel uit van het bouwblok Grote Markt, Gelkingestraat en Hoogstraatje. Aan de achterkant wordt het perceel ontsloten door middel van een gang in de bebouwing aan de Gelkingestraat. Het pand heeft rechts een ozendrup, de situatie links is onduidelijk.

Het pand bestaat uit een voorhuis, een doorloop met overbouwde binnenplaats, een achterhuis en een eenlaagse aanbouw. Het voorhuis bestaat uit drie bouwlagen met kap, het achterhuis uit twee bouwlagen met kap.

Op grond van het metselwerk en de balklaag van de eerste verdieping kan het voorhuis gedateerd worden in de 16^e eeuw. Het bestond toen uit een tweelaags onderkelderd huis met een oppervlak van 6 x 16 meter. Het muurwerk is gemetseld van forse bakstenen waarbij consequent hoekklezoren zijn toegepast. Deze hoofdvorm komt overeen met de afbeelding van het huis op de kaart van Haubois uit circa 1643 waarop verder te zien is dat het huis aan de voorkant een trapgevel bezat en aan de achterkant een driehoekige top met daartussen een steil zadeldak. Uit onderzoek blijkt dat de stookplaatsen van oudsher aan de rechterkant hebben gezeten. Kenmerkend voor dit laatmiddeleeuwse huis is de verdiepingsbalklaag waarvan de zware eikenhouten vloerbalken een bijna vierkante doorsneden hebben met daarop dikke en bijzonder brede vloerdelen, eveneens van eikenhout. De breedste plank meet 55 cm.

Op de kaart van Haubois is ook nog een los staand achterhuis op het achtererf afgebeeld. Dit bestond uit één bouwlaag met zadeldak en de linker muur hiervan is teruggevonden in het huidige tweelaagse achterhuis dat aan het eind van de 17e of het begin van de 18e eeuw tot stand kwam. Deze datering is gebaseerd op de grenenhouten balklagen waarvan de balken aan de onderkant met een kwart ronde profilering zijn voorzien en het in kruisverband gemetselde muurwerk van de rechter zijgevel waarbij bovendien hoekklezoren zijn toegepast. Het achterhuis staat op enige

afstand van het voorhuis zodat een binnenplaats ontstond waarbij een doorloop aan de linkerkant de verbinding tussen de twee bouwdelen verzorgde.

Mogelijk tegelijk met de bouw van het tweelaagse achterhuis werd ook het voorhuis verbouwd en ontstond een gang langs de linker zijmuur. Deze gang was maar liefst 37 meter lang en liep van de voordeur tot de achterdeur. De indeling van het achterhuis bestond zowel op de begane grond als op de verdieping uit een voor- en achterkamer met daartussen de trap. Restanten van de originele raveling werden tijdens bouwhistorisch onderzoek in 2004 teruggevonden en op een bouwtekening uit 1914 blijkt dat het een monumentale open trap is geweest met tussenbordes.

In de 19e eeuw is het voorhuis tenminste één keer grondig verbouwd aangezien op één van de balken van de verdiepingsbalklaag een bijzondere inscriptie werd aangetroffen die hiervan getuigt. Deze balk is van twee forse eikenhouten klampen voorzien en aan beide zijden is een inscriptie te lezen. Aan de westkant staat: "1846 hersteld onder directie van B Wilkers en J. Indien door H de Boer, timmerman", op de andere kant staat: "Hersteld ao 1846. Jk. Mr. W. Laman Trip & mevrouw J.C. Münniks Ehelieden". Zeer waarschijnlijk kwam in 1846 de plattegrond tot stand zoals die tot de grote verbouwing van 1914 heeft bestaan. De balk met inscriptie zat boven de achterkamer. Dit betekent dat in 1846 onder de balklaag een plafond werd aangebracht omdat de balk met klampen (vastgezet met grote bouten en moeren) en inscriptie niet in het zicht geweest kan zijn. De indeling van de begane grond is overigens opmerkelijk aangezien hier geen trap is te vinden om op de verdieping te komen, daarvoor moest de trap in het achterhuis gebruikt worden waarbij bovendien het tussenlid met een verdieping moest worden verhoogd. Vóór 1846 heeft in het midden van de begane grond wel een trap gezeten aangezien de bouwsporen hiervan werden teruggevonden in de verdiepingsbalklaag nabij de balk met inscripties.

Het pand werd in 1914 grondig verbouwd waarbij het voorhuis met een verdieping werd verhoogd en een geheel nieuwe voorgevel kreeg in een van de Vernieuwingsstijlen van de jaren na 1900. Architect G. Nijhuis (1860-1940) tekende voor het ontwerp waarbij hij traditionele en klassieke elementen heeft toegepast. De gevel kreeg lisenen van kunststeen en kloostervensters. De verbouwing betekende verder dat van de verdieping alleen de oude zijmuren bewaard gebleven zijn en de oorspronkelijke kap geheel verloren is gegaan. De verbouwing betekende ook het einde van de woonfunctie van de kelder omdat de begane grondvloer van het voorhuis werd verlaagd zodat deze gelijk werd aan het straatniveau. Het pand kreeg een winkelfunctie zoals veel panden in de Herestraat. Het huis werd voor dit doel gesplitst waarbij het achterhuis als woning voor de winkel fungeerde; de verdiepingen van het voorhuis werden een aparte woning met een eigen trap, die geplaatst werd achter de gezamenlijke entree. Het achterhuis kreeg een nieuwe keuken waarvoor een aanbouw in de tuin verrees. De keuken van de bovenwoning kwam in de doorloop tussen voor- en achterbouw waarbij deze kleine ruimte iets werd vergroot door op stalen balken overkragend uit te bouwen boven de binnenplaats.

Na 1914 heeft nog een aantal verbouwingen plaats gevonden, onder andere in 1939 en 1948. In 1948 werd de kap van het achterhuis gesloopt en vervangen door een plat dak met zijschild aan de west- en zuidzijde. Tijdens de verbouwing van 2003/2004 werd het vloerniveau van de gehele begane grond gelijk getrokken zodat er in de winkel geen trap meer is. De verdieping van het achterhuis werd bovendien weer bewoonbaar gemaakt.

WAARDERING

Het pand Herestraat 22, (Gelkingestraat 13a) is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege de stedenbouwkundige waarden, als onderdeel van de laatmiddeleeuwse perceels- en bebouwingsstructuur ter plaatse, die redelijk goed bewaard is gebleven. In dit verband is de ozendrup aan de rechterkant van groot belang. De voorgevel past qua maat en schaal goed in de historische oostwand van de Herestraat, onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad en van belang vanwege zijn straatbeeldkwaliteit;

- vanwege de architectuurhistorische waarden, tot uiting komend in de karakteristieke architectuur van de voorgevel, ontworpen door de Groninger architect G. Nijhuis in een van de Vernieuwingsstijlen van na 1900. De gevel heeft een symmetrische indeling, gemetseld van bakstenen met kloostervensters, pilasters en een gootlijst op klossen. Een en ander is zorgvuldig gedetailleerd. De moderne winkelpui sluit aan op het ritme van de gevel;
- vanwege de bouwhistorische waarden, tot uiting komend in het casco van het voor- en achterhuis met zijmuren en balklagen uit de 16^e en 17^e eeuw. Ook is de kenmerkende structuur van een dergelijk diep huis in de binnenstad, bestaande uit een voorhuis, doorloop met (inmiddels overbouwde) binnenplaats en achterhuis in dit verband van belang.

Hoofadres:	Herestraat 42
Nevenadres:	
Architect:	
Bouwjaren:	15 ^e -eeuws (kern); circa 1800 en 19 ^e -eeuws (voorgevel)
Oorspronkelijke functie:	Winkel met wonen
Huidige bestemming:	Winkel

Inleiding

Herestraat 42 is gesitueerd in de gesloten, oostelijke gevelwand van de Herestraat en bestaat uit twee bouwlagen met een mezzanine-verdieping onder een schilddak met de nok haaks op de straat. De nok van het dak zit aan de voorzijde rechts van het midden en loopt scheef naar achteren toe. Het pand heeft links een ozendrup en rechts een mandelige muur met het buurpand. Omstreeks 1800 werd vermoedelijk de voorgevel verbouwd tot een drielaags lijstgevel; tegelijkertijd werd de kap aan de voorzijde afgewolfd. In het derde kwart van de 19^e eeuw kreeg de voorgevel zijn gepleisterde afwerking. Vermoedelijk zijn toen ook de vensters op de eerste verdieping naar onderen toe verlengd en werd de voorgevel van een winkelpui voorzien. Deze is in de 20ste eeuw diverse malen vernieuwd en gemoderniseerd. In 1897 werd de winkel op de begane grond samengevoegd met die van Herestraat 44. Later zijn de winkels weer gescheiden.

WAARDERING

Het pand Herestraat 42 is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege de stedenbouwkundige waarden, als onderdeel van de historische perceels- en bebouwingsstructuur ter plaatse; de ozendrup links is in dit verband van groot belang omdat zij duidt op een oude verkaveling. De opzet van de voorgevel met mezzanino is kenmerkend voor de verstedelijking van de binnenstad van Groningen en past qua schaal en maat goed in de historische gevelwand van de Herestraat, onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad en vanwege zijn straatbeeldkwaliteit;

- vanwege de architectuurhistorische waarden, tot uiting komend in de hoofdropzet en indeling van de voorgevel, die al rond 1800 werd omgebouwd tot een vroege lijstgevel en met gepleisterde afwerkingen en decoraties in eclectische vormen van de mezzanino uit het derde kwart van de 19^e eeuw; de gepleisterde afwerking van de verdiepingen en de penanten op de begane grond zijn voorzien van een patroon van schijnblokken en korte pilasters op consoles ter hoogte van de mezzanino die aansluiten op de rijk gedecoreerde kroonlijst met tandlijst;
- vanwege de bouwhistorische waarden, vanwege de herkenbare hoofdropzet van het laatmiddeleeuwse karakter van het pand met bijbehorende historische kapvorm, tot uiting komend in de hoge begane grondverdieping en het grotendeels bewaard gebleven 15^e-eeuwse casco: buitengevels, balklagen en de kapconstructie (gebinten, wurmten en enkele sporen).

Hoofadres:	Herestraat 43
Nevenadres:	
Architect:	
Bouwjaren:	14 ^e /15 ^e -eeuw (kern); circa 1870 (voorgevel)
Oorspronkelijke functie:	Woonhuis
Huidige bestemming:	Winkel met magazijn

Afbeelding:	Kadastrale ligging:

Inleiding

Herestraat 43 is gesitueerd in de gesloten, westelijke gevelwand van de Herestraat en telt drie bouwlagen met een schilddak met de nok haaks op de straat. Aan de linkerkant van het pand bevindt zich een ozendrup.

In aanleg dateert het huis uit de 14^e of 15^e eeuw. Op de vogelvluchtplattegrond van Haubois uit 1643 staat hier een tweelaags pand getekend, bestaande uit een voor- en een achterhuis, maar zonder binnenplaats. De kadastrale minuut van circa 1830 laat een langgerekt voorhuis zien met een binnenplaats en achterhuis. Die opzet valt nu nog te herkennen, zij het in gewijzigde uitvoering. Want omstreeks 1870 werd het voorhuis grotendeels vernieuwd. Daarbij zijn alleen de zijgevels van het oude tweelaags huis gehandhaafd, mogelijk inclusief de balklagen. Boven de begane grond is een eikenhouten balklaag aangetroffen. Vermoedelijk is toen ook het achterhuis gewijzigd of vernieuwd. In 1919-1920 werd de begane grond van het voorhuis ingericht tot winkel en kreeg de voorgevel een winkelpui. Bij een volgende verbouwing in 1960 werd de winkel en de etalagepui gemoderniseerd. Verdere vernieuwingen van de pui volgden in 1975, 1985 en circa 2000. In 1985 werd de binnenplaats overbouwd zodat de verdiepingen nog slechts konden worden ontsloten via het pakhuis aan de achterzijde en het platte dak van de overbouwde binnenplaats.

WAARDERING

Het pand Herestraat 43 is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege de stedenbouwkundige waarden, als onderdeel van de historische perceels- en bebouwingsstructuur. In dit verband is de ozendrup links van belang die duidt op een oude verkaveling. De gevel past qua schaal en maat goed in de historische westelijke gevelwand van de Herestraat, onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad en van belang vanwege zijn straatbeeldkwaliteit;
- vanwege de architectuurhistorische waarden, tot uiting komend in de hoofdopzet en indeling van de voorgevel en het verschil in verdiepingshoogten, kenmerkend voor de architectuur uit het laatste kwart van de 19^e eeuw met kenmerkende gepleisterde vensteromlijstingen en sierlijk bewerkte kuiven en vanwege de verzorgde kwaliteit van het metselwerk in paarsrode handvormbaksteen uit 1870. Van de interieur-afwerking zijn nog van belang het trappenhuis, door de karakteristieke versiering van de trappalen en de ambachtelijke uitvoering van de trap en de deuren (circa 1870 en 1919) en de marmeren schoorsteenmantel op de eerste verdieping;
- vanwege de bouwhistorische waarden, tot uiting komend in een aantal constructies en bouwsporen zoals het casco van zijgevels en balklagen (voorhuis) als dragers van bouwhistorische informatie over het van oorsprong middeleeuwse huis;
- vanwege de zeldzaamheid van de verwarmingen en toiletputten van Groningse makelij (Fa. P. Wiardi).

Hoofdadres:	Herestraat 50
Nevenadres:	
Architect:	
Bouwjaren:	13 ^e /14 ^e eeuw (casco-onderdelen); 19 ^e eeuws (voorgevel_
Oorspronkelijke functie:	Woonhuis
Huidige bestemming:	Winkel

Afbeelding:	Kadastrale ligging:

Inleiding

Het pand Herestraat 50 ligt in het bouwblok, dat wordt omsloten door de Herestraat (begrenzing aan de westzijde), Hoogstraat (noordzijde), Gelkingestraat (oostzijde) en Carolieweg (zuidzijde).

Het pand bestaat uit een onderkelderd, drielaags diephuis met een schilddak met de nok haaks op de straat en diverse één- en tweelaags aanbouwen.

Bij het onderzoek van de kelder en de begane grond in 2007 bleek het pand Herestraat 50 oorspronkelijk te zijn opgebouwd uit een voorhuis (6,5x 12,5 meter) en een smaller achterhuis (5,5x 6 meter). In de late 19e eeuw zijn de begane grond en de eerste verdieping van het achterhuis verbreed tot dezelfde maat als het voorhuis.

Het voorhuis stamt in eerste opzet uit de 13^e of 14^e eeuw, zoals kan worden opgemaakt uit de constructiewijze van de zijgevels ('kistwerk' van baksteen met een vulling van onder andere keitjes) en de maatvoering van de baksteen. In de rechterzijgevel zijn enkele nissen of (dichtgezette) vensters aangetroffen, waarvan de ontlastingsbogen net iets breder zijn dan de opening zelf. Ook dit is een kenmerk voor metselwerk uit de 13^e en 14^e eeuw. Deze vensters bevinden zich ongeveer halverwege de begane grond. Met enige voorzichtigheid kan hieruit worden geconcludeerd dat de verdiepingshoogte van de begane grond in die periode geringer was dan tegenwoordig. Over de verdere opbouw van het huis zijn geen concrete gegevens beschikbaar, maar het valt aan te nemen dat het huis uit tenminste twee bouwlagen met een (zadel)dak bestond. De kelder is waarschijnlijk een secundaire toevoeging, want er zijn sterke aanwijzingen dat de zijgevels zijn ondermetseld. Het smallere achterhuis behoort waarschijnlijk niet tot de oorspronkelijke opzet. In de kruipruimte (voorheen het souterrain) ter plaatse van het achterhuis is in de rechterzijgevel metselwerk

aangetroffen met een aanzienlijk geringere tienlagenmaat, dat wijst op een datering in de 16^e of 17^e eeuw.

Boven de begane grond bevindt zich een enkelvoudige balklaag, waarin het verschil in voor- en achterhuis nog valt af te lezen. In het voorhuis overspannen de eikenhouten balken de volledige breedte van het pand. De achterste eikenhouten balken zijn in hun maat afgestemd op de breedte van het voormalige achterhuis. Sinds de sloop van de rechterzijgevel worden deze balken opgevangen door een onderslagconstructie. De datering van deze balklaag is niet bekend, maar deze lijkt op grond van de vorm en maatvoering niet ouder dan de 16^e of 17^e eeuw. Kennelijk heeft er in deze periode een grootschalige verbouwing plaatsgevonden, waarbij het achterhuis tot stand is gekomen en de verdiepingshoogten zijn gewijzigd. Op de midden-17^e-eeuwse kaart van Haubois is het gebouw nog verdeeld in een voor- en achterhuis.

Op de kadastrale minuut van circa 1830 lijkt sprake te zijn van een ongelede bouwmassa. Mogelijk was de begane grond van het achterhuis op dat moment al verbreed tot aan de linker buitengevel van het naastgelegen pand, Herestraat 48. Dit deel van de buitengevel van Herestraat 48 werd daarmee gewijzigd tot een gemene of gemeenschappelijke muur. Het is onbekend of de oude zijgevel van het achterhuis op dat moment al was gesloopt of slechts was voorzien van een doorgang. Op de verdiepingen had het achterhuis nog zijn oorspronkelijke breedte.

In de periode 1870 - 1880 werd het pand verhoogd tot drie bouwlagen met een flauw zadeldak met schildeind. Het smallere achterhuis was in de bouwmassa nog slechts herkenbaar als een insnede in de bouwmassa op het niveau van de tweede verdieping. Op het niveau van de begane grond en eerste verdieping was het achterhuis namelijk verbreed tot aan de zijgevel van Herestraat 48. De oude zuidgevel van het achterhuis (begane grond en eerste verdieping) is daarbij gesloopt. De bestaande balklaag boven de begane grond wordt sindsdien ondervangen door middel van een onderslagbalk op een gietijzeren kolom in de winkelruimte. Op de eerste verdieping is waarschijnlijk een nieuwe balklaag aangebracht, waarbij uiteraard werd gekozen voor langere balken. De voorgevel heeft bij deze verbouwing zijn huidige vorm en afwerking gekregen. Deze afwerking was oorspronkelijk overigens veel rijker, zo valt op te maken uit een restant van een boogfries op het voorste deel van de linker zijgevel. Dit fries was omgezet over de voorgevel en vormde een rijk gedetailleerde rand onder de huidige gootlijst.

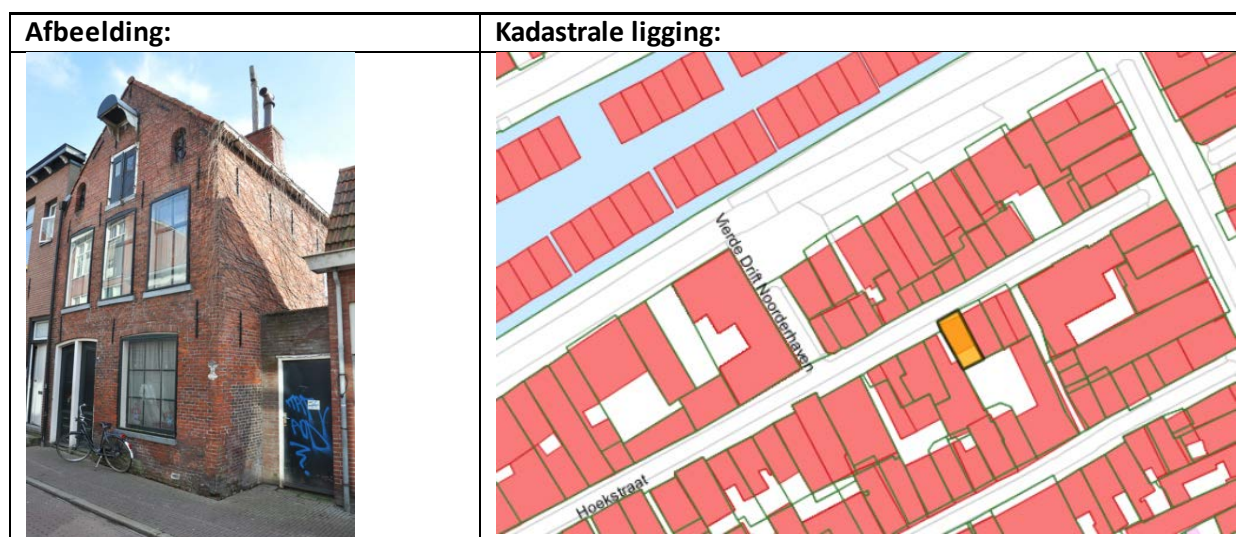
Bij een volgende verbouwing in 1929 werd de begane grond heringedeeld en de winkelpui vernieuwd. Verder werd het voorste deel van de houten vloer op de begane grond vervangen door stalen balken met betonnen troggewelfjes. Volgende verbouwingen van winkel en winkelpui volgden in 1939, 1944, 1947, 1972 en 1978. In 1989 is de begane grond opnieuw heringericht en voorzien van een nieuwe winkelpui. Bij deze verbouwing werd het in hout uitgevoerde achterste deel van de vloer verlaagd en vervangen in beton. In 1991 werden de eerste en tweede verdieping verbouwd tot appartementen, die via de achterzijde werden ontsloten. De entree tot de bovenwoningen bevindt zich in de achterste aanbouw van het pand, dat ontsloten wordt via een plaatsje tussen de panden Gelkingestraat 31 en 33. In deze achterste aanbouw bevindt zich een trap naar de eerste verdieping, waar een gang via de overige achterhuizen en aanbouwen naar het voorhuis aan de Herestraat leidt. In het voorhuis is een trap geplaatst, die de appartementen op de tweede verdieping en kap ontsluit. Het appartement op de eerste verdieping is als magazijn voor de winkel in gebruik genomen en is toegankelijk via een trap in de winkel. Sinds een verbouwing van 2007 is de kelder niet meer toegankelijk. De aanbouwen aan de achterzijde hebben indifferente monumentwaarden, omdat deze door de laat-20ste-eeuwse verbouwingen zeer grondig zijn verbouwd.

WAARDERING

Het pand Herestraat 50 is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege de stedenbouwkundige waarden, als onderdeel van de historische perceels- en bebouwingsstructuur ter plaatse; de gevel past qua schaal en maat goed in de gevarieerde gevelwand van de Herestraat ter plaatse, onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad en van belang vanwege zijn straatbeeldkwaliteit;
- vanwege de architectuurhistorische waarden, tot uiting komend in de hoofdopzet en indeling van de lijstgevel uit de periode 1870-1880, kenmerkend voor de architectuur uit het laatste kwart van de 19^e eeuw zoals de gepleisterde afwerking van de gevel met op de hoeken gestapelde pilasters, versierd met hoge rechthoekige spiegelvelden en het geprofileerde lijstwerk van de vensters op de eerste en tweede verdieping; de kuiven hiervan zijn versierd met wapenschildjes, die een schuine groene band vertonen op een wit fond;
- vanwege de bouwhistorische waarden, tot uiting komend in het 13^e- of 14^e-eeuwse casco van het voorgebouw omdat dit deel van het gebouw een belangrijke bron van gegevens vormt over de lange bouwgeschiedenis van deze plek. Van belang zijn in elk geval de zijgevels van de kelder en de begane grond waarvan het muurwerk is uitgevoerd als 'kistwerk' met een vulling van onder andere keitjes en de balklaag boven de begane grond, die behoort bij een 16^e- of 17^e-eeuwse bouwfase.

Hoofadres:	Hoekstraat 14
Nevenadres:	
Architect:	
Bouwjaren:	Laat middeleeuws (casco-onderdelen); 18 ^e en 19 ^e eeuws
Oorspronkelijke functie:	Woonhuis met opslag
Huidige bestemming:	Woonhuis

Inleiding

Hoekstraat 14 ligt in het bouwblok tussen de Hoekstraat (begrenzing aan de noordzijde), de Oude Kijk in 't Jatstraat (oostzijde), Visserstraat (zuidzijde) en Gasthuisstraatje (westzijde). Dit bouwblok wordt doorsneden door een aantal gangen en sloppen, die tegenwoordig alle afgesloten zijn. Hoekstraat 14 is een tweelaags diephuis met een zadeldak met de nok haaks op de straat. Rechts van het pand ligt een (doodlopende) gang.

De bouwgeschiedenis van het pand Hoekstraat 14 gaat vermoedelijk terug tot de late middeleeuwen (15^e eeuw), gezien het metselwerk van fors formaat op de begane grond van de achtergevel. Op de kaart van Haubois uit 1643 staat hier al een diephuis getekend, voorzien van een zadeldak haaks op de straat. Rechts naast het huis bevond zich een gang of steeg. Het huis lijkt grotendeels te zijn vernieuwd in de 18e eeuw. Vermoedelijk bestond het huis toen ook nog uit één bouwlaag met een kap. Op de kadastrale minuut van circa 1830 staat het pand afgebeeld in zijn huidige omvang. In vermoedelijk de eerste helft van de 19e eeuw is het pand verhoogd tot twee bouwlagen met een kap. Bij een volgende verbouwing in de tweede helft van de 19e eeuw werd het pand verbouwd tot een beneden- en bovenwoning, waarvoor de voorgevel is verhoogd met een geveltop, er nieuwe deuren en vensters in de voorgevel werden geplaatst en de indeling en interieur-afwerking zijn gemoderniseerd. In de jaren '70 van de 20ste eeuw is het pand gerenoveerd van kamerverhuurbedrijf tot een enkelvoudige woning. Omstreeks 2000 hebben opnieuw verbouwingen plaatsgevonden, waarbij onder meer een forse dakkapel op het oostelijke dakschild is toegevoegd.

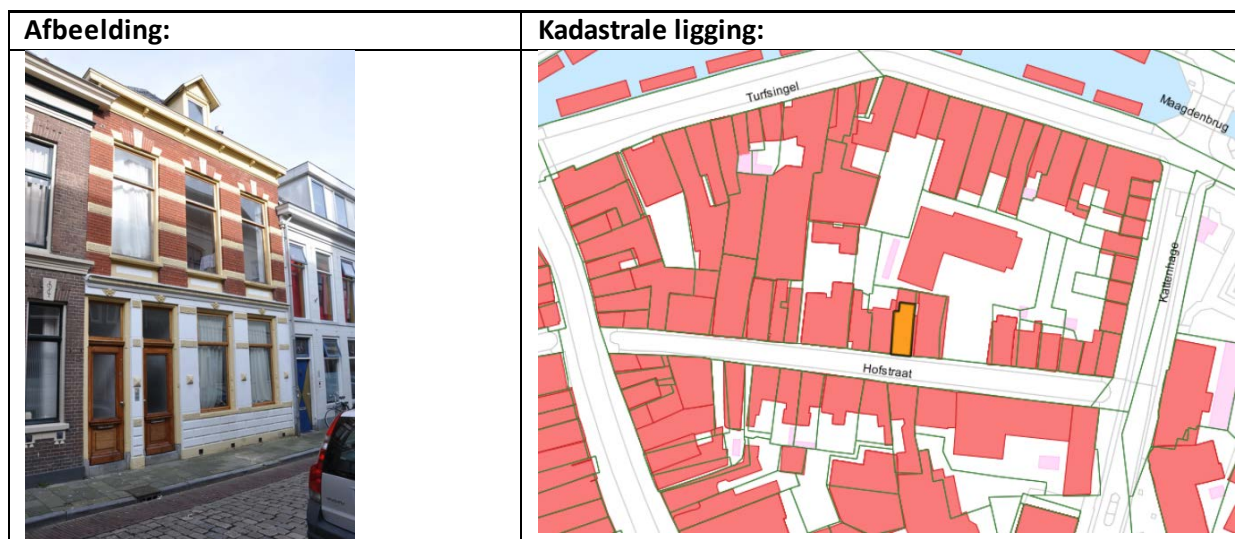
WAARDERING

Het pand Hoekstraat 14 is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege de stedenbouwkundige waarden, vanwege zijn situering ter plaatse van een sprong in de zuidelijke rooilijn van de Hoekstraat en als karakteristieke waardevol onderdeel van de historische gevelwand ter plaatse, gelegen in het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad en vanwege zijn straatbeeldkwaliteit;
- vanwege de architectuurhistorische waarden, tot uiting komend in de hoofdropzet en indeling van de voorgevel die twee bouwfases laat zien en een laat 19^e eeuws karakter heeft en waarvan de geveltop is voorzien van een karakteristiek trijshuisje met hijsbalk met aan weerszijden rondboogvenstertjes, voorzien van smeedijzeren sierroosters;
- vanwege de bouwhistorische waarden, vanwege de afleesbare bouwgeschiedenis in de bouwmassa, gevels en balklagen vanaf de 15e eeuw. Van het oorspronkelijke éénlaags huis is alleen de achtergevel behouden. In de late 18e eeuw hebben grondige vernieuwingen plaatsgevonden, in de 19e eeuw verhogingen tot twee bouwlagen en een kap.

Hoofadres:	Hofstraat 22, 22a
Nevenadres:	
Architect:	W.P. Ros (vergroting pand 1898)
Bouwjaren:	17 ^e eeuw t/m 1898
Oorspronkelijke functie:	Woonhuis
Huidige bestemming:	Wonen

Inleiding

Het pand Hofstraat 22, 22a ligt in een bouwblok aan de noordrand van de middeleeuwse stad, omgeven door de Hofstraat (begrenzing aan de zuidoostzijde), de Kattenhage (noordoostzijde), de Turfsingel (noord- en noordwestzijde) en de Oude Boteringestraat (westzijde).

Hofstraat 22, 22a is een tweelaags diephuis met een zadeldak dat aan de voorzijde een schildeind heeft. Het huis ligt op het tracé van de voormalige middeleeuwse stadsmuur. Deze muur is nog herkenbaar op de vogelvluchtk kaart van Haubois uit omstreeks 1643. De muur had toen geen verdedigende functie meer en functioneerde vermoedelijk als erfafscheiding. In de 17e eeuw werden aan de kant van de Hofstraat bescheiden, veelal eenlaagse huizen tegen de muur gebouwd die later naar achteren werden vergroot door in de muur gaten te maken. Zodoende resteren van de stadsmuur nog slechts gedeeltes, maar is de muur wel van invloed geweest op de constructie en plattegrond van de huizen. Dit is ook het geval bij Hofstraat 22, 22a. Tijdens bouwhistorisch onderzoek in 2001 en 2006 werd de muur teruggevonden in het pand in het verlengde van de plaats waar deze ook zichtbaar is in Hofstraat 20. Tegen deze muur werd aan de voorzijde in de 17^e eeuw een eenlaags huis gebouwd met boven de begane grond een zware grenenhouten balklaag, haaks op de straat. Aan de achterkant werden deze balken dus in de vroegere stadsmuur opgelegd. Vóór 1830 (weergave huis op de oudste kadastrale minuut) werd het huis naar achteren vergroot. Vóór 1882 werd het voorste deel van het huis voorzien van een lage verdieping. In deze toestand is het huis gedeeltelijk zichtbaar op een aquarel van J. Ensing uit dat jaar. Te zien is een gepleisterde voorgevel met lage verdieping, een kroonlijst en op de verdieping een 19^e-eeuws zesruits venster. De entree zat net als tegenwoordig aan de linkerkant.

In 1898 werd het huis verbouwd tot een beneden- en bovenwoning waarbij de bestaande lage verdieping werd verhoogd. Het huis kreeg hierbij een nieuw dak, een gemoderniseerde voorgevel en een nieuwe achtergevel. Nadien hebben diverse verbouwingen plaatsgevonden, onder andere in

2001 en 2006. In het huis zijn achter in de voorkamer op de begane grond tegen de tussenmuur de resten van een kelder bewaard met lage gewelfjes. Onder de gang links hiervan zit eveneens een overwelfd keldertje. Achter de muur (in de aanbouw) zit tegen de tussenmuur een waterkelder. Het interieur bevat diverse elementen uit 1898 zoals versierde stucplafonds, schoorsteenmantels en paneeldeuren. De voorgevel kent een duidelijke tweedeling. De begane grond is gepleisterd en bevat hoogstwaarschijnlijk ouder muurwerk terwijl de verdieping in schoon metselwerk is opgetrokken. Op de begane grond zitten links twee glasdeuren met onderpanelen en bovenlichten. Rechts hiervan zitten twee H-vensters. Op de verdieping zitten symmetrisch verdeeld over de gevel drie H-vensters. Deze zijn aan de onderkant voorzien van spaarvelden en hebben boven getrapte hanekammen met in het midden een sluitsteen. Ter hoogte van de verdiepingsvloer zit een cordonlijst met daaronder boven iedere gevelopening een gevleugeld engelenkopje. Midden op het dak staat een bescheiden dakkapel uit 1898.

Noemenswaard is verder de erker die op de ontwerptekening uit 1898 was gepland. Deze zou op de verdieping ter plaatse van het rechter venster komen, maar in de gevel zijn geen aanwijzingen gevonden waaruit blijkt dat dit ook daadwerkelijk is uitgevoerd.

WAARDERING

Het pand Hofstraat 22, 22a is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege de stedenbouwkundige waarden, als kenmerkend onderdeel van de 17^e-eeuwse perceels- en bebouwingsstructuur ter plaatse die deels in tact is gebleven. Voorts is het pand van belang als huis 'achter de muur' aangezien de middeleeuwse stadsmuur met de daarbuiten gelegen verdedigingswerken van grote invloed is geweest op het stratenpatroon in de binnenstad. In dit verband zijn de in het huis bewaard gebleven restanten van de stadsmuur van groot belang. Deze muurrestanten hebben bovendien een relatie met de verderop in de straat nog aanwezige middeleeuwse verdedigingstoren (Tibbetoren, Hofstraat 36); onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad en van belang vanwege zijn straatbeeldkwaliteit;
- vanwege de architectuurhistorische waarden, tot uiting komend in de karakteristieke laat 19^e-eeuwse hoofdopzet en indeling van de gevel. Kenmerkend voor dit pand is de fasegewijze vergroting van het huis, in de voorgevel herkenbaar aan het verschil in gevelbehandeling tussen de gepleisterde begane grond en de in schoon metselwerk opgetrokken verdieping. Verder zijn van belang de aankleding van de gevel met spekbanden, een cordonlijst, de H-vensters en de bekronende gootlijst;
- vanwege de bouwhistorische waarden, tot uiting komend in de bewaard gebleven delen van de middeleeuwse stadsmuur die bepalend zijn geweest voor de ontwikkeling van dit huis. Verder zijn van belang de 17^e-eeuwse casco-onderdelen zoals de muren van de begane grond en de balklaag in het voorste deel van het huis boven de begane grond en de lage kelder.

Hoofadres:	Hoge der A 3/1 en 3/2
Nevenadres:	
Architect:	
Bouwjaren:	19 ^e eeuws met oudere casco-onderdelen
Oorspronkelijke functie:	Pakhuis
Huidige bestemming:	Wonen

Afbeelding:	Kadastrale ligging:

Inleiding

Hoge der A 3/1 en 3/2 is een tweelaags pakhuis met een zadeldak met de naam 'Onrust'. Het gebouw ligt aan het eind van de Haaksgang en is onderdeel van het bouwblok dat omgeven wordt door de Hoge der A, Turftorenstraat, Brugstraat en Lutkenieuwstraat.

Het gebouw is van oorsprong het achterhuis van het middeleeuwse pand Brugstraat 17 dat een smal en diep perceel besloeg. Nog altijd is het voorste (zuidelijke) gedeelte van dit achterhuis onderdeel van het pakhuis. Bovendien heeft Brugstraat 17 een achterontsluiting ten noorden van het pakhuis met een overbouwde gang langs de noordmuur, dus in het pakhuis.

Het pakhuis maakt een sterk 19^e-eeuwse indruk, gezien de karakteristiek van het metselwerk van rode bakstenen, gemetseld in kruisverband en het type kapconstructie. Deze naaldhouten kapconstructie bestaat uit rondhouten sporenparen, die worden ondersteund door gebinten. De gebinten hebben rechte benen en zijn voorzien van pengatverbindingen. Aangezien de kap borstweringen heeft zijn blokkeels toegepast die de verbinding verzorgen tussen de muurplaten en de spantbenen. Deze blokkeels zijn gespijkerd en van zwaluwstaarten voorzien. Op de gebinten is een vlieringzolder gemaakt waarvoor tussen de gebinten hangbalken zijn geplaatst die met beugels aan de wurmten zijn bevestigd.

Zowel de verdieping als de zolder bestaat uit een enkelvoudige balklaag, maar deze verschillen onderling wel. De verdiepingbalklaag bestaat uit balken met een doorsnede van 31 x 29 cm. De balken van de zolderbalklaag zijn onregelmatiger van formaat en de doorsnede hiervan varieert van 29 x 20 tot 35 x 25 cm. Gezien de forse en tamelijke vierkante maatvoering kunnen deze balken aanzienlijker ouder zijn dan de 19^e eeuw.

Op de plaats van het pakhuis staat al veel langer bebouwing, getuige de weergave van dit stukje binnenstad op de kaart van Haubois uit omstreeks 1643. Mogelijk zijn delen van de vroegere

bebouwing in het huidige pakhuis opgenomen. Met name de opvallend dikke noordmuur kan ouder metselwerk bevatten. Deze muur is bovendien lange tijd een tussenmuur geweest met het naastgelegen pakhuis (achter Hoge der A 4). De pakhuizen zijn onderling verbonden geweest. Het pakhuis achter Hoge der A 4 is na de Tweede Wereldoorlog afgebroken.

De westgevel functioneert nu als voorgevel van pakhuis 'Onrust' en wordt gedeeltelijk aan het zicht onttrokken door de achterbouw van Hoge der A 3. Direct links hiervan heeft het pakhuis een enigszins gemoderniseerd trijshuis met daaronder twee pakhuisdeuren (zolder en verdieping) en daaronder op de begane grond inrijdeuren (voor deur) met bovenlichten. Links hiervan op de begane grond zit een groot samengesteld venster onder een forse houten lateibalk. De schieters van de muurankers komen hierop uit. Hier weer links van zit de deur naar de overbouwde gang. Kozijn, bovenlicht en deur zijn nieuw gemaakt naar oude vormen met onder andere panelen in de deur. Op de verdieping zitten twee brede gemoderniseerde vensters, beide geplaatst onder een zware lateibalk en ook hier steken de ankers voor de balk langs. De noordgevel is een zware muur, oorspronkelijk een tussenmuur die naar boven dunner wordt. In het metselwerk zitten dichtgemaakte venster- en deuropeningen.

De oostgevel bevat op zowel de begane grond als de verdieping een reeks vrij kleine 19^e-eeuwse vensters met raamhout met een H-vormige indeling. Aan de zuidkant heeft het pakhuis een stenen binnenmuur waarachter zich het gedeelte van Hoge der A 17 bevindt. Het dak is belegd met rode oud-Hollandse dakpannen en onderaan zijn mastgoten aangebracht.

WAARDERING

Het pand Hoge der A 3/1 en 3/2 is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege de cultuurhistorische waarden van dit pakhuis als herinnering aan de grote bedrijvigheid die eeuwenlang nabij dit historische havengebied heeft geheerst. Vooral de graanhandel en het brouwen van bier waren voor de stad Groningen belangrijke activiteiten;
- vanwege de stedenbouwkundige waarden als onderdeel van de laatmiddeleeuwse perceels- en bebouwingstructuur ter plaatse, die redelijk goed bewaard is gebleven. Het pakhuis is oorspronkelijk het achterhuis van het middeleeuwse huis Hoge der A 17 (Rijksmonument) en het ensemble heeft de karakteristieke opbouw van voorhuis, doorloop met binnenplaats en achterhuis. Het pand past qua maat en schaal goed in de bebouwing van zowel de Brugstraat als het Hoge der A, onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad;
- vanwege de architectuurhistorische waarden, tot uiting komend in de karakteristieke hoofdopzet van dit pakhuis van twee bouwlagen met zolder die voorzien is van borstweringen en een steile kap. Voorts zijn van belang het gevelmetselwerk van rode bakstenen, het trijshuis met daaronder de hijsluiken en de pakhuisvensters in de oostgevel. De brede vensters in de westgevel zijn atypisch voor een pakhuis en zullen met een werkplaatsfunctie of iets dergelijks te maken hebben;
- vanwege de bouwhistorische waarden, tot uiting komend in de traditionele constructie van zowel de enkelvoudige balklagen van zware en bijna vierkante balken en de kapconstructie van sporenparen, ondersteund door wurmt en gebinten.

Hoofadres:	Kleine Steentilstraat 3
Nevenadres:	
Architect:	
Bouwjaren:	18 ^e eeuws
Oorspronkelijke functie:	Pakhuis
Huidige bestemming:	Wonen

Afbeelding:	Kadastrale ligging:

Inleiding

Kleine Steentilstraat 3 is gesitueerd in de gesloten westelijke gevelwand van de Kleine Steentilstraat en betreft een voormalig graanpakhuis, bestaande uit twee bouwlagen op een rechthoekige plattegrond met een zadeldak met de nok haaks op de straat. Het pand wordt aan beide zijden geflankeerd door smalle gangen, waarvan de rechter is overkapt met een plat dak (eenlaags). Het pakhuis is in de 18e eeuw in twee fasen tot stand gekomen. De eerste opzet bestond uit één bouwlaag met een zadeldak. Later in de 18e eeuw is het pand opgehoogd met een verdieping met hergebruik van de bestaande kapconstructie. Daarna vonden slechts ondergeschikte verbouwingen plaats, zoals het beschilderen van de voorgevel in een lichte kleur. De rondboogvensters in voor- en zijgevels werden deels dichtgemetseld. In 1931 werd de voorgevel van een blokpleister voorzien, de hijsdeur op de verdieping vergroot en op de begane grond kwam een bredere garagedeur. Het pakhuis had toen de naam 'Rostock'. In 1978 werd de verdieping verbouwd tot kantoor, waarbij op de eerste verdieping drie nieuwe vensters kwamen en de garagedeur werd vervangen door een overheadeur. Tevens werd de voorgevel van spuitpleister voorzien.

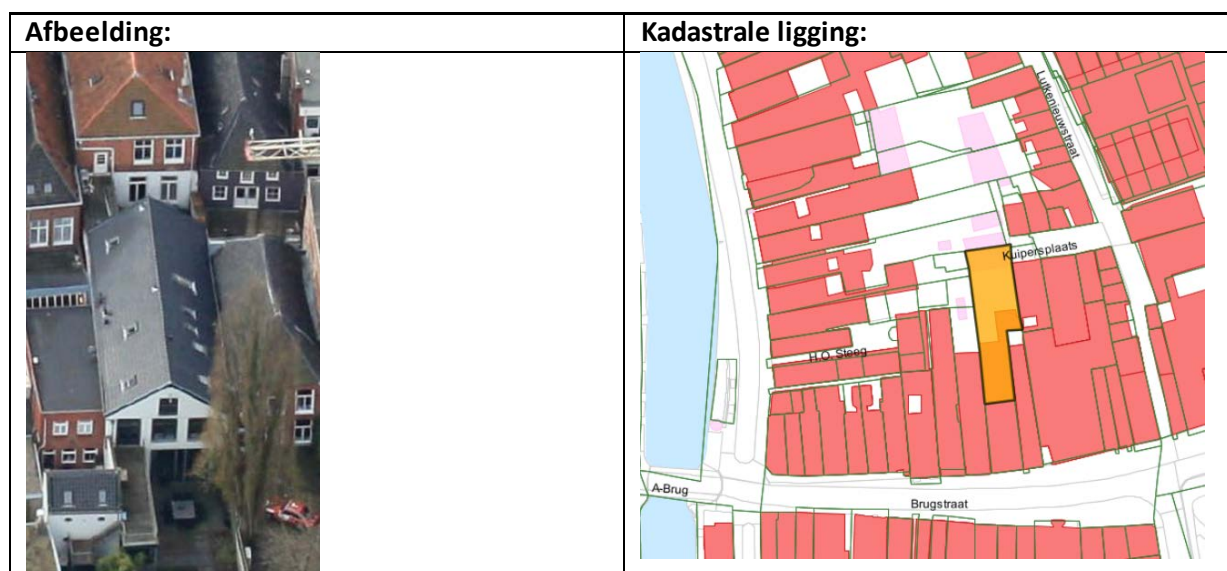
WAARDERING

Het pand Kleine Steentilstraat 3 is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege de stedenbouwkundige waarden, als onderdeel van de gaaf bewaard gebleven 18^e-eeuwse perceels- en bebouwingsstructuur ter plaatse, bestaande uit kenmerkende kleinschalige bebouwing, afgewisseld met enkele oude pakhuizen. Onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad en van belang vanwege zijn straatbeeldkwaliteit;
- vanwege de architectuurhistorische waarden, als karakteristiek en redelijk gaaf bewaard gebleven voorbeeld van een 18^e eeuws pakhuys, dat in twee fasen tot stand is gekomen en vanwege de nog herkenbare 18^e eeuwse opzet met onder meer de karakteristieke (merendeels dichtgemetselde) rondboogvensters in beide zijgevels en in de voorgevel en het 18^e-eeuwse deurkozijn op de begane grond van de rechterzijgevel;
- vanwege de bouwhistorische waarden, tot uiting komend in een aantal constructies en bouwsporen zoals het goed bewaard gebleven casco van gevels, balklagen en de kapconstructie en vanwege de relatieve zeldzaamheid van een dergelijk 18^e eeuws pakhuiscasco.

Hoofdadres:	Lutkenieuwstraat 18b
Nevenadres:	
Architect:	
Bouwjaren:	15 ^e /16 ^e eeuw (casco-onderdelen)
Oorspronkelijke functie:	Achterhuis van Brugstraat 11
Huidige bestemming:	Wonen

Inleiding

Lutkenieuwstraat 18b is in feite het achterhuis van Brugstraat 11, een diep, in aanleg middeleeuws huis aan de noordzijde van de Brugstraat dat oorspronkelijk op een zeer diep perceel (op het minuutplan circa 63 m) lag. Het achterhuis is een diepbouwdeel (8,3-8,5 × 16 m) van twee bouwlagen met een niet al te steil zadeldak tussen topgevels.

In de late middeleeuwen, wellicht in de 15^e eeuw, werd aan de noordzijde van de Brugstraat op een zeer diep perceel het voorhuis van Brugstraat 11 gebouwd. Dit huis had twee bouwlagen en een kap. De stookplaatsen hebben aan de linkerzijde (westzijde) gezeten en de gang en trappen oorspronkelijk aan de rechterzijde (oostzijde). Aan dit voorhuis werd een vermoedelijk iets lager achterhuis vastgebouwd met een lengte van 14 m. Dit achterhuis (Lutkenieuwstraat 18b) kan mogelijk nog uit de 15^e of 16^e eeuw dateren gezien de karakteristiek van de zijmuren op de begane grond. Uit het bouwhistorisch onderzoek blijkt dat het voorste gedeelte (de meest zuidelijke 9 meter) van het huidige achterhuis vrij dikke zijmuren heeft met een tienlagenmaat van 93 cm. Mogelijk was het achterhuis eenlaags of had het twee lage pakhuisachtige bouwlagen. Het een en ander is zonder nader onderzoek niet goed na te gaan.

De eiken balklaag boven de huidige verdieping zal uit die oude structuur afkomstig zijn en zou kunnen passen bij de bovengenoemde datering. Vermoedelijk geldt dit ook voor de balklaag boven de begane grond. Ook bij het achterhuis zaten net als in het voorhuis stookplaatsen in de westelijke zijmuur en een gang links.

In een tweede fase - in ieder geval vóór 1830 (kadastrale minuut) en vermoedelijk na het vervaardigen van de kaart van Haubois omstreeks 1643 - is dit achterhuis naar achteren (naar het noorden) met 7 meter verlengd. Deze verlenging zou kunnen samenhangen met het inbreken van een binnenplaats achter het oude voorhuis, waarbij aan de zuidzijde van de binnenplaats een gang gebouwd werd ter verbinding van de gang in het voor- en achterhuis.

Het muurwerk van de verlenging is dunner dan de muren van het oudere gedeelte en heeft een tienlagenmaat van 74-75 cm. De verlenging dateert daarom vermoedelijk uit de late 17^e of de 18^e eeuw. Dit gedeelte had wellicht direct twee bouwlagen waarbij men voor de verdieping kleinere stenen (tienlagenmaat van 65 cm) gebruikte of het is in een latere fase verhoogd. Deze situatie wordt aangegeven op het Kadastrale minuutplan van omstreeks 1830 waarop de binnenplaats met de gang aan de rechterzijde al bestaat. Het voorhuis en het achterhuis hadden toen al de huidige omtrek. Aan het eind van de 19^e eeuw werd het gebouw verhoogd en kreeg het een zadeldak met flauwe dakhelling. De toen nieuw gemaakte kap heeft A-spanten en dunne gordingen. Vermoedelijk is bij deze operatie een oudere eiken balklaag hoger geplaatst en gebruikt als de huidige zolderbalklaag boven de nieuwe verdieping. Het is daarom ook denkbaar dat het gebouw vóór deze verhoging twee lage pakhuisverdiepingen bezat.

In 1961 werd op de begane grond de binnenplaats tussen het voor- en het achterhuis dichtgezet. Uit de toen gemaakte tekeningen kan afgeleid worden dat het achterhuis een zware balklaag boven de begane grond heeft en een veel lichtere boven de verdieping. Het achterhuis heeft zware muren op de begane grond, afgezien van de laatste zes meter. Het is daarom aannemelijk dat het achterhuis ooit naar achteren verlengd is. Blijkens het plan is er toen op de begane grond van het achterhuis het nodige aan indelingswanden uitgebroken. Tevens werd aan de achterzijde een trapopgang aangebracht.

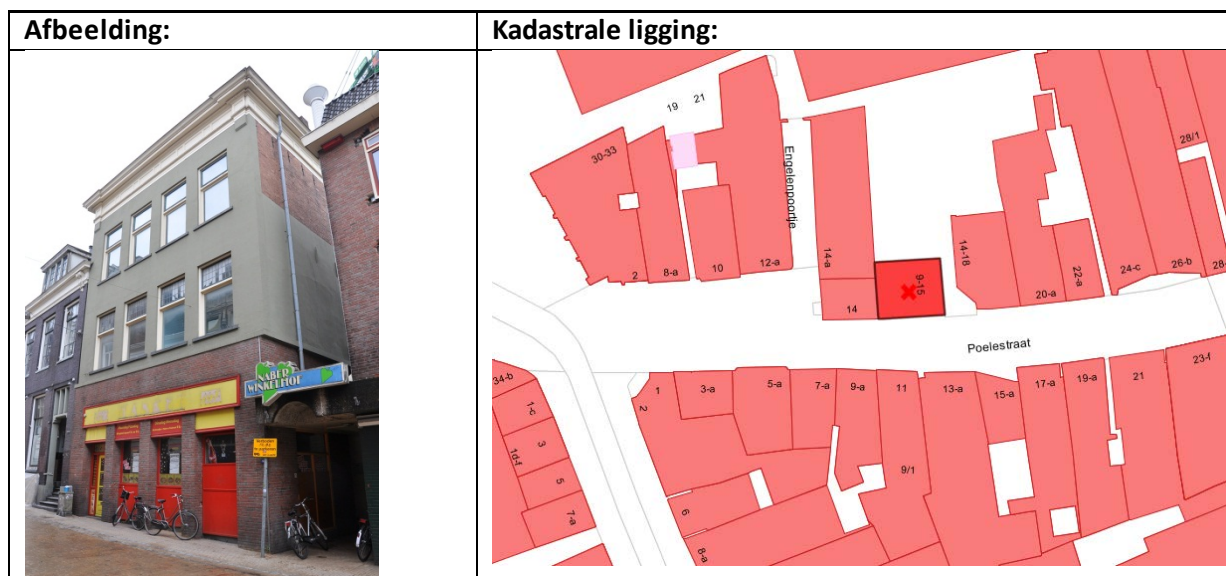
In 1987 werd het achterhuis verzelfstandigd en kreeg als adres Lutkenieuwstraat 18b. Daartoe werden de doorgangen vanuit het voorhuis naar het achterhuis dichtgemetseld. Daarnaast werden aan het dak onder meer restauratiewerkzaamheden verricht. Omstreeks 2006 werd het pand gerenoveerd en verbouwd.

WAARDERING

Het pand Lutkenieuwstraat 18b is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege de stedenbouwkundige waarden, als onderdeel van de laatmiddeleeuwse perceels- en bebouwingsstructuur ter plaatse die redelijk goed behouden is gebleven. In dit verband is de ozendrup (smalle tussenruimte, vroeger de druipstrook) aan de westkant van belang. Het bouwvolume past qua maat en schaal in de historische bebouwingstructuur van de achterbebouwing aan de Brugstraat, onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht binnenstad;
- vanwege de bouwhistorische waarden, tot uiting komend in de laatmiddeleeuwse zijmuren en balklagen van dit achterhuis. Dit casco bevat de bouwsporen van 4 à 5 eeuwen bouwen en verbouwen;
- vanwege de ruimtelijk-functionele samenhang met het huis Brugstraat 11 (Rijksmonument) waarvan Lutkenieuwstraat 18b oorspronkelijk het achterhuis vormde. Samen vormen de twee bouwdelen een historisch ensemble van voorhuis, doorloop en binnenplaats en achterhuis die zeer karakteristiek is voor de bebouwing in de binnenstad van Groningen.

Hoofadres:	Naberpassage 15
Nevenadres:	(voorheen Poelestraat 16)
Architect:	
Bouwjaren:	14 ^e eeuw; 19 ^e en 20 ^{ste} eeuw
Oorspronkelijke functie:	Winkelwoonhuis
Huidige bestemming:	Horeca met wonen, (voorbereiding tot ombouw als restaurant)

Inleiding

Naberpassage 15 ligt aan de Poelestraat, naast Poelestraat 14. Voordat in de jaren '70 van de 20ste eeuw de Naberpassage werd aangelegd had dit pand het adres Poelestraat 16.

Naberpassage 15 ligt aan de noordkant van de Poelestraat op een bouwblok dat verder omsloten wordt door de Schoolstraat (oostzijde), Popkenstraat en Martinikerkhof (noordzijde) en de Grote Markt (westzijde). Links van het pand heeft het huis een drup, rechts ligt van oudsher een steeg of gang. Het is deze gang die in de jaren '70 werd doorgetrokken en gevoegd bij de Naberpassage die met een haakse bocht aansloot op de Grote Markt.

Naberpassage 15 dateert waarschijnlijk uit de 14^e eeuw en kreeg bij de bouw een oppervlak van 9,2 x 13,7 met muren van 60 cm dik. Vooral de forse breedte en de eveneens forse muurdikte geven aan dat we hier waarschijnlijk met een steenhuis van doen hebben. Het pand telde twee bouwlagen met de kap haaks op de straat. Waarschijnlijk was het pand geheel onderkelderd. Over verbouwingen tot de 19^e eeuw zijn geen gegevens voorhanden. Vermoedelijk heeft men het bestaande casco steeds als uitgangspunt genomen voor wijzigingen aan indeling en uiterlijk. In de 19^e eeuw vond een omvangrijke verbouwing plaats waarbij aan de voorkant een extra verdieping werd gerealiseerd met een dwarskap. De voorgevel werd vermaakt tot lijstgevel. In de jaren '30 van de 20ste eeuw vond wederom een ingrijpende verbouwing plaats waarbij op de verdiepingen appartementen kwamen rond een centraal trappenhuis van baksteen en beton. In de jaren '70 werd de entree naar het trappenhuis verplaatst van de voorgevel naar de rechter zijgevel (Naberpassage). De begane grond werd opnieuw ingedeeld en met uitzondering van de linker zijgevel werd op dit niveau de buitenkant van een nieuwe bakstenen schil voorzien. De voorgevel boven de winkelpui werd versoberd met onder andere nieuw raamhout. In de oostgevel werd ter hoogte van de balklaag van de eerste verdieping een stalen balk ingebracht over de volle lengte van deze muur.

Het pand maakt in 2015 onderdeel uit van de nieuwbouw- en verbouwplannen die in het kader van de bouw van het Forum worden voorbereid en uitgevoerd. Het ligt in de bedoeling Naberpassage 15 een nieuwe bestemming te geven als geïntegreerd onderdeel van plannen voor nieuwbouw ten oosten en ten noorden van dit middeleeuwse huis.

WAARDERING

Het pand Naberpassage 15 (voorheen Poelestraat 16) is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege de stedenbouwkundige waarden, als kenmerkend onderdeel in de middeleeuwse verkavelingsstructuur van de stad. Van groot belang is de ligging aan de steeg rechts van het huis en de drup links. Deze elementen zijn kenmerkend voor de middeleeuwse verkavelingsstructuur in binnenstad van Groningen. Daarnaast past het pand in de ritmiek van de noordelijke gevelwand van de Poelestraat. De forse breedte van het pand is kenmerkend voor de belangrijke middeleeuwse huizen. De in de 19^e eeuw toegevoegde ondiepe derde verdieping met dwarskap is kenmerkend voor de verstedelijking in de binnenstad van Groningen;
- vanwege de architectuurhistorische waarden, tot uiting komend in de hoofdopzet van het pand als een diephuis met een forse 19^e-eeuwse lijstgevel van vier vensterassen breed.
- vanwege de bouwhistorische waarden van het casco van het huis uit de late middeleeuwen, wellicht uit de 14^e eeuw. Het bijzonder zware metselwerk van de buitengevels (uitgezonderd de voorgevel) is belangrijk vanwege de hoge ouderdom en als drager van de lange bouwgeschiedenis. (In de rechter zijgevel en de achtergevel zijn delen van het oude muurwerk later vernieuwd). Van belang voor de bouwgeschiedenis zijn verder de middeleeuwse (eikenhouten) balklagen waarvan naar verwachting nog delen bewaard zijn gebleven.

Hoofadres:	Noorderhaven 44
Nevenadres:	
Architect:	
Bouwjaren:	17 ^e -eeuws (casco-onderdelen); 18 ^e en eind 19 ^e eeuws (voorgevel)
Oorspronkelijke functie:	Woonhuis
Huidige bestemming:	Wonen (kamerverhuur)

Afbeelding:	Kadastrale ligging:

Inleiding

Noorderhaven 44 staat op een perceel van circa 25 x 7 m. aan de zuidzijde van de Noorderhaven in het gedeelte van de Noorderhaven en de Hoekstraat; een stuk grond aan de achterzijde achter de westelijke buurman hoort ook bij het geheel waardoor er sprake is van een L-vormig perceel. Het pand bestaat uit een diep voorhuis, een daaraan vast gebouwde smalle diepe achtervleugel en een dwars achterhuis dat aan de Hoekstraat staat. (Dit achterhuis is apart beschreven bij Hoekstraat 33.)

Het voorhuis bestaat uit twee bouwlagen met een steil zadeldak, waarbij op de voorste helft een derde bouwlaag is gebouwd met een zadeldak met geringere dakhelling en een voorschild. De smalle diepe achtervleugel van circa 7,2 x 4 m. heeft twee bouwlagen met een kreupel zadeldak met geringe dakhelling, waarbij het westelijk dakvlak veel hoger begint dan het oostelijke. In hoeverre het pand druppelen of gemene muren heeft gehad is niet geheel duidelijk. Het lijkt er echter op dat het voorhuis aan beide zijden gemene muren heeft. De smalle achtervleugel heeft vermoedelijk gebruik gemaakt van de zijmuur van het achterhuis van de westelijke buurman.

Na de bouw van de nieuwe vestingwerken omstreeks 1620 is de strook aan de buitenzijde van de middeleeuwse stadsmuur bouwrijp gemaakt en vanaf 1630 bebouwd geraakt. Op de vogelvluchtplattegrond van Haubois uit omstreeks 1643 staat op deze strook al bebouwing aangegeven in de vorm van een rij eenlaagse dwarshuizen. Achter deze dwarshuizen is een open ruimte met daarachter een rij dwarshuizen aan de noordzijde van de huidige Hoekstraat. De balklaag van het voorhuis verradt op de begane grond nog steeds de dwarse oorsprong van het huis. Er is in feite sprake van twee dwarse huizen achter elkaar.

Mogelijk was het huis aanvankelijk als eenlaags dwarshuis opgezet dat later met een tweede dwarse vleugel is uitgebreid. In een fase later zal het huis met een verdieping zijn opgehoogd waarbij men vermoedelijk ook de balklaag van de verdieping een kwart slag draaide ten opzichte van die van de begane grond. Het huis kreeg in ieder geval een steil zadeldak met de hoofdrichting haaks op de Noorderhaven. De topgevel aan de achterzijde en het steile dak van het achterste gedeelte zijn hiervan bewaard gebleven. Deze topgevel met zijn archaisch karakter met resten van luikvensters en kepevormige ventilatieopeningen zal zeker uit de 17^e eeuw dateren.

Het huis werd vóór het maken van het minuutplan omstreeks 1830 naar achteren toe uitgebreid met een smaller achterhuis; hiernaast is een binnenplaats aangegeven.

In de late 18^e eeuw kreeg de achtergevel op de begane grond en de verdieping twee grote houten vensters met kozijnen met kwartbolprofiel. Tevens werd het metselwerk tot en met de bovenste kozijnen vernieuwd. Ook de marmeren vloerplaten van de gang kunnen uit de 18^e of 19^e eeuw stammen. De smalle achtervleugel is mogelijk in de tweede helft van de 19^e eeuw met een verdieping verhoogd waarbij men de rondhouten daksporen van de kap opnieuw heeft gebruikt voor een kreupele kap met een flauwe dakhelling.

In het laatste kwart van de 19^e eeuw is bij een verbouwing op de voorste helft van het voorhuis een verdieping met een iets minder steil dak gebouwd en kreeg het huis een nieuwe voorgevel; tevens werd het interieur vernieuwd en werden de voor- en de achterkamers op de begane grond en de verdieping en suite gemaakt. Achter de ondiepe achterste kamer en suite van de verdieping bevond zich een tweede vrij ondiepe kamer die als keuken diende.

Vermoedelijk is in die tijd ook de trap naar de bovenwoning gescheiden van de gang. In 1909 wordt de binnenplaats overbouwd als de begane grond en de verdieping van de smalle achtervleugel als werkplaats in gebruik wordt genomen.

In 1928 kwam de trap in het achterste gedeelte van het voorhuis naar de verdieping van de achtervleugel tot stand en werden op deze verdieping twee slaapkamers gebouwd. In het voorste gedeelte van de begane grond van de smalle achtervleugel werd een keuken gebouwd.

Afgezien van recente verlaagde plafonds en hier en daar een brandwerende deur is er niet zeer veel veranderd in het voorhuis. Wel verdwenen de deuren en suite en werd op de verdieping de scheiding tussen de achterkamer en de keuken verwijderd en een deur dichtgezet.

In de smalle achtervleugel werd op de verdieping vrij recent een gang afgescheiden die leidt naar het pand Hoekstraat 33.

WAARDERING

Het pand Noorderhaven 44 is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege de stedenbouwkundige waarde, tot uiting komend in zijn situering aan de Noorderhaven als herkenbaar onderdeel van een samenhangende reeks huizen uit het midden van de 17^e eeuw, gebouwd op de terreinen van de gesloopte middeleeuwse stadswal; voorts vanwege de herkenbare verkaveling, bouwhoogte en architectuur waarbij vermoedelijk sprake is geweest van een planmatige stedenbouwkundige aanleg met strenge bouwvoorschriften voor de huizen en daarmee van belang voor de stedenbouwkundige ontwikkelingsgeschiedenis van Groningen; hoewel de huizen aan de Noorderhaven elk hun eigen bouwgeschiedenis hebben, zijn de bouwmassa's en achtergevels hiervan nog sterk verwant; het pand is onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad;
- vanwege de architectuurhistorische waarden, tot uiting komend in de hoofdropzet en indeling van de sober uitgevoerde lijstgevel, qua schaal en maat goed passend in de samenhangende gevelwand ter plaatse, de gepleisterde afwerking van de begane grond. Van de 19^e-eeuwse interieurfwerking van het voorhuis is redelijk veel bewaard gebleven zoals onder meer diverse

twee- en drie-paneelsdeuren met afwerking van imitatiemahonie, de gebogen vensterbanken met consoles, de gedecoreerde stucplafonds en haardpartijen (en restanten hiervan); ook van belang zijn de marmeren vloerplaten die vermoedelijk ouder zijn;

- vanwege de bouwhistorische waarden van het casco van het voorhuis: de mogelijk 17^e-eeuwse balklagen op begane grond en verdieping en de zijmuren, omdat deze de ontwikkeling aangeven van een dwars of dubbel dwars huis naar een diephuis met een verdieping en een kap haaks op de straat; de achtergevel van het voorhuis is van belang vanwege zijn 17^e-eeuwse kern en 18^e-eeuwse vensters en vanwege zijn gelijkenis met naastgelegen 17^e-eeuwse (achter)gevels die getuigen van de projectmatige bouw aan de zuidzijde van de Noorderhaven; de niet toegankelijke kap op het achterste gedeelte van het voorhuis is mogelijk ook 17^e-eeuws en daarom van belang. Voorts is van belang het vermoedelijk 19^e-eeuwse casco van de smalle achtervleugel: 19^e-eeuwse zijmuren en de 19^e-eeuwse kreupele kap van hergebruikte, oudere onderdelen.

Hoofdadres:	Oosterstraat 1, 1a, 1b, 1c
Nevenadres:	
Architect:	J.A. Boer (voorgevel)
Bouwjaren:	13 ^e /14 ^e eeuw, 15 ^e eeuw, 17 ^e eeuw, 1938 en 2010
Oorspronkelijke functie:	Achterste helft van een voornaam hoekhuis (woonhuis, bedrijf en opslag)
Huidige bestemming:	Winkel met wonen (appartementen)

Afbeelding:	Kadastrale ligging:

Inleiding

Oosterstraat 1, 1a, 1b, 1c maakt deel uit van de reeks van vijf kleine panden op de westelijke hoek van de Oosterstraat en de Grote Markt: Grote Markt 34, Oosterstraat 1, 3, 5 en 7.

Oosterstraat 1 (1a t/m 1c) wordt aan de achterzijde begrensd door de smalle ozendrup naast het pand Grote Markt 35 (Grand Theatre).

Het pand Oosterstraat 1 bestaat uit een kelder, drie bouwlagen en een asymmetrische zadelkap, waarvan de nok evenwijdig aan de straat ligt. Het pand heeft gemeenschappelijke muren met zowel Grote Markt 34 als Oosterstraat 3. Aan de achterkant (west) is een ozendrup.

Oosterstraat 1 is de achterste helft van een fors huis dat de hoek vormde van de Oosterstraat en de Grote Markt. Het huis dateert uit de tweede helft van de 13^e eeuw of het begin van de 14^e eeuw en was 13 m lang en 8,2 tot 9 m breed. Het was een voornaam huis, zo blijkt uit de vondst van vijf nissen met siermetselwerk in de zuidgevel (destijds de achtergevel van het hoekhuis). Dit huis verzakte in ernstige mate in oostelijke richting en werd in de 14^e of 15^e eeuw grotendeels gesloopt; de zuidgevel bleef gehandhaafd omdat dit tevens de buitenmuur van Oosterstraat 3 vormde, destijds het achterhuis bij dit hoekhuis. Het huis werd herbouwd en kreeg wellicht bij deze gelegenheid de gotische pinakelgevel die te zien is op de vogelvluchtkaart van Haubois uit omstreeks 1643.

In de 17^e eeuw werd het huis gesplitst in twee helften. De achterste helft is het tegenwoordige pand Oosterstraat 1, de voorste helft heeft tegenwoordig het adres Grote Markt 34.

De splitsing bestond uit het metselen van een tussenmuur en het aanbrengen van nieuwe balklagen in Oosterstraat 1. Als bijzonderheid uit deze tijd moet genoemd worden de plavuizenvloer op de eerste verdieping. Deze is, zoals gebruikelijk, gelegd op zand. Het huis kreeg een tuitgevel in renaissancestijl, dit is een gevel met een driehoekige top en schouders waarop obeliskken stonden.

In 1873-74 werd Grote Markt 34 afgerond ter verbreding van de toegang naar de Grote Markt. De voorgevel van Oosterstraat 1 werd in de 19^e eeuw gemoderniseerd, maar de 17^e-eeuwse hoofdvorm bleef in tact. In 1938 werd Oosterstraat 1 met een verdieping verhoogd en voorzien van een nieuwe voorgevel naar het ontwerp van architect J.A. Boer. Tijdens dat werk is het pand constructief versterkt. In 2010 is het pand verbouwd. Tijdens bouwhistorisch onderzoek in Oosterstraat 3 in 2013/14 werden de opvallende nissen in de zuidgevel van Oosterstraat 1 ontdekt.

WAARDERING

Het pand Oosterstraat 1, 1a, 1b, 1c is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege de stedenbouwkundige waarden, als onderdeel van het oorspronkelijk grote hoekhuis Oosterstraat / Grote Markt. Dit is een kenmerkend en passend onderdeel in de middeleeuwse verkavelings- en bebouwingsstructuur. Dergelijke grote en bijzonder oude hoekhuizen vervullen een belangrijke rol in de stedenbouwkundige ontwikkeling van de stad. Omdat het huis niet van hout maar van bakstenen werd gebouwd, werd hiermee de straathoek definitief vastgelegd. Verder past de voorgevel in maat en schaal goed in de historische westwand van de Oosterstraat, onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad en van belang vanwege zijn straatbeeldkwaliteit;
- vanwege de architectuurhistorische waarden van de voorgevel uit 1938, tot uiting komend in de hoofdropzet en indeling naar ontwerp van de Groninger architect J.A. Boer. Hoewel de gevel enigszins is gemoderniseerd is het jaren '30 karakter herkenbaar gebleven zoals de indeling van de verdiepingsvensters, de strakke gepleisterde afwerking en de detaillering van de half-ovalen penanten hiertussen;
- vanwege de bouwhistorische waarden, tot uiting komend in de 13^e/14^e-eeuwse zuidmuur met daarin vijf blindnissen, gevuld met siermetselwerk. Het is het enige woonhuis in de stad Groningen waar deze romano-gotische architectuurvorm met siermetselwerk bekend is. Het onderstreept de relatie die de profane architectuur in de stad in de 13^e/14^e-eeuws heeft met de romanogotiek in met name de provincie Groningen en Noord-Duitsland. Daarnaast bevat deze muur bouwsporen van vroegere vensters en vloerniveaus die van belang zijn voor de bouwhistorie van het huis. Verder zijn onder andere van belang de middeleeuwse westgevel en de 17^e-eeuwse tussengevel (noord), de oude balklagen en de plavuizenvloer die onder de huidige moderne vloer op de eerste verdieping is bewaard gebleven;
- vanwege de uitzonderlijke gaafheid en zeldzaamheid van de nissegevel met siermetselwerk aan de zuidkant.

Hoofadres:	Oosterstraat 16
Nevenadres:	
Architect:	
Bouwjaren:	16 ^e -eeuws; 19 ^e - eeuws (voorgevel); 1924 (winkelpui)
Oorspronkelijke functie:	Woonhuis
Huidige bestemming:	Winkel met wonen (kamerverhuur)

Inleiding

Oosterstraat 16 is gesitueerd in de overwegend gesloten, oostelijke gevelwand van de Oosterstraat. Aan de rechterzijde van het pand bevindt zich een drup wat wijst op een oude verkaveling. Het voorhuis bestaat uit twee bouwlagen met een mezzanino met steile kap met voorschild en kan in aanleg uit de 16^e of vroeg-17^e eeuw dateren (zijmuren en bouwsporen in de achtergevel). In de tweede helft van de 19^e eeuw werd het huis ingrijpend verbouwd en van een nieuwe lijstgevel voorzien. In 1901 werd bij een verbouwing de bestaande winkel gemoderniseerd en voorzien van een diep ingangsportiek aan de rechterkant. Bij een volgende verbouwing in 1924 werd de winkelpui opnieuw gemoderniseerd en voorzien van een symmetrische pui met middenportiek. Later volgen nog enkele aanpassingen aan de pui. Ook is het raamhout van de T-vensters vernieuwd.

WAARDERING

Het pand Oosterstraat 16 zijn van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege de stedenbouwkundige waarden, als onderdeel van de historische perceels- en bebouwingsstructuur ter plaatse als voorbeeld van een laatmiddeleeuws diephuis met een steile kap. Van belang zijn in dit verband de drup aan de zuidzijde en de mandelige noordmuur van belang. De gevel en het pannendak vormen een karakteristiek onderdeel van de historische gevelwand van de oostzijde van de Oosterstraat, onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad en van belang vanwege zijn straatbeeldkwaliteit;

- vanwege de architectuurhistorische waarden, tot uiting komend in de karakteristieke 19^e-eeuwse hoofdopzet van de lijstgevel met een mezzanino, waarachter een steil zadeldak schuilgaat en de in 1924 aangebrachte winkelpui, kenmerkend voor de verstedelijking van de binnenstad van Groningen;
- vanwege de bouwhistorische waarden, tot uiting komend in de opzet en de ouderdom van het voorhuis met een vermoedelijk 16^e-eeuws casco (zijmuren, balklaag boven de begane grond en de bouwsporen in de achtergevel van de vroegere vensterindeling met onder meer zandstenen lateien en ontlastingsboogjes). De oud-Hollandse pannen maken deel uit van het gevelbeeld en hebben waarde als historische dakbedekking.

Hoofadres:	Poelestraat 38, 38/1, 38b/1 tot en met 38b/5; 38c/1 tot en met 38c/5
Nevenadres:	
Architect:	
Bouwjaren:	17 ^e eeuws (casco-onderdelen); circa 1910 (voorgevel)
Oorspronkelijke functie:	Woonhuis
Huidige bestemming:	Winkel met wonen (studentenhuisvesting)

Afbeelding:	Kadastrale ligging:

Inleiding

Poelestraat 38, 38/1, 38b, 38c staat op een diep perceel aan de noordzijde van de Poelestraat. Aan weerszijden van het huis bevinden zich ozendruppen, die wijzen op een oude verkaveling. Het pand is een onderkelderd diephuis (circa 19 x 6 m.) van drie bouwlagen met een plat dak. Vrij recent is het pand op het niveau van de verdiepingen verbonden met het linker buurpand.

Op de vogelvluchtk kaart van Haubois uit circa 1643 staat op de plaats van Poelestraat 38 al bebouwing aangegeven in de vorm van een ondiep voorhuis met een aangebouwd vrij diep achterhuis. Enkele bouwsporen lijken op een vroeg-17^e-eeuwse datering te wijzen zoals onder andere de ankers met sierlussen in de achtergevel, enige steenmaten van de achtergevel op kelderniveau en de gangmuur van de kelder. Het is echter de vraag of het gehele pand ook in de kern uit deze periode stamt of dat er mogelijk ook oudere bouwfasen aanwezig zijn. Dit laatste is goed mogelijk, gelet op de plek van het pand in de binnenstad.

In ieder geval is de kern een onderkelderd pand van twee bouwlagen met een gang aan de linkerzijde en de stookplaatsen aan de rechterkant. Hiervan zijn de kelder met eiken balklagen, de achterkelder met tongewelf, resten van de achtergevel en vermoedelijk ook een balklaag boven de begane grond en de zijmuren bewaard gebleven.

Het door een tongewelf onderkelderde deel zou een apart 17^e-eeuws bouwdeel kunnen zijn. Hoe de zware muur tussen de gang in de kelder en de rest van de kelder geïnterpreteerd moet worden is onduidelijk. Is dit een restant van een ouder smaller huis, is deze muur secundair erin gezet of strekte de onderkeldering zich aanvankelijk niet onder de gang uit?

Op het kadastrale minuutplan van 1830 is achter het huidige diepe pand een binnenplaats te herkennen met aan de linkerzijde een gang ernaast en een achterhuis daarachter. In deze periode

loopt het perceel door tot aan het Popkenstraatje. Achter het achterhuis was een strook vrije grond die bij het huis hoorde.

Op een foto uit 1879 van de Poelestraat is nog net de oostelijke helft van Poelestraat 38 zichtbaar. Her pand had toen een verhoogde halsgevel die uit het midden of het derde kwart van de 17^e eeuw zou kunnen dateren. De deur zat in het midden van de gevel.

Omstreeks 1910 werd het pand ingrijpend verbouwd, verhoogd en van een nieuwe verdieping voorzien, waarbij tevens een nieuwe voorgevel werd aangebracht met winkelpui en portiek in sobere Jugendstil vormen. De woning op de verdieping kreeg een eigen toegang in het portiek. Op oude foto's is te zien dat de gevel bekroond werd door een gemetselde balustrade. Deze is later gesloopt en vervangen door een houten lijst. Ook de trap met de Jugendstil trappalen en de vensteromtimmeringen voor en achter stammen uit deze periode.

In 1984 werd het pand gerenoveerd waarbij de indeling van de beide verdiepingen werd veranderd. De verdiepingen werden samengevoegd met de linkerbuurman. De trap naar de tweede verdieping verdween en er werden doorbraken naar de buurman gemaakt. Het achterhuis en de gang naast de binnenplaats zijn in de loop der tijden verdwenen. De winkelpui is in de tweede helft van de 20ste eeuw grotendeels gemoderniseerd.

De achtergevel is een gepleisterde, drie traveeën brede lijstgevel van drie bouwlagen.

De begane grond is recent vernieuwd en van een nieuwe pleister voorzien; daarboven is de rest van de gevel van een blokpleister voorzien. Boven het vernieuwde deel zijn nog in de pleister de strekken van twee dichtgezette vensters van de begane grond te zien. Ter hoogte van de bovenkant van de balklaag boven de verdieping zijn vier ankers aangebracht die sierlussen aan de schieters hebben en waarschijnlijk vroeg-17^e-eeuws zijn. Deze ankers kunnen er op wijzen dat deze balklaag nog oud is.

WAARDERING

Het pand Poelestraat 38, 38/1, 38b, 38c is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege de stedenbouwkundige waarden, als herkenbaar onderdeel van de historische perceels- en bebouwingsstructuur ter plaatse in het brede deel van de Poelestraat; in dit kader zijn de beide ozendruppen van belang als aanwijzing voor een oude verkaveling. Het pand past qua schaal en maat goed in de gevarieerde gevelwand, onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad en vanwege zijn straatbeeldkwaliteit;
- vanwege de architectuurhistorische waarden, tot uiting komend in de symmetrische hoofdopzet en indeling van de voorgevel met houten erker in een kenmerkende sobere Jugendstilarchitectuur van rond 1910, vanwege de toegepaste materialen zoals oranjekleurige perssteen en de architectonische details, uitgevoerd in hardsteen zoals bewerkte lateien, onder- en bovendorpels en de penanten van de voormalige winkelpui met bijbehorend portiek met betegelde portiekvloer en de originele voordeur naar de bovenwoning. Van de interieurafwerking zijn nog enkele onderdelen uit 1910 van belang zoals de trap met rijk versierde trappaal en enige vensteromtimmeringen en lambriseringen in de voorkamer op de eerste verdieping uit circa 1910;
- vanwege de bouwhistorische waarden, tot uiting komend in de bewaarde gebleven casco-onderdelen (17^e-eeuwse of oudere bouwsubstantie in de zijmuren, het vermoedelijk ook 17^e-eeuwse metselwerk in delen van de gepleisterde achtergevel, de eikenhouten balklaag boven de kelder en het tongewelf in het achterste gedeelte van de kelder met rode gewelfstenen en de bruin en roodgeglazuurde plavuizenvloer en mogelijk ook de oude balklaag boven de begane grond.

Hoofadres:	Poelestraat 50, 50a, 52
Nevenadres:	
Architect:	
Bouwjaren:	Eind 18 ^e eeuws/begin 19 ^e eeuws; winkelpui (1930)
Oorspronkelijke functie:	Dubbel woonhuis
Huidige bestemming:	Winkels met wonen

Afbeelding:	Kadastrale ligging:

Inleiding

Het pand Poelestraat 50, 50a, 52 ligt in het bouwblok tussen de Poelestraat (begrenzing aan de zuidzijde), Schuitediep (oostzijde), Sint Jansstraat (noordzijde) en de Schoolstraat (westzijde). Poelestraat 50, 50a, 52 is een groot rechthoekig tweelaags pand, waarvan het voorste deel een schilddak evenwijdig aan de straat heeft, het middelste gedeelte een plat dak en het achterste gedeelte een fors lessenaardak. Het middelste gedeelte is plaatselijk verhoogd tot drie bouwlagen met plat dak, zoals zichtbaar is ter plaatse van de westelijke zijgevel. Onder het forse lessenaardak is ruimte voor een extra verdieping, zodat de achtergevel uit drie bouwlagen bestaat. Links van het pand ligt een brede gang, rechts een ozendrup.

Het pand Poelestraat 50, 50a, 52 ligt op het terrein vóór de middeleeuwse stadspoort in de Poelestraat, de Poelepoort. Volgens de kaart van Van Deventer uit circa 1565 lagen er ten noorden van de Poelestraat een dubbele gracht en een breed talud met een weg pal voor de middeleeuwse stadsmuur, zonder enige vorm van bebouwing. In de vroege 17^e eeuw werd de stad voorzien van een veel ruimere omwalling, waarna de middeleeuwse ommuring gesloopt kon worden en delen van de dubbele omgrachting gedempt zijn. Daardoor kwamen aan de rand van de middeleeuwse stad bouwterreinen beschikbaar, waaronder de terreinen pal ten oosten van de Poelepoort. In de eerste helft van de 17e eeuw was dit gebied reeds volledig bebouwd, zo valt op te maken uit de vogelvluchtplattegrond van Haubois (1643). Op deze plattegrond staan echter alleen die huizen getekend, smalle één- of tweelaags huizen met zadeldaken (haaks op de straat). Ter plaatse van Poelestraat 50, 50a; 52 stonden twee van deze huizen, vermoedelijk beide bestaand uit één bouwlaag met een zadeldak. Van het linker huis zijn substantiële delen behouden gebleven, waaronder de linker zijgevel (westgevel) en de achtergevel (noordgevel). De datering in de 17e eeuw wordt bevestigd door het baksteenformaat en de toepassing van klezortjes in de hoekverbanden op

de hoeken van de gevel. Zelfs moet niet worden uitgesloten dat er delen van de balklaag boven de begane grond bewaard zijn gebleven. In de linkerzijgevel (westgevel) zijn immers nog 17^e-eeuwse ankers zichtbaar. Over het rechterhuis is veel minder bekend. Dit moet een veel bescheidener huis zijn geweest, mede gelet op het feit dat de gevelbreedte niet groter kan zijn geweest dan circa 5 meter.

In de late 18^e eeuw of vroege 19^e eeuw zijn de twee huizen samengevoegd en verbouwd tot het brede huis Poelestraat 50, 50a; 52. Het voorste deel van deze beide huizen werd opgetrokken tot twee bouwlagen met een schilddak, evenwijdig aan de straat. De voorgevel werd uitgevoerd als een statige tweelaags lijstgevel, verdeeld in vijf venster-assen. Van het linker huis bleef het achterste deel behouden, bestaande uit één bouwlaag met een steil zadeldak. Wel werden indeling en afwerking gewijzigd. Vermoedelijk werd het achterste deel van het rechterhuis gesloopt en vervangen door een kleine eenlaags keukenaanbouw met een kap. Het vermoeden van sloop en nieuwbouw is met name gebaseerd op het feit dat de ozendrup tussen de panden Poelestraat 50 en 52 hier bij de woning is getrokken. Dit is niet het geval bij het voorste deel van het huis. Hiermee kreeg het huis een L-vormige hoofdopzet, zoals duidelijk herkenbaar op de kadastrale minuut van circa 1830. Achter de keuken lag een kleine plaats.

In de tweede helft van de 19^e eeuw hebben modernisering en indeling en interieur-afwerking plaatsgevonden, wat nu alleen nog valt te herkennen op de eerste verdieping van de voorvleugel (grenzend aan de Poelestraat). Ook de zesruitsschuiframen van de vensters in de voorgevel zullen uit deze periode dateren.

In 1906 vond een grondige verbouwing plaats naar ontwerp van de architect A.J. Sanders (1869-1911) in opdracht van fotograaf Weinberg. De voornaamste wijziging betrof de verhoging van de eenlaags achterbouw tot twee bouwlagen, deels met plat dak en deels met lessenaardak. Door overkluizing van de binnenplaats achter de keuken kreeg het huis een rechthoekige plattegrond (in plaats van de voordien aanwezige L-vormige plattegrond). Het achterste deel van deze nieuwe verdieping bevatte het fotoatelier. Door toepassing van een lessenaardak kon de achtergevel een hoogte krijgen van ruim 7 meter, geheel ingevuld met glaspuien! Onder het platte dak van de nieuwe verdieping bevonden zich enkele kamers, waaronder een 'donkere kamer'. Belangrijke toevoeging was het trappenhuis midden in het gebouw, dat zijn licht kreeg via een lantaarn in het platte dak (van de verhoging). Feitelijk bleef alleen de laat-18^e-eeuwse tweelaags voorbouw met schilddak ongewijzigd, zij het dat de interieur-afwerking werd aangepast. In de jaren twintig is een deel van het atelier ingericht tot een kamer en werkkamer.

Bij de verbouwing van 1928 werd een bouwaanvraag ingediend voor de verbouwing van het huis tot twee winkelhuizen op de begane grond en een bovenwoning met fotoatelier (architectenbureau Kuiler & Drewes uit Groningen). De gemeente wilde slechts meewerken als de rooilijn van de gehele voorgevel of tenminste de winkelpui schuin naar achteren zou worden verplaatst. De gemeente had namelijk plannen tot verbreding van de Poelestraat.

In 1930 is een nieuwe aanvraag ingediend voor een veel minder ingrijpende verbouwing van het huis. Weliswaar werden ook in dit nieuwe plan twee winkels op de begane grond gerealiseerd, echter slechts één in combinatie met een woning. De begane grond hoefde daarvoor veel minder verhoogd te worden dan in het plan van 1928, terwijl ook de aanbouwen tegen de achtergevel bescheidener van omvang konden blijven. Ook in dit plan werd de overkluise binnenplaats achter de keuken bebouwd. De verbouwingen op de eerste verdieping bleven beperkt. Wel werden enkele ruimten in het atelier afgeschoten. Verder vond een gedeeltelijke verhoging van het middengedeelte van het huis plaats tot drie bouwlagen met een plat dak. De kap op het voorste deel van het gebouw werd ingericht tot twee werkkamers, waartoe aan de achterzijde brede dakkapellen aangebracht zijn. In verband met de wens van de gemeente om de Poelestraat te verbreden moest de winkelpui in de voorgevel schuin naar achteren worden gelegd. Bovendien moest de vrijgekomen grond kosteloos worden overgedragen aan de gemeente. De eigenaar van het pand beklagde zich over de lelijke

oplossing, waarna als compromis werd toegestaan om de pui 'tijdelijk' in de oude rooilijn van de voorgevel te plaatsen. Op aanzegging van de gemeente zou de pui schuin teruggelegd moeten worden. De grond was op dat moment al overgedragen.

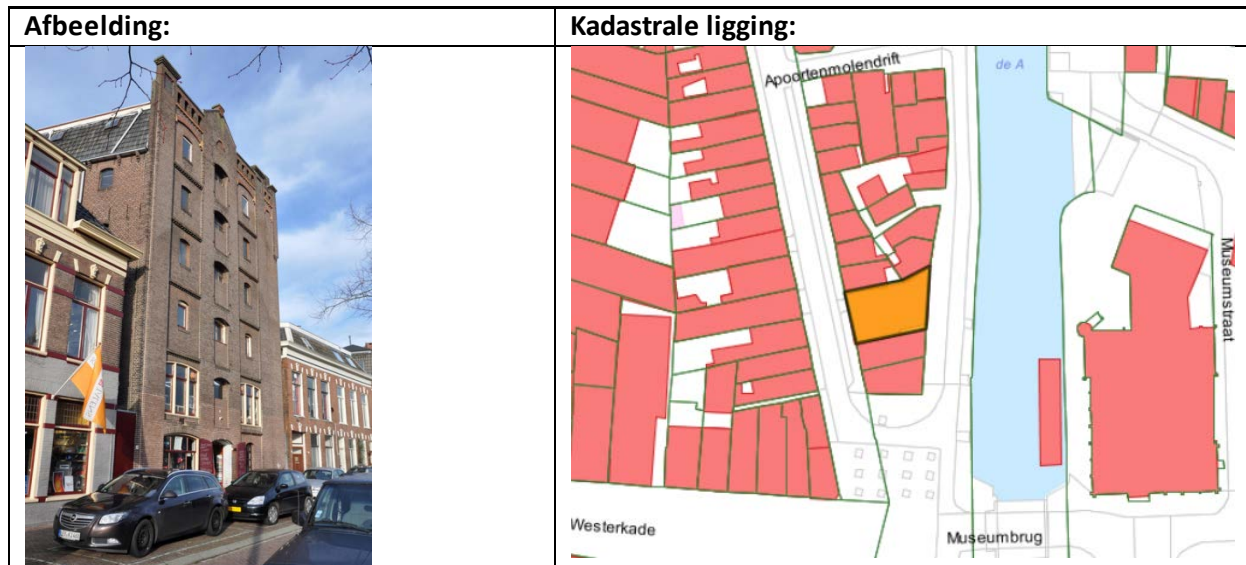
Na de Tweede Wereldoorlog is steeds vaker sprake van achterstallig onderhoud. Een verbouwingsplan uit 1965 vond geen doorgang. In 1969 is het pand voorgedragen als Rijksmonument, maar dit heeft niet geleid tot een aanwijzing. In 1983 en 1984 volgden weer aanschrijvingen van gemeentewege. Uiteindelijk vindt een verbouwing plaats in 1985. Het gebouw heeft dan de functie van winkels en kamerverhuur. Nadien hebben ook nog diverse aanpassingen plaatsgevonden, waarbij de wanden en plafonds van veel ruimten zijn bekleed met gipsplaten.

WAARDERING

Het pand Poelestraat 50, 50a, 52 is van algemeen belang voor de gemeente Groningen

- vanwege de cultuurhistorische waarden, tot uiting komend in de opbouw van het achterhuis, waarvan de eerste en tweede verdieping behoorden bij het fotoatelier uit 1906, voorzien van een pui met een hoogte van ruim zeven meter (in de jaren '80 van de 20ste eeuw opgedeeld in twee verdiepingen en voorzien van een nieuwe invulling). Dit onderdeel van het pand is een van de weinig bewaard gebleven en grootste fotoateliers uit het begin van de 20ste eeuw. Fotograaf Abraham Salomon Weinberg (1869-1932) was een van de meest succesvolle fotografen in Groningen;
- vanwege de stedenbouwkundige waarden, als herkenbaar element in een bouwblok met een 17^e-eeuwse perceels- en bebouwingsstructuur, gelegen buiten de voormalige middeleeuwse stadspoort en daarmee van belang voor de stedenbouwkundige ontwikkelingsgeschiedenis van de Poelestraat en omgeving, onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad en van belang vanwege zijn straatbeeldkwaliteit. Qua schaal, maat en omvang is de voorgevel sterk beeldbepalend in dit gedeelte van de Poelestraat en heeft ensemblewaarden met het architectonisch samenhangende buurpand Poelestraat 54;
- vanwege de architectuurhistorische waarden, tot uiting komend in de hoofdopzet en indeling als klassieke, in schoon metselwerk uitgevoerde lijstgevel uit de late 18^e/vroeg 19^e eeuw met bewaard gebleven onderdelen van de karakteristieke winkelpui uit 1930 zoals onder meer betimmeringen, glas-in-loodbovenlichten, portiekvloer van wit granito en natuurstenen basement. Van de indeling zijn van belang de gevels van het 17^e-eeuwse huis (linker deel van de begane grond), de linker achterkamer op de begane grond, de indeling van de laat-18^e- of vroeg-19^e-eeuwse voorvleugel en het trappenhuis met bijbehorende lantaarn (1906). Van de interieurafwerking zijn onder meer diverse onderdelen van belang (voor zover zichtbaar door de vele verlaagde plafonds en voorzetwanden) zoals de voordeur van de bovenwoning (laat 18^e eeuws/vroeg 19^e-eeuws, 19^e-eeuwse paneeldeuren, vensterwandbetimmeringen, schoorsteenmantels (in de voorvleugel en de interieur-afwerking van het trappenhuis en de direct aangrenzende ruimten (1906);
- vanwege de bouwhistorische waarden, tot uiting komend in een aantal constructies en bouwsporen zoals de begane grond (17^e eeuws en later) en de voorvleugel (late 18^e of vroeg 19^e eeuw); Zelfs moet niet worden uitgesloten dat er delen van de balklaag boven de begane grond bewaard zijn gebleven. In de linkerzijgevel (westgevel) zijn immers nog 17^e-eeuwse ankers zichtbaar;
- vanwege de relatieve zeldzaamheid van de klassieke, laat 18^e-eeuwse/vroeg 19^e-eeuwse lijstgevel, waarvan er in de binnenstad van Groningen weinig van bewaard zijn gebleven.

Hoofdadres:	Pottebakkersrijge 19
Nevenadres:	
Architect:	Kuiler & Drewes (verbouwingen vanaf 1921)
Bouwjaren:	1894; 1904 (ophoging); 1921 en volgende tot 1961 (verbouwingen)
Oorspronkelijke functie:	Graanpakhuis
Huidige bestemming:	Bedrijfspan en opslag

Inleiding

Pottebakkersrijge 19 maakt onderdeel uit van een langwerpige en naar het zuiden toe trechtersvormig toelopende bouwblok, gelegen aan de westkant van de A, dat omsloten wordt door de Pottebakkersrijge (oostkant), Apootenmolendrift (noordkant) Westerhavenstraat (west- en zuidkant). Het gebouw beslaat het hele perceel waarop het staat; dit grenst met de voorkant aan de Pottebakkersrijge en de achterkant aan de Westerhavenstraat. Hierdoor heeft het pakhuis twee zichtgevels. Bovendien staat het één perceel af van de zuidelijke hoek van het bouwblok en omdat het gebouw veel hoger is dan het hoekhuis markeert het tevens de straathoek, zeker wanneer de bebouwing van enige afstand wordt bekeken.

Het perceel heeft een min of meer rechthoekige plattegrond waarbij de oostgevel gerend is en de noordgevel ongeveer 6 meter achter de oostgevel een knik maakt waardoor de noordoostelijke muurhoek opvallend scherp is. De belangrijkste gevel is die aan de Pottebakkersrijge en deze wordt daarom gezien als de voorgevel. Het gebouw telt vijf bouwlagen met een afgeplat zadeldak, maar omdat de voor- en de achtergevel als een schijngevel doorlopen manifesteert het gebouw zich aan deze zijden als een zeslaags pakhuis. Aan beide zijden van het pakhuis is een smalle gang of steeg die aan de zuidkant later gedeeltelijk is volgebouwd.

Het gebied ten zuiden van de Abrug en ten westen van de A werd pas in 1581 uitgeven voor bebouwing, hoewel het al langer binnen de stadswal lag. Op de kaart van Haubois uit omstreeks 1643 is te zien dat het gebied nabij de A-dwinger is bebouwd. Prominent in beeld is een windmolen met daarnaast in de zuidelijk punt enkele eenlaagse huizen, grenzend aan de stadswal bij de pijpen van het Hoornse Diep. De Pottebakkersrijge liep hier dood op de wal. Dat veranderde na de ontmanteling van de vestingwerken waarvoor het besluit in 1874 werd genomen. Het vrijkomende gebied werd herontwikkeld volgens het plan van Ir. F.W. van Gendt. Het onverharde pad achter de wal (cingelweg) werd tot een rechte en verharde straat gemaakt (de Westerhavenstraat) en de

Pottebakkersrijge werd doorgetrokken tot aan de nieuw aangelegde Museumbrug. Aan de kant van de Westerhavenstraat werd een nieuwe rooilijn getrokken en dat gebeurde ook voor het zuidelijke uiteinde van de Pottebakkersrijge; bovendien werd het bouwblok iets naar het zuiden verlengd waarop in 1892 nieuwe percelen konden worden uitgegeven. Het pakhuis Pottebakkersrijge 19 werd in 1894 gebouwd en staat op een dergelijk nieuw perceel en sluit aan op de bestaande bebouwing. Dat verklaart de eigenaardige knik in de noordelijke gevel. Overigens werden de voorgevels van enkele panden rechts van Pottebakkersrijge 19 een stukje teruggelegd om een rechte rooilijn te krijgen.

Het pakhuis Pottebakkersrijge 19 is in fasen gebouwd als graanpakhuis. Een bouwtekening van de bouwaanvraag die in 1894 werd gedaan door de Groninger graanhandelaar Reinder Schuitema (1863-1918) laat de opzet van het pakhuis zien. Dit sluit aan bij de weergave van het gebouw op oude foto's. Aanvankelijk telde het drie bouwlagen met een zolder (met borstweringen) afgedekt met een zadeldak en voorzien van driehoekige geveltoppen.

Als draagconstructie werden enkelvoudige grenenhouten balklagen toegepast van zware balken die vrij dicht op elkaar liggen. In de lengteas werd een middenondersteuning gemaakt in de vorm van een onderslagbalk met op de uiteinden twee standvinken met daartussen drie houten kolommen.

In 1904 werd het pakhuis aanzienlijk vergroot door de bouw van twee extra verdiepingen. De verhoging werd gemetseld van nagenoeg gelijke bakstenen en in dezelfde gevelritmiek en detaillering zodat de bouwnaden maar met moeite te onderscheiden zijn. De geveltoppen werden, anders dan in 1894, rechtgesloten met aan de kant van de Pottebakkersrijge een gemetselde balustrade met boven de pakhuisdeuren een topgeveltje. Inwendig werd de bestaande constructie gekopieerd door wederom balklagen en standvinken van Amerikaans grenen te maken. Een verschil tussen de constructies uit 1894 en 1904 is niet aanwijsbaar. Opvallend is dat het gevelontwerp op de bouwaanvraag gewijzigd is uitgevoerd. De dakrand werd heel anders uitgevoerd en de reeks vensters in de rechter travee is niet geplaatst.

In 1919 werd een bouwaanvraag ingediend door de N.V. Maatschappij voor woninginrichting D.T. Rodenburg (deze zaak had een grote winkel in de Oude Boteringestraat) voor een ingrijpende wijziging van de voorgevel. Op de begane grond, 2e, 3e en 4e verdieping zouden ter weerszijden van de huisluiken grote vensters worden geplaatst ten koste van de pakhuisvensters. Alleen het venster op de begane grond links van de pakhuisluiken is gerealiseerd.

In 1921 kocht de Maatschappij tot Aanleg en Exploitatie van Laagspanningsnetten het pakhuis. Deze maatschappij was in 1913 opgericht en verzorgde de distributie van elektriciteit van de in die tijd opgerichte P.E.B. (Provinciaal Electriciteits Bedrijf). Aan de Maatschappij namen gemeenten deel uit heel Groningen en Drenthe. De Maatschappij tot Aanleg en Exploitatie van Laagspanningsnetten voorziet het pakhuis in 1921 van een goederenlift waarvoor een dakopbouw moet worden gerealiseerd. Dit is de vierkante gemetselde opbouw aan de zuidwestkant van het gebouw waarin in 1960 de huidige lift werd ondergebracht. Verder werden enige vertrekken en werkruimten gemaakt. Daartoe behoort de tekenkamer ('kamer ingenieurs') met grote dakkapel op de zolder. Het Groninger architectenbureau Kuiler & Drewes tekende voor dit bouwplan en de plannen in de navolgende jaren tot en met 1961.

In 1931 wordt op de begane grond een nieuwe stookruimte gemaakt met een aparte ruimte voor de opslag van kolen. In 1932 worden in de voor- en achtergevel veel deuren vervangen door draadglasramen volgens de aanvraag uit dat jaar. Bij deze gelegenheid zullen ook de gedeeltelijke dichtmetselingen van diverse pakhuisdeuren met de plaatsing van gietijzeren valramen zijn gedaan. Dit ging ten koste van veel pakhuisdeuren met de karakteristieke diagonaal aangebrachte en geprofileerde planken. Verder valt aan te nemen dat bij die gelegenheid de meeste pakhuisvensters van draadglas zijn voorzien in de gevels rondom. Veel van de draadglasramen zijn van een oud type, herkenbaar aan de primitieve manier waarop het gaas in het glas is opgenomen. Tenslotte werd aan de Westerhavenstraat een bredere deuropening gemaakt in de noordelijke travee.

In 1933 wordt in de voorgevel, links op de eerste verdieping een pakhuisvenster vervangen door een breed en getoogd venster, even groot als het venster op de begane grond uit 1904. Dit venster verlichtte een nieuw te maken kantoorruimte links voor op de eerste verdieping. Twee jaar later wordt rechts van de pakhuisdeuren eenzelfde venster geplaatst in verband met de vergroting van de kantoorruimte.

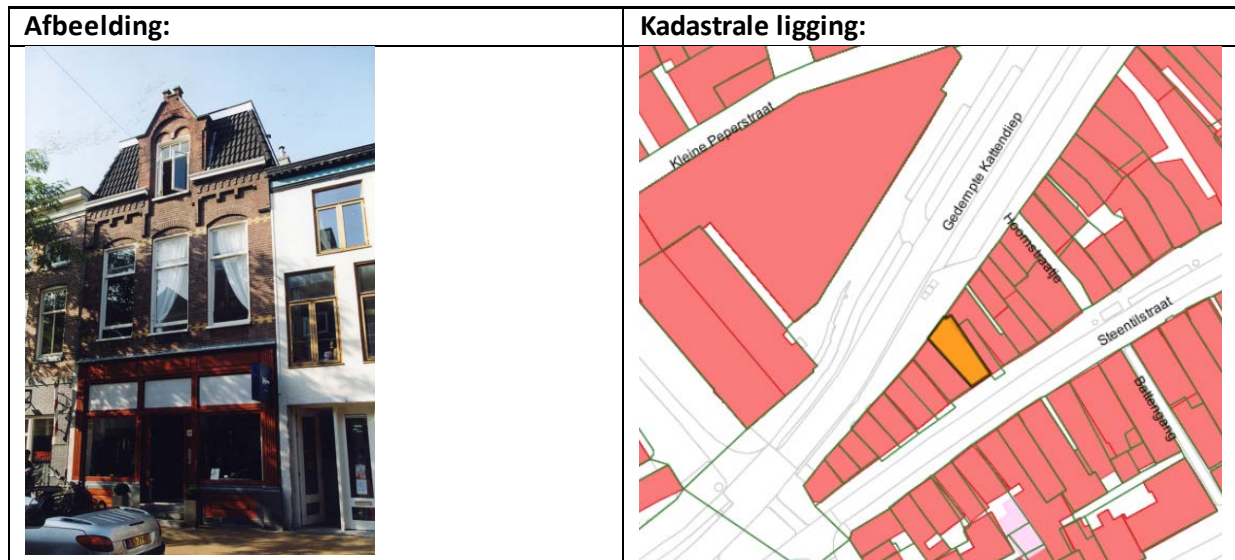
Tot de latere wijzigingen behoort tevens het aanbrengen van een zware stenen vloer aan de voorkant op de eerste verdieping waarvoor een gedeelte van de bestaande balklaag werd gesloopt. Aangebracht werden stalen binten van zijmuur naar zijmuur met ten noorden van de onderslag met standvinken troggewelfjes. Vermoedelijk hield dit verband met de plaatsing van machines waarvoor een stabiele zware vloer was vereist. Wellicht is dit aangebracht bij de verbouwing in 1904 of in de jaren daarna (jaren 30?). In 1960 werd in de zuidwesthoek een lift geplaatst waarvoor een liftschacht werd gemetseld voor de hier aanwezige pakhuisvensters langs. De bestaande dakopbouw van de goederenlift uit 1921 werd benut voor de benodigde liftopbouw. Op de begane grond werd een verbinding gemaakt met de winkel in de panden ten zuiden van het pakhuis ter vergroting van de winkelruimte en voor opslag- en werkruimte in het pakhuis.

WAARDERING

Het pand Pottebakkersrijge 19 is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege de cultuurhistorische waarden, als herinnering aan de voormalige bedrijvigheid om en nabij de voormalige Wester- en Zuiderhaven, nauw verbonden met de ontwikkeling van de voor Groningen zo belangrijke graanhandel waar de vele pakhuizen aan de Hoge en Lage der A, de Noorder-, Ooster- en Westerhaven nog aan herinneren en daarmee van belang voor de sociaal-economische geschiedenis van Groningen;
- vanwege de stedenbouwkundige waarden, tot uiting komend in zijn markante en zeer beeldbepalende ligging op een diep perceel tussen de Pottebakkersrijge en de Westerhavenstraat en met zijn voorgevel gericht op het water van de A. Door de schaal, maat en hoogte van de bouwmassa domineert het gebouw zijn directe omgeving en vormen de gevels een belangrijk onderdeel van de overwegend kleinschaliger 19^e-eeuwse bebouwing van de Westerhavenstraat en de Pottebakkersrijge en omgeving, onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad;
- vanwege de architectuurhistorische waarden, tot uiting komend in de hoofdropzet van de markante hoge en forse bouwmassa, de verticale en horizontale geleding van de voorgevels door middel van verdiepingslijsten, uitgevoerd als muizetanden en risalieten met centrale hijsdeurtraveeën in het midden en flankerende reeksen vensteropeningen en de reeksen vensters in de zijgevels, alle met segmentbogen gesloten; het complex getuigt bovendien van de bloei van de eind 19^e-eeuwse graanhandel en schaalvergroting in de landbouw, tot uiting komend in het feit dat het pakhuis al vrij snel na de bouw met twee verdiepingen werd opgehoogd en vanwege de zorgvuldige aanpassing hiervan aan de bestaande bouw; van belang zijn voorts onder meer de bewaard gebleven houten pakhuisdeuren op de begane grond (Pottebakkersrijge) en op de eerste en tweede verdieping (Westerhavenstraat) en de grote met zink beklede dakkapel uit 1921 met grote houten roedenramen in het midden op het noordelijke dakschild;
- vanwege de bouwhistorische waarden, tot uiting komend in de inwendige draagconstructie, bestaande uit enkelvoudige grenenhouten balklagen van zware balken die vrij dicht op elkaar liggen met een middenondersteuning, gemaakt in de vorm van een onderslagbalk met op de uiteinden twee standvinken met daartussen drie houten kolommen.

Hoofadres:	Steentilstraat 18
Nevenadres:	Gedempte Kattendiep 3
Architect:	K. & G. Hoekzema Kzn. (1902)
Bouwjaren:	17 ^e /18 ^e /19 ^e eeuws (casco-onderdelen); 1902 (voorgevel)
Oorspronkelijke functie:	Winkel met bovenwoning
Huidige bestemming:	Winkel

Inleiding

Het pand Steentilstraat 18, (Gedempte Kattendiep 3) ligt in het driehoekige bouwblok, dat wordt omsloten door de Steentilstraat (begrenzing aan de zuidzijde), het Gedempte Kattendiep (noordzijde) en Schuitediep (oostzijde). Dit bouwblok wordt ongeveer halverwege doorsneden door de Hoornstraat.

Steentilstraat 18 is een tweelaags diephuis met een kap met plat en drie schilden en is geheel onderkelderd. De achterste kelderruimte heeft het karakter van een souterrain, omdat het maaiveld van het Gedempte Kattendiep veel lager ligt dan dat van de Steentilstraat. Tussen Steentilstraat 16 en 18 bevindt zich vermoedelijk een ozendrup.

Aan de achterzijde staat een eenlaags aanbouw met een plat dak, die aan westzijde een opbouw heeft voor een trap naar de begane grond (niveau van de Steentilstraat). Deze opbouw heeft een smal, langgerekt lessenaardak.

Het gebied van het huidige bouwblok tussen het Gedempte Kattendiep en de Steentilstraat ligt net buiten de eerste stadsmuur van Groningen, aangelegd omstreeks 1337. Ter plaatse van het Gedempte Kattendiep lagen twee parallelle grachten. Tussen 1469 en 1471 is de stad in zuidelijke richting uitgebreid, waarmee dit gebied binnen de omwalling kwam te liggen. Deze omwalling met omgrachting lag ter hoogte van de Here- en Radebinnensingel en Winschoterdiep.

Volgens de kaart van Jacob van Deventer uit circa 1565 was het westelijke deel van het bouwblok tussen Gedempte Kattendiep en Steentilstraat al volledig bebouwd. Voor middeleeuwse bebouwing ter plaatse van Steentilstraat 18 is voornamelijk geen enkele aanwijzing gevonden. Op de vogelvluchtplattegrond van Groningen door E. Haubois (1643) staat ter plaatse van Steentilstraat 18 een 'dwarshuis' met een zadeldak, evenwijdig aan de Steentilstraat.

Op de kadastrale minuut van circa 1830 staat het huidige diephuis getekend, voorzien van een smal uitstek aan de rechterzijde. Waarschijnlijk was er sprake van een tweelaags huis met een kap, deels

voorzien van een kelder (voorzijde) en deels van een souterrain (achterzijde). Op basis van het kaartmateriaal kan slechts worden geconcludeerd dat het huis tussen circa 1643 en 1830 is gebouwd. Bij bouwhistorisch onderzoek ter plaatse viel op dat er relatief veel 18^e-eeuwse onderdelen in het gebouw aanwezig zijn. De geprofileerde balklaag van het souterrain (achterste deel van het huis) heeft een 18^e-eeuws karakter, evenals de schouw tegen de achtergevel. En naast de winkelpui op de begane grond van de voorgevel is een strook metselwerk herkenbaar, waarvan de tienlagenmaat van 48½ cm wijst op een datering in de 18^e eeuw. Ook de vensters op het souterrain en de begane grond van de achtergevel hebben een 18^e-eeuwse datering. In de kelder is een grenenhouten balk aanwezig met in het midden (ter weerszijden van een tussenwand!) twee consoles. Deze consoles hebben een 17^e-eeuws profiel, maar zijn mogelijk hergebruikt.

In 1902 werd bij een verbouwing het pand verhoogd waarbij de kap werd vernieuwd. Verder vond een splitsing plaats in een benedenwoning met winkel en een bovenwoning. Daarbij bleef vermoedelijk de bestaande winkelpui behouden. Vernieuwd werd wel de rest van de voorgevel, evenals de achtergevel boven het niveau van de begane grond. Van de zijgevels bleef ook de verdieping behouden, zij het dat deze werd verhoogd. De indeling en interieur-afwerking van de verdieping en zolder stammen uit 1902. De kelder en begane grond bleven ongewijzigd. In 1920 is de bergplaats achter het huis vervangen door een atelier voor het maken van hoeden. In 1977 hebben diverse werkzaamheden plaatsgevonden, naar aanleiding van een gemeentelijke aanschrijving in verband met achterstallig onderhoud en lekkage. Omstreeks 2004 is de houten winkelpui hersteld in historiserende stijl, aansluitend op de bestaande hardstenen borstwering. De achtergevel van het huis zelf is een vierlaags gevel, waarvan de bovenste verdieping afgeschuinde kanten heeft (aansluitend op de steile kapschilden van de kap). De gehele gevel is gepleisterd, voorzien van een patroon van schijnblokken en hanenkammen en wit geschilderd (1902).

WAARDERING

Het pand Steentilstraat 18, (Gedempte Kattendiep 3) is van algemeen belang voor de gemeente Groningen

- vanwege de stedenbouwkundige waarden, als onderdeel van het gevarieerde bebouwingsbeeld van de Steentilstraat, onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad en vanwege zijn straatbeeldkwaliteit;
- vanwege de architectuurhistorische waarden, tot uiting komend in de hoofdopzet en indeling van de voorgevel met een kenmerkende architectuur voor het begin van de 20ste eeuw, die nagenoeg gaaf en ongewijzigd bewaard is gebleven. Ook de indeling en interieur-afwerking van de eerste verdieping en zolderverdieping zijn nog relatief gaaf en compleet. Van belang zijn onder meer de deurkozijnen met architraaflijsten en de paneeldeuren, de stucplafonds en de trap uit 1902, voorzien van sierlijk bewerkte houten trappalen en balusters.
- vanwege de bouwhistorische waarden vanwege de 'klassieke' opzet, bestaande uit een kelder/souterrain en bel-etage, zoals gebruikelijk was in veel van de hoofdstraten in Groningen (Herestraat, Oosterstraat en Steentilstraat). Kelder/souterrain en bel-etage van dit huis stammen voornamelijk uit de 18^e eeuw. Bijzonder is het feit dat het woonkarakter van het souterrain goed herkenbaar is in opzet, indeling en afwerking met onder meer de balklagen, vloer van geglazuurde plavuizen met een plint van geglazuurde 'witjes', de bedstedenwand en de 18^e-eeuwse vensters in het souterrain.

Hoofadres:	Turfstraat 9, 9a
Nevenadres:	
Architect:	
Bouwjaren:	17 ^e eeuws (casco-onderdelen); 18 ^e /19 ^e eeuws
Oorspronkelijke functie:	Woonhuis
Huidige bestemming:	Wonen (kamerverhuur)

Inleiding

Het pand Turfstraat 9, 9a is gesitueerd aan de zuidzijde van de Turfstraat op een ondiep perceel en betreft een tweelaags dwarshuis met een schilddak en aan de achterzijde een tweelaagse uitbouw met plat dak over de volle breedte van het huis.

Dit gedeelte van de stad kon pas bebouwd worden na de uitleg van de stad in 1620 en de slechting van de muren en wallen zodat het gebouw in ieder geval van na 1620 dateert.

Uit het bouwhistorisch onderzoek blijkt dat de oudste kern van het huis een eenlaags dwars huis met enkelvoudige balklaag is die voorzien is van 17^e-eeuwse consoles. Hiervan zijn de balken, enige consoles en gedeelten van de muren van de begane grond behouden gebleven. Mogelijk zijn ook onder de gepleisterde voorgevel nog 17^e-eeuwse resten aanwezig.

Bij een verbouwing in de 18^e of 19^e eeuw is het huis opgehoogd met een verdieping en voorzien van een steil schilddak. Mogelijk zijn onderdelen uit de bestaande kap hergebruikt.

Op het minuutplan van omstreeks 1830 heeft het gebouw al de huidige omvang, maar zonder de eenlaagse uitbouw. In de late 20ste eeuw is het huis gemoderniseerd.

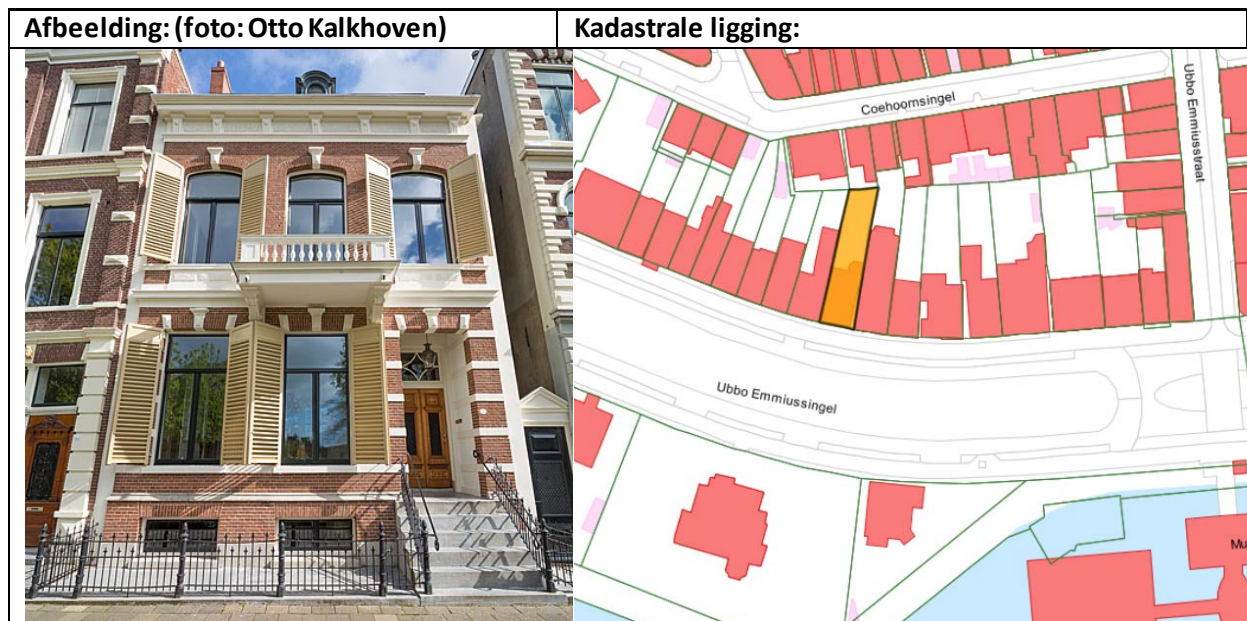

WAARDERING

Het pand Turfstraat 9, 9a is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege de stedenbouwkundige waarden, als kenmerkend onderdeel van een bouwblok met in aanleg een 17^e-eeuwse perceels- en bebouwingsstructuur die voor een belangrijk deel intact is gebleven. Van belang zijn in dit opzicht onder meer de mandelige zijmuren die passen bij een dwarse eenlaagse doorgaande bebouwing, karakteristiek voor het bebouwingsbeeld van de Turfstraat, onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad en vanwege zijn straatbeeldkwaliteit;
- vanwege de architectuurhistorische waarden, als dwars tweelaags pand met steil schilddak dat uit een 17^e-eeuws eenlaags dwars pand gegroeid is. Verder is van belang de hoofdopzet en indeling van de brede 19^e-eeuwse lijstgevel met kenmerkende gepleisterde afwerking waarin vermoedelijk oudere resten zoals 17^e-eeuwse muurdammen op de begane grond bewaard zijn gebleven. In het bijzonder de smalle muuropeningen op de begane grond geven nog iets weer van de 17^e-eeuwse opzet van dit huis.
- vanwege de bouwhistorische waarden, tot uiting komend in een aantal constructies en bouwsporen zoals het 17^e-eeuwse casco van de begane grond (balken en muren) en een latere 18^e- of 19^e-eeuwse verdieping (moet nog nader onderzocht worden). Ook de kap kan van belang zijn. Inwendig zijn de bouwhistorisch waardevolle 17^e-eeuwse consoles van belang onder twee balken bij de voorgevel.

Hoofdadres:	Ubbo Emmiussingel 61
Nevenadres:	
Architect:	
Bouwjaren:	1887
Oorspronkelijke functie:	Herenhuis
Huidige bestemming:	Woonhuis

Inleiding

Het pand Ubbo Emmiussingel 61 is gesitueerd in de gesloten, noordelijke gevelwand van de Ubbo Emmiussingel, aangelegd vanaf 1876 als onderdeel van de monumentale singelreeks ten zuiden van de binnenstad van Groningen na de ontmanteling van de 17^e-eeuwse vestingwallen. Het pand is opgetrokken op een rechthoekige plattegrond en bestaat uit een souterrain met twee bouwlagen met een zeer flauw hellend Mansardedak, waarvan de schilden zijn gedekt met zwarte Lucas IJsbrandsz pannen. Aan de oostzijde bevindt zich een smalle gang die door een houten gangpoortje met driehoekig fronton wordt afgesloten. Aan de achterzijde rechts (noordoostzijde) bevindt zich een iets later (vermoedelijk 1894, toen het huis werd verkocht) aangebrachte tweelaagse aanbouw met afgeschuinde hoek en een plat dak.

Ubbo Emmiussingel 61 werd gebouwd in 1887 als herenbehuizing in opdracht van Mej. C.J.A. Boeles (1835-1915). Zij was het jongste kind van Pieter Boeles, jarenlang predikant in de kerk van Noorddijk. Na het overlijden van haar vader liet Johanna Boeles een eigen huis bouwen aan de Ubbo Emmiussingel waar zij tot 1894 heeft gewoond, samen met haar dienstbode.

In 1936 werd het huis verbouwd ten behoeve van een tandartspraktijk; achter in het trappenhuis werden in de buitenmuur (gangzijde) vier rechthoekige glas-in-loodramen aangebracht met kleurig glas in lood in geometrische motieven en voorzien van hardstenen vensterbanken. De achterkamer op de eerste verdieping werd ingericht tot spreekkamer; daartoe werden de openslaande balkondeuren in het midden van de achtergevel vervangen door een breed liggend venster. De kamer op de verdieping van de aanbouw werd ingericht tot wachtkamer (ontwerp: architectenbureau Kuiler & Drewes, Groningen).

In 1950 werd ten behoeve van een aparte opgang voor de tandartspraktijk een betonnen buitentrap in de gang aan de oostzijde aangebracht (ontwerp: architect J.W. Jager, Groningen). In het achterste gedeelte van de gang werd achter het trappenhuis een tussenwand geplaatst als scheiding tussen het praktijkgedeelte (achter) en het privé-gedeelte (voor). Tevens werd de keuken verplaatst van het voorste gedeelte van het souterrain naar de kamer op de begane grond van de uitbouw achter. Het voorste gedeelte van het souterrain werd ingericht als röntgenkamer. Een plan om het souterrain aan de achterzijde uit te bouwen met een spreekkamer is niet uitgevoerd. Bij een volgende verbouwing in 1954 werd de waranda aan de achterzijde dichtgemaakt en verbouwd tot een serre met een glazen afdak (architect J.W. Jager, Groningen).

Recent is het pand gerestaureerd waarbij latere toevoegingen/wijzigingen zijn verwijderd en een aantal originele onderdelen (afwerkingen) weer in ere is hersteld/gereconstrueerd naar historisch model, met behoud en versterking van de oorspronkelijke structuur en indeling van het huis. De in de tweede helft van de 20ste eeuw toegevoegde en niet passende dakkapel is vervangen door een zinken oeil-de-boeuf. De betonnen buitentrap in de gang rechts uit 1950 is verwijderd. Aan de voorgevel zijn de houten persiennes voor de vensters teruggebracht naar oorspronkelijk model; tevens zijn de stoep en trap gerestaureerd. Aan de achterzijde is de in 1954 tot serre verbouwde waranda weer open gemaakt en voorzien van passende houten kolommen met in het midden een nieuwe hardstenen buitentrap, vloer en balustrade hekwerken aan weerszijden en voor het balkon op de verdieping. Het in 1936 aangebrachte raam hierboven is weer vervangen door balkondeuren. In het interieur zijn onder meer nieuwe houten parketvloeren aangebracht in Hongaars Punt patroon. De gang in het souterrain heeft een nieuwe witte geblokte natuurstenen vloer gekregen. De scheidingswand in de gang op de verdieping is verwijderd. Ook is in de gang van de bel etage de tochtportaalwand weer teruggebracht (reconstructie naar voorbeeld van het exemplaar in het pand Ubbo Emmiusingel 112;114).

Achter in de tuin staan drie grote taxusbomen waarvan de twee linker circa 75 jaar oud zijn; de bomen zijn inmiddels op de monumentale bomenlijst van de gemeente geplaatst.

Omschrijving

Exterieur

Het gevelmuurwerk van de voorgevel is opgetrokken uit rode baksteen in kruisverband en bevat op de bel etage een ingangsportiek rechts met links daarvan twee lichtgetoogde vensters met houten T-ramen; het gevelmuurwerk van de bel etage is verlevendigd met kunststenen dorpelbanden (witgeschilderd) en een cordonlijst; de hoeken van de gevel zijn voorzien van vlak gepleisterd lijstwerk. Het souterrain bevat twee liggende vensters en de stoep hiervan is omzoomd door een smeedijzeren hekwerk. Het ingangsportiek is voorzien van een gepleisterde afwerking. De rijk bewerkte houten voordeur bevat onder- en bovenpanelen, glaspanelen en een bovenlicht met ruitvormige roedenverdeling. De bel etage bevat in het midden een breed balkon met balustrade, ondersteund door rijk bewerkte consoles en waterspuwers in de vorm van leeuwenkopjes. Het balkon heeft naar binnen openslaande balkondeuren, die evenals de vensters met houten T-ramen aan weerszijden korfboogvormig zijn gesloten en zijn voorzien van gebosseerde sluitstenen. De vensters hebben aan de onderzijde velden met gebosseerde borstweringen van kunststeen (witgeschilderd). De gevel wordt afgesloten door een hoofdgestel, bestaande uit een fries, architraaf en kroonlijst met zeven consoles. Het voordakschild bevat in het midden een zinken oeil-de-boeuf. De achtergevel bevat aan de noordoostzijde een rechthoekige aanbouw van twee bouwlagen met een plat dak en een afgeschuinde hoek (oorspronkelijk een buitendeur naar de tuin, nu veranderd in een raam). Alle gevels zijn hier voorzien van een gepleisterde afwerking. De achtergevel bevat op de bel etage een houten waranda (nieuw gereconstrueerd naar historisch model) met houten

kolommen, balustrades en nieuwe hardstenen buitentrapp en hardstenen vloer. De uitbouw kreeg in het midden van de achtergevel een nieuwe hardstenen buitentrapp met balustrades naar de tuin.

Interieur bel etage

Het huis heeft de oorspronkelijke indeling goed behouden. De hal is voorzien van gepleisterde afwerkingen en heeft een witmarmeren vloer, evenals de achtergelegen gang met het trappenhuis. Beide zijn voorzien van stucplafonds met perklijsten en sierlijk gedecoreerde middenornamenten. De wanden van de hal zijn voorzien van rechthoekige panelen met geprofileerd lijstwerk en witmarmeren onderranden waar oorspronkelijk jachttafereelen op beschilderd waren; deze zijn in de tweede helft van de 20ste eeuw overgeschilderd. Tussen de hal en de gang is een nieuw gereconstrueerde tochtportaalwand aangebracht met glasdeur met onderpaneel en rondboogvenster. De trap heeft een monumentale opzet en is voorzien van sierlijk bewerkte ijzeren balusters, houten leuning en bewerkte houten trappalen en loopt via een bordes over de gang verder naar boven. Links hiervan bevinden zich de kamers en suite van de bel etage, voorzien van versierde stucplafonds met perklijsten en ovaalvormig geprofileerd lijstwerk met middenornament, een roze marmeren schouw, versierd met robuuste consoles (vóór), drie-paneelsdeuren met architraaflijsten (deels vernieuwd), houten schuif(suite)deuren met ongekleurd glas in lood (zinken strips) en onderpanelen en ingebouwde kasten met drie-paneelsdeuren. Achter de gang bevindt zich een vierkant acherhalletje met rondboogpoortje en glazen deur naar de tuin met onderpaneel, karakteristieke roeden indeling en bovenlicht met gekleurd glas in lood in sobere Jugendstilvervormen. Aan de achterzijde van het halletje bevindt zich een drie-paneelsdeur die naar de aanbouw achter leidt. Hierboven - tot aan het plafond - bevindt zich een rechthoekig beschilderd paneel met een jachtscène (jager met herdershond en bosschages). Een drie-paneelsdeur leidt naar de aanbouw.

Interieur eerste verdieping

De kamers op de eerste verdieping zijn voorzien van stucplafonds met middenornamenten, drie-paneelsdeuren met architraaflijsten (deels vernieuwd) en tweepaneels kastdeuren. Het trappenhuis bevat in de buitenmuur (gangzijde) vier in hoogte verspringende glas-in-loodramen met kleurige geometrische motieven en voorzien van hardstenen vensterbanken uit 1936.

Souterrain

De hoofdopzet en indeling is grotendeels bewaard gebleven.

WAARDERING

Het pand Ubbo Emmiussingel 61 is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege zijn stedenbouwkundige waarden, omdat het pand qua schaal, maat en architectuur een waardevol onderdeel vormt van de eind 19^e-eeuwse representatieve en monumentaal opgezette singelbebouwing langs de noordzijde van de Ubbo Emmiussingel, onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad en vanwege zijn straatbeeldkwaliteit; in het achterste gedeelte van de tuin zijn de drie taxusbomen van monumentaal belang gezien hun hoge ouderdom;
- vanwege de architectuurhistorische waarden, tot uiting komend in de bouwmassa, de monumentale hoofdopzet en indeling van de gevels, ingangsportiek met trap en stoep met ijzeren hekwerk, het balkon op de bel etage, ondersteund door rijk bewerkte consoles en de in kunststeen uitgevoerde architectonische decoratieve details zoals de hoekpilasters, de speklagen van de bel etage, borstweringen en dergelijke zinken oeil-de-boeuf en het versierde hoofdgestel (fries, architraaf en kroonlijst), karakteristiek voor de eclectische architectuur uit het laatste kwart van de 19^e eeuw; inwendig is de interieurindeling uit 1887 grotendeels bewaard gebleven;

- vanwege de relatieve gaafheid van het exterieur en bewaard gebleven oorspronkelijke onderdelen van de interieurindeling en -afwerking zoals onder meer de versierde stucplafonds met perklijsten en middenornamenten, de afwerking van de hal, de witmarmeren vloer van de hal, gang en achterhalletje, de hoofdropzet en vorm van het trappenhuis met overloopbordes, houten leuning en hekwerken met ijzeren spijlen, diverse drie-paneeldeuren met architraaflijsten (deels vernieuwd), tweepaneeldeuren van de diverse ingebouwde kasten, de schildering met jachttafereel boven de achterdeur in het achterste halletje en de glas-in-lood ramen in de rechter zijmuur van het trappenhuis uit 1936;
- vanwege de relatieve zeldzaamheid van de Lucas IJsbrandsz pannen in de schilden van het Mansardedak.

Hoofdadres:	Vismarkt 10
Nevenadres:	
Architect:	
Bouwjaren:	13 ^e - 17 ^e eeuw; 19 ^e -eeuws en 1902 (voorgevel)
Oorspronkelijke functie:	Woonhuis
Huidige bestemming:	Winkel met wonen

Afbeelding:	Kadastrale ligging:

Inleiding

Het pand Vismarkt 10 staat op een smal en diep perceel en bestaat uit drie bouwdelen: een voorhuis, een achterhuis en een achteraanbouw. Het voorhuis heeft een gemeenschappelijke muur met het linker buurpand, rechts van het huis bevindt zich een drup. Het achterste gedeelte van het huis grenst aan een bajonetvormige gang. De voorste twee bouwdelen tellen drie bouwlagen met een plat dak; de achteraanbouw telt slechts één bouwlaag met plat dak.

Het voorhuis is slechts 4,7 m breed en 11 m diep en was tot de verbouwing in 2008 onderkelderd. Deze kelder had aanvankelijk een behoorlijke stahoogte, maar door verlaging van de vloer in de 20ste eeuw (1902?) werd het een soort kruipruimte. Dendrochronologisch onderzoek van de kelderbalklaag leverde twee dateringen op: omstreeks 1486 en omstreeks 1565. Een balk van de verdiepingsbalklaag dateert uit 1484 zodat beide balklagen in aanleg tot dezelfde bouwphase behoren. Echter, gezien de karakteristiek van het muurwerk is een hogere ouderdom van het huis waarschijnlijk. Opmerkelijk is dat op de begane grond in het midden van de muur rechts het baksteenformaat groter is dan elders, onduidelijk is waarom. Opvallend is het verzorgde metselwerk dat aan de binnenkant is gevoegd en van een dunne pleisterlaag is voorzien, iets dat vaker is waargenomen bij muurwerk uit de 13^e en 14^e eeuw. Tot de bouwhistorische bijzonderheden die in het voorhuis zijn aangetroffen, behoort de verdiepingsvloer die bestaat uit bijzonder brede en dikke eiken delen waarop een plavuizenvloer heeft gelegen. Het is opmerkelijk dat een dergelijke vloer in 1642 nog van eikenhout werd vervaardigd. Algemeen wordt aangenomen dat rond het midden van de 17^e eeuw het grenenhout het eikenhout grotendeels heeft verdrongen. Het gebruik van dit zware vloerhout heeft vast te maken met het aanbrengen van een plavuizenvloer op een zandbed waardoor de vloer zwaar werd belast. Sporen van het zand zijn tijdens het bouwhistorisch onderzoek

in 2008 teruggevonden. Noemenswaard is verder de aftekening van een grote middeleeuwse schouw op de rechter zijmuur van de begane grond. De hoge plaatsing van de schouw geeft bovendien het oude vloerniveau aan in de tijd dat de kelder nog stahoogte had.

De ouderdom van het achterhuis is niet goed in te schatten. Bovendien moet niet uitgesloten worden dat het uit twee delen is samengesteld. Een tijdens de verbouwing in 2008 gesloopte dwarsmuur halverwege het achterhuis is daarvoor de belangrijkste aanwijzing. Al in de 17e eeuw werd het achterhuis tot één bouwdeel gevormd door verbouwen ophoging, wellicht tegelijk met het vernieuwen van de verdiepingsvloer in het voorhuis omstreeks 1642. Het bouwphaseverschil is goed waarneembaar in het muurwerk. Onderin zijn grotere bakstenen toegepast dan boven. Uit de 17e-eeuwse bouwphase zijn verder resten van zandstenen vensters aanwezig en diverse vloerbalken. Gezien de hoge plaatsing van de vensters in de oostgevel is waarschijnlijk ook het voorste deel van het achterhuis onderkelderd geweest.

De huidige achteraanbouw kwam in 1930 tot stand door het achterterrein vol te bouwen. Daarbij werd een bestaand gebouwtje achteraan verbonden met het huis. Hierbij werd vooral gebruik gemaakt van het muurwerk van belendende bebouwing dat voor een deel uit de 18^e eeuw kan dateren. In 1902 werd het huis ingrijpend verbouwd en over de lengte van de eerste twee bouwdelen met een verdieping verhoogd tot de huidige drie bouwlagen. De verdiepingen kregen nieuwe vloeren die veelal op een hoger niveau geplaatst werden waarvoor nieuwe balklagen nodig waren. De oude balklagen liet men zitten, gedeeltelijk zelfs met het oude vloerhout, als een soort loze constructie. De oude balklagen zorgen wel voor een extra dwarsverband. Vanwege het verhogen van het huis werd een nieuwe en eigentijdse voorgevel ontworpen in een sobere variant van de Jugendstil. De gevel werd gemetseld van rode bakstenen in kruisverband met daarin opgenomen banden van donkere bakstenen. Op de eerste verdieping kwamen drie T-vensters en op de tweede verdieping twee T-vensters. Boven de vensters werden ontlastingsbogen gemetseld met versieringen in de boogtrommels. De dakrand kreeg een rondboogfries met daarboven een lijst waarop een balustrade met siersmeedwerk werd geplaatst. Hiervan zijn alleen de bollen behouden gebleven die oorspronkelijk op de hoekpijlers stonden. De winkelpui is enkele malen vernieuwd, de huidige dateert uit 2008.

Het hele huis is in 2008 verbouwd en het interieur vernieuwd, alleen het casco is blijven staan. Ingrijpend was het egaliseren van de begane grondvloer. Omdat het terrein vanaf deze zijde van de Vismarkt in zuidelijke richting omhoog loopt, waren de vloeren achterin het huis beduidend hoger gelegen dan voorin. Het achterste deel van het huis is ontgraven tot onder de funderingen en met de vrijkomende grond werd de kelder in het voorhuis volgestort.

WAARDERING

Het pand Vismarkt 10 is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege de stedenbouwkundige waarden, als onderdeel van de laatmiddeleeuwse perceels- en bebouwingsstructuur ter plaatse, die redelijk goed bewaard is gebleven. In dit verband is de drup aan de rechterkant en de gemeenschappelijke muur aan de linkerkant (voorhuis) van belang alsmede de steeg waar het achterste gedeelte van het huis aan grenst;
- vanwege de architectuurhistorische waarden, tot uiting komend in de hoofdropzet en indeling van de karakteristieke voorgevel uit 1902, ontworpen in een sobere variant van de Jugendstil of Art Nouveau met karakteristieke sgraffito decoraties met florale motieven en gekleurd metselwerk in de boogvullingen. Bovendien past de gevel goed in de historische gevelrij aan de zuidkant van de Vismarkt, onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad en vanwege zijn straatbeeldkwaliteit;

- vanwege de bouwhistorische waarden, tot uiting komend in het middeleeuwse casco (zijmuren en balklagen van het voor- en achterhuis). De muren en balklagen, deels nog met oud vloerhout, bevatten tal van bouwsporen waarvan de oudste teruggaan tot de 13^e/14^e eeuw met verbouwingen uit met name de 15^e, 16^e en 17^e eeuw.

Hoofdadres:	Zwanestraat 15, 15a, 15b
Nevenadres:	
Architect:	
Bouwjaren:	17 ^e eeuws (casco-onderdelen);
Oorspronkelijke functie:	Winkel-woonhuis
Huidige bestemming:	Winkel

Afbeelding:	Kadastrale ligging:

Inleiding

Zwanestraat 15, 15a, 15b ligt op een ondiep perceel ten noorden van de Zwanestraat. Pal achter de percelen alhier ligt een ‘achterom’, dat werd ontsloten via een doorgang aan de Zwanestraat (tussen nrs. 19 en 21). Dit achterom is tegenwoordig afgesloten en niet meer openbaar toegankelijk. Het bouwblok ten noorden van de Zwanestraat wordt omsloten door de Zwanestraat (zuidzijde), Oude Kijk in ’t Jatstraat (westzijde), Academieplein/ Poststraat (noordzijde) en Oude Boteringestraat (oostzijde). Het pand Zwanestraat 15, 15a, 15b is een geheel onderkelderd diephuis van drie bouwlagen met een plat dak. Tegen de achtergevel staat een eenlaags aanbouw met een plat dak, die toegankelijk is vanuit het achterom.

Uit historische bronnen is bekend dat de Zwanestraat in 1610 is aangelegd als verbinding tussen de Grote Markt (oostzijde) en de Oude Kijk in ’t Jatstraat. Het oostelijke deel van deze straat ligt op het perceel van de voormalige herberg ‘De Zwaan’, eertijds gelegen aan de Grote Markt (Guldenstraat). Ook aan de Oude Kijk in ’t Jatstraat moet de bebouwing van tenminste één perceel zijn gesloopt. Het middelste deel van deze straat doorsnijdt de hof van het Minderbroederklooster. Aan weerszijden van de nieuwe straat zijn percelen uitgezet, deels op achterterreinen van huizen aan de Grote Markt/ Oude Boteringestraat en deels over de hof van het Minderbroederklooster. Vrijwel onmiddellijk is de straat aan beide zijden bebouwd, want op de kaart van Nicolaas Geelkercken (1616) staat hier al aaneengesloten bebouwing getekend.

De panden Zwanestraat 3 t/m 21 staan op de voormalige achterterreinen van de panden Oude Boteringestraat 2 en 4. Deze moeten tussen 1610 en 1616 zijn gebouwd. Uit de vogelvluchtplattegrond van Haubois uit 1643 valt op te maken dat het pand in eerste instantie slechts bestond uit twee bouwlagen en een zadeldak, haaks op de straat. Vermoedelijk was het huis van meet af aan onderkelderd, zoals ook enkele andere huizen in de straat. De 17^e-eeuwse datering van het huis wordt bevestigd door de verkenning ter plaatse. De aanwezigheid van originele

sierankers in voor- en achtergevel doet vermoeden dat ook de 17^e-eeuwse balklagen behouden zijn gebleven.

De voorgevel is gemoderniseerd in de late 18^e of vroege 19^e eeuw, waarbij de top werd vervangen door een extra bouwlaag van geringe hoogte (mezzanino) en er sprake is van een drielaags lijstgevel. Tegelijk werd de kap aan de voorzijde afgewolfd (afgeschuind).

Volgens de kadastrale minuut van circa 1830 waren de panden Zwanestraat 13 en 15 samengevoegd tot één breed pand, waarachter een vrijstaand achterhuis. Een smal tussenlid vormde een verbinding tussen voor- en achterhuis. In 1899 werd het gebouw gesplitst in twee zelfstandige huizen met elk een winkelwoning en bovenwoning, Zwanestraat 13 en 15. Vermoedelijk is de verbouwing van Zwanestraat 15 vrijwel volledig volgens dit plan uitgevoerd. Hierbij werden de indeling en interieurafwerking van de kelder, begane grond en eerste verdieping vrijwel geheel vernieuwd. De begane grond is ingericht tot een winkel, voorzien van een winkelpui in de voorgevel. Ook het achterhuis werd vernieuwd, waarbij de smalle binnenplaats tussen voor- en achterhuis in verkleinde vorm werd gehandhaafd. De eerste verdieping kreeg een woonfunctie, waarbij de indeling bestond uit een voorkamer, alkoof en achterkamer. Het trappenhuis naar de zolder bevond zich naast de alkoof. De zolder bleef vooralsnog ongewijzigd.

Omstreeks 1915 werd bij een verbouwing het pand met een verdieping verhoogd waarbij de oude kap werd gesloopt. In de loop van de 20ste eeuw is de winkel op de begane grond vergroot tot de gehele begane grond van voor- en achterhuis. Daarvoor is de indeling van het voorhuis verwijderd, overigens met uitzondering van de pui tussen de oudste winkelruimte en de 'puikamer'. Het trappenhuis werd verplaatst vanaf de achtergevel naar de gang aan de rechterzijde. Voor- en achterhuis zijn verbonden tot één grote winkelruimte, waarvoor de binnenplaats is overkapt en het onderste gedeelte van de aangrenzende gevels zijn gesloopt. De verplaatsing van de trap had ook gevolgen voor de eerste verdieping. De nieuwe trap werd (op logische wijze) onder de trap tussen de eerste en tweede verdieping geplaatst. Op de plaats van de oude trap kwam een (nieuw) toilet. Bij recente werkzaamheden zijn veel vensters vernieuwd (circa 2000).

WAARDERING

Het pand Zwanestraat 15, 15a, 15b is van algemeen belang voor de gemeente Groningen:

- vanwege de stedenbouwkundige waarden, als onderdeel van de historische, in aanleg 17^e-eeuwse perceels- en bebouwingsstructuur, die redelijk intact is gebleven. De gevel is beeldbepalend voor het overwegend 19^e-eeuwse historische gevelbeeld van de Zwanestraat, onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad en van belang vanwege zijn straatbeeldkwaliteit;
- vanwege de architectuurhistorische waarden, tot uiting komend in de hoofdopzet en indeling van de drielaags lijstgevel met elementen uit de 17^e, 18^e en late 19^e eeuw en een winkelpui uit 1899. Van belang zijn onder meer de gepleisterde afwerking, voorzien van een patroon van schijnblokken en -hanekammen (19^e-eeuws), de 17^e-eeuwse sierankers en de afsluitende kroonlijst. Voorts is van belang de opzet van de houten winkelpui met stenen borstwering en houten pilasters met kapitelen en een kroonlijst. Van de achtergevel zijn de begane grond en eerste verdieping van belang omdat zij bij de 17^e-eeuwse hoofdopzet van het huis behoren. Verder zijn nog belang de tussenpui op de begane grond (1899) en de resten van de keukeninrichting in de kelder zoals de betegelde vloer en wanden;
- vanwege de bouwhistorische waarden, vanwege de 17^e-eeuwse opzet van de kelder, de begane grond en eerste verdieping (gevels en de balklagen boven de begane grond en eerste verdieping). De balklaag boven de kelder stamt deels uit de 17^e of 18^e eeuw en deels uit 1899.